

วิทยานิพนธ์

พฤกษศาสตร์พื้นบ้านและความหลากหลายของพรรณพืชบริเวณ
ป่าชุมชนบ้านซับพลู ตำบลอุดมทรัพย์ อำเภอวังน้ำเขียว
จังหวัดนครราชสีมา

ETHNOBOTANY AND DIVERSITY OF PLANTS ON COMMUNITY FOREST
IN SUBPLOO VILLAGE, UDOMSUB SUB-DISTRICT, WANG NAM KHIAO
DISTRICT, NAKHON RATCHASIMA PROVINCE

ถาวร บุญราศรี

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

พ.ศ. 2550

ใบรับรองวิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (การใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน)

ปริญญา

การใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

โครงการสหวิทยาการระดับบัณฑิตศึกษา

สาขา

ภาควิชา

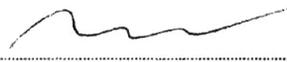
เรื่อง พฤกษศาสตร์พื้นบ้านและความหลากหลายของพรรณพืชบริเวณป่าชุมชนบ้านซับพลูตำบล
อุดมทรัพย์ อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

Ethnobotany and Diversity of Plants on Community Forest in Subploo Village,
Udomsub Sub-district, Wang Nam Khiao District, Nakhon Ratchasima Province

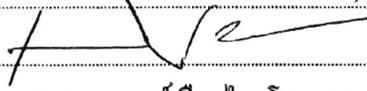
นามผู้วิจัย นายถาวร บุญราศรี

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

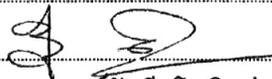
ประธานกรรมการ

(รongsastrajarajit ลิลิต กาวิตะ, Ph. D.)

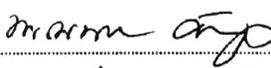
กรรมการ

(รongsastrajarajit รื่องไร โตกฤษณะ, Ph. D.)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์รัชณี โพธิ์แทน, M. S.)

ประธานสาขาวิชา

(รongsastrajarajit พรรณนภา ศักดิ์สูง, Ph.D.)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์รับรองแล้ว

(รongsastrajarajit วินัย อางคงหาญ, M.A.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ 28 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2550

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

พฤกษศาสตร์พื้นบ้านและความหลากหลายของพรรณพืชบริเวณ
ป่าชุมชนบ้านซับพลู ตำบลอุดมทรัพย์ อำเภอน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

Ethnobotany and Diversity of Plants on Community Forest in Subploo Village,
Udomsub Sub-district, Wang Nam Khiao District, Nakhon Ratchasima Province

โดย

นายถาวร บุญราศรี

เสนอ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน)

พ.ศ. 2550

ถาวร บุญราศรี 2550: พฤษศาสตร์พื้นบ้านและความหลากหลายของพรรณพืชบริเวณ
ป่าชุมชนบ้านซับพลู ตำบลอุดมทรัพย์ อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา
ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน)
สาขาการใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน โครงการสหวิทยาการระดับ
บัณฑิตศึกษา ปรธานกรรมการที่ปรึกษา: รองศาสตราจารย์ลลิตี กาวีดิ๊ะ, Ph.D. 99 หน้า

การศึกษาศาสตร์พื้นบ้าน การใช้ประโยชน์และองค์ความรู้ของชุมชนบ้านซับพลู อำเภอ
วังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา เพื่อศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพและศักยภาพการเป็นแหล่งผลิต
ของป่าชุมชน แนวทางพัฒนาการใช้ประโยชน์และการจัดการป่าชุมชนบ้านซับพลูสู่ความยั่งยืนโดยการ
สัมภาษณ์และสำรวจ พบว่าชุมชนบ้านซับพลู ตำบลอุดมทรัพย์ ส่วนใหญ่เป็นผู้ถูกอพยพมาจากในเขต
อุทยานแห่งชาติทับลาน ชาวบ้านมีอาชีพทำการเกษตรร้อยละ 55.3 ส่วนใหญ่ ปลูกมันสำปะหลัง และ
ร้อยละ 78.7 มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือนน้อยกว่า 5,000 บาท มีการใช้ประโยชน์จากป่าโดยการ
เก็บหาของป่า จากอุทยานแห่งชาติทับลาน ภูมิปัญญาของชุมชนที่นำพืชในป่ามาใช้ประโยชน์ได้แก่ การ
นำมาเป็นสมุนไพร เช่น อ้อยสามสวน โสมพันราก หนอนตายอยาก แก่นงูเห่า ตะไคร้ต้น ม้ากระทืบโรง
และพญาเท้าเอว นำมาเป็นพืชอาหาร ได้แก่ ผักหวาน บุก ผักกูด และแห่นงอม อย่างไรก็ตามพบว่า มี
การใช้ประโยชน์พืชในด้านสมุนไพรน้อย เนื่องจากสภาพของชุมชนเป็นแบบสังคมเมืองมากขึ้นมีความ
เจริญทางเทคโนโลยีเข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันมากขึ้น สำหรับการใช้น้ำมันรูปไม้ใช้สอย
ได้แก่ ไม้แดง ประดู่ เต็ง และ รัง ซึ่งมีการใช้น้อยเนื่องจากไม้เหล่านี้มีน้อยในป่าชุมชน และจากการ
สำรวจด้านนิเวศและโครงสร้างป่าสามารถจำแนกป่าชุมชนบ้านซับพลู ได้ 3 ชนิด คือ ป่าเต็งรัง ป่าเบญจ
พรรณ และป่าดิบแล้ง และพบความหลากหลายของพรรณพืช ประกอบด้วย จำนวน 89 ชนิด (species)
69 สกุล (genus) 32 วงศ์ (family) โดยมีความหลากหลายชนิดของพันธุ์พืช ป่าเต็งรัง 26 ชนิด ป่าเบญจพรรณ
12 ชนิด และป่าดิบแล้ง 43 ชนิด

จากการศึกษาแนวทางการจัดการป่าชุมชนร่วมกับชุมชนเพื่อให้เกิดการยอมรับและนำไปสู่ความ
ยั่งยืน พบว่า ส่วนใหญ่เห็นด้วยต่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าชุมชนเพื่อฟื้นฟูเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร เป็นแหล่ง
หาของป่า และเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของคนในหมู่บ้าน ดังนั้น จึงควรมีการจัดการทำแนวเขต และ
จัดทำข้อตกลงหรือกติกาการใช้ประโยชน์ป่าชุมชนและป่าในเขตอุทยานแห่งชาติ โดยให้ชุมชนมีส่วน
ร่วมแสดงความคิดเห็นในการดำเนินการ

ลายมือชื่อนิสิต

ลายมือชื่อประธานกรรมการ

20 / 11 / 2550

Thaworn Boonrasri 2007: Ethnobotany and Diversity of Plants on Community Forest in Subploo Village, Udomsub Sub-district, Wang Nam Khiao District, Nakhon Ratchasima Province. Master of Science (Sustainable Land Use and Natural Resource Management), Major Field: Sustainable Land Use and Natural Resource Management, Interdisciplinary Graduate Program. Thesis Advisor: Associate Professor Lily Kaveeta, Ph.D. 99 pages.

The study on local ethnobotany, utilization and community knowledge of Udomsub Sub-district, Wang Nam Khiao District, Nakhon Ratchasima province was conducted. The objectives of this research were focusing on plant diversity and productivity potential of the community forest, developmental strategies for sustainable utilization and management of the forest. Results obtained from depth interview and direct survey revealed that majority of the village members migrated from Tablan National Park area. Fifty –five percent of them were cassava farmer. About 78.7 percent had household annual income less than 5,000 bahts. People in the village took advantage from Tablan National Park and community forest in gathering for medicinal plant such as Oaey Sam Suan (*Myriopteron extensum* Schum.), Som Pan Rak (*Talinum triangulare* Wild.), Non Tay Yak (*Stemona tuberosa* Lour.), Kaen Ngu Hao (*Toddalia asiatica* (L.) Lam.), Ta Kray Ton (*Litsea cubeba* (Lour.) Pers.), Ma Kra Teab Rong (*Knema linifolia* (Roxb.) Warb.) and Pa Ya Tao Aew (*Oxyceros horridus* Lour.), for food plants *i.e.*, Pak Van (*Melientha savis* Pierre), Buk (*Arisaema pattaniensis* Gagnep.), Pak Kood (*Diplazium esculentum* (Retz.) Swartz.) and Nang Hom (*Amomum xanthiodes* Wall.). However, less indigenous knowledge of plant used was observed according to the change in more civilization and modern technology. Less wood utilization of Daeng (*Xylia xylocarpa* Taub), Pradu (*Pterocarpus macrocarpus* Kurz) and Rang (*Shorea siamensis* Miq.) were also recorded due to few number of these species. Ecological and forest structure survey lead to the 3 identified community forests namely, deciduous dipterocarp forest, mixed deciduous forest and dry evergreen forest. For plant diversity, 89 species, 69 genera and 32 families were identified. Among these, 26, 12 and 43 species of deciduous dipterocarp forest, mixed deciduous forest and dry evergreen forest were observed, respectively.

Results from the community cooperation in the forest management aimed toward the adoption and sustainability showed that most of the people in community agreed in community forest preservation for sources of stream water, forest products and recreation. These could be success by setting up the border line and agreement or rules in utilization of community forest and national park with participation and public opinion.

Thaworn Boonrasri
Student's signature

Lily Kaveeta
Thesis Advisor's signature

201 05 1 07

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาให้ความช่วยเหลือ ให้คำปรึกษาแนะนำ และตรวจแก้ไขข้อบกพร่องในการทำวิทยานิพนธ์จากรองศาสตราจารย์ ดร. ลิลลี่ กาวิฑีระ ประธานกรรมการที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร. เรืองโร โตกฤษณะ กรรมการสาขาวิชาเอก และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อาจารย์ รัชณี โพธิ์แท่น กรรมการสาขาวิชารองและขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พิมพ์พันธ์ เจิมสวัสดิพงษ์ ผู้แทนบัณฑิตวิทยาลัยที่ได้ให้คำแนะนำข้อบกพร่องในงานวิจัยครั้งนี้

นอกจากนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 16 และชาวบ้านซับพลูทุกท่านที่ได้ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยครั้งนี้ รวมทั้งพี่ๆ เพื่อนๆ และน้องๆ ที่คอยให้กำลังใจและรอคอยความสำเร็จของการวิจัยในครั้งนี้ ทุกท่าน คุณค่าและคุณงามความดีที่มีขึ้นจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ขอมอบแต่ผู้มีอุปการคุณที่กล่าวมา ทุกท่าน

ถาวร บุญราศรี

พฤษภาคม 2550

สารบัญ

	หน้า
สารบัญ	(1)
สารบัญตาราง	(2)
สารบัญภาพ	(5)
คำนำ	1
วัตถุประสงค์	2
ขอบเขตการศึกษา	3
นิยามศัพท์	3
การตรวจเอกสาร	4
อุปกรณ์และวิธีการ	10
อุปกรณ์	10
วิธีการ	10
ผลการศึกษาและวิจารณ์	17
สรุปและข้อเสนอแนะ	66
สรุปผล	66
ข้อเสนอแนะ	67
เอกสารและสิ่งอ้างอิง	69
ภาคผนวก	73
ภาคผนวก ก ตารางผลการสำรวจด้านป่าไม้	74
ภาคผนวก ข ภาพถ่ายพืชจากการศึกษา	89
ภาคผนวก ค แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการศึกษา	93

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามลักษณะข้อมูลทั่วไปของประชากร	22
2	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามสถานภาพทางเศรษฐกิจของประชากร	25
3	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างต่อการใช้ประโยชน์จากป่า	26
4	การใช้ประโยชน์จากป่าเปรียบเทียบในพื้นที่ป่าอุทยานแห่งชาติและป่าชุมชน	26
5	ความเห็นของชุมชนต่อป่าชุมชนบ้านซับพลู	27
6	จำนวนชนิดพันธุ์ไม้ ความหนาแน่นสัมพัทธ์ ความถี่สัมพัทธ์ ความเด่นสัมพัทธ์ และค่าดัชนีความสำคัญของต้นไม้ ในพื้นที่ป่าชุมชนบริเวณบูกิตบ้านซับพลู ตำบลอุคมทรัพย์ อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา	47
7	จำนวนชนิดพันธุ์ไม้ ความหนาแน่นสัมพัทธ์ ความถี่สัมพัทธ์ ความเด่นสัมพัทธ์ และค่าดัชนีความสำคัญของต้นไม้ ในพื้นที่ป่าชุมชนบริเวณหินดาโม่ บ้านซับพลู ตำบลอุคมทรัพย์ อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา	49
8	จำนวนชนิดพันธุ์ไม้ ความหนาแน่นสัมพัทธ์ ความถี่สัมพัทธ์ ความเด่นสัมพัทธ์ และค่าดัชนีความสำคัญของต้นไม้ ในพื้นที่ป่าชุมชนบริเวณคลองมะไฟ บ้านซับพลู ตำบลอุคมทรัพย์ อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา	51
9	จำนวนชนิดพันธุ์ไม้ ความหนาแน่นสัมพัทธ์ ความถี่สัมพัทธ์ ความเด่นสัมพัทธ์ และค่าดัชนีความสำคัญของต้นไม้ ในพื้นที่ป่าชุมชนบริเวณหนองกระดิ่ง บ้านซับพลู ตำบลอุคมทรัพย์ อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา	53
10	จำนวนชนิดพันธุ์ไม้ ความหนาแน่นสัมพัทธ์ ความถี่สัมพัทธ์ ความเด่นสัมพัทธ์ และค่าดัชนีความสำคัญของต้นไม้ ในพื้นที่ป่าชุมชนบริเวณซับเลือดค่าง บ้านซับพลู ตำบลอุคมทรัพย์ อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา	55

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
11	จำนวนชนิดพันธุ์ไม้ ความหนาแน่นสัมพัทธ์ ความถี่สัมพัทธ์ ความเด่นสัมพัทธ์ และค่า ครรชนิความสำคัญของต้นไม้ ในพื้นที่ป่าชุมชนบริเวณป่าธรรมชาติ บ้านซับพลู ตำบลอุคมทรัพย์ อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา	57
12	ค่าดัชนีความหลากหลายของพืชพรรณ ในพื้นที่ป่าชุมชนและป่าธรรมชาติ	59
ตารางผนวกที่		
ก1	จำนวนชนิดพันธุ์ไม้ ความหนาแน่นสัมพัทธ์ ความถี่สัมพัทธ์ ความเด่นสัมพัทธ์ และค่าครรชนิความสำคัญของต้นไม้บริเวณป่าชุมชนบ้านซับพลู ตำบลอุคมทรัพย์ อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา	75
ก2	จำนวนความหนาแน่นของไม้หนุ่มในแปลงตัวอย่างขนาด 5 x 5 ตารางเมตร จำนวน 54 แปลง บริเวณป่าชุมชนบ้านซับพลู ตำบลอุคมทรัพย์ อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา	77
ก3	จำนวนความหนาแน่นของลูกไม้ในแปลงตัวอย่างขนาด 2 x 2 ตารางเมตร จำนวน 54 แปลง บริเวณป่าชุมชนบ้านซับพลู ตำบลอุคมทรัพย์ อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา	79
ก4	จำนวนความหนาแน่นของไม้หนุ่มในแปลงตัวอย่างขนาด 5 X 5 ตารางเมตร จำนวน 3 แปลง ในพื้นที่ป่าชุมชนบริเวณบูกีคต บ้านซับพลู ตำบลอุคมทรัพย์ อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา	81
ก5	จำนวนความหนาแน่นของลูกไม้ในแปลงตัวอย่างขนาด 2 X 2 ตารางเมตร จำนวน 3 แปลง บริเวณป่าชุมชนบ้านซับพลู ตำบลอุคมทรัพย์ อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา	81
ก6	จำนวนความหนาแน่นของลูกไม้ในแปลงตัวอย่างขนาด 2 X 2 ตารางเมตร จำนวน 3 แปลง บริเวณป่าชุมชนบริเวณหินคาโม่ บ้านซับพลู ตำบลอุคมทรัพย์ อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา	82

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางผนวกที่	หน้า	
ก7	จำนวนความหนาแน่นของไม้หนุ่มในแปลงตัวอย่างขนาด 5 X 5 ตารางเมตร จำนวน 41 แปลง ในพื้นที่ป่าชุมชนบริเวณคลองมะไฟ บ้านซับพลู ตำบลอุคมทรัพย์ อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา	83
ก8	จำนวนความหนาแน่นของลูกไม้ในแปลงตัวอย่างขนาด 2 X 2 ตารางเมตร จำนวน 41 แปลง ในพื้นที่ป่าชุมชนบริเวณคลองมะไฟ บ้านซับพลู ตำบลอุคมทรัพย์ อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา	84
ก9	จำนวนความหนาแน่นของไม้หนุ่มในแปลงตัวอย่างขนาด 5 X 5 ตารางเมตร จำนวน 1 แปลง ในพื้นที่ป่าชุมชนบริเวณหนองกระดิ่ง บ้านซับพลู ตำบลอุคมทรัพย์ อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา	85
ก10	จำนวนความหนาแน่นของลูกไม้ในแปลงตัวอย่างขนาด 2 X 2 ตารางเมตร จำนวน 1 แปลง ในพื้นที่ป่าชุมชนบริเวณหนองกระดิ่ง บ้านซับพลู ตำบลอุคมทรัพย์ อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา	86
ก11	จำนวนความหนาแน่นของไม้หนุ่มในแปลงตัวอย่างขนาด 5 X 5 ตารางเมตร จำนวน 6 แปลง ในพื้นที่ป่าชุมชนบริเวณซับเลือดค้าง บ้านซับพลู ตำบลอุคมทรัพย์ อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา	86
ก12	จำนวนความหนาแน่นของลูกไม้ในแปลงตัวอย่างขนาด 2 X 2 ตารางเมตร จำนวน 6 แปลง ในพื้นที่ป่าชุมชนบริเวณซับเลือดค้าง บ้านซับพลู ตำบลอุคมทรัพย์ อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา	87
ก13	จำนวนความหนาแน่นของไม้หนุ่มในแปลงตัวอย่างขนาด 5 X 5 ตารางเมตร จำนวน 3 แปลง ในพื้นที่ป่าธรรมชาติ บ้านซับพลู ตำบลอุคมทรัพย์ อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา	87
ก14	จำนวนความหนาแน่นของลูกไม้ในแปลงตัวอย่างขนาด 2 X 2 ตารางเมตร จำนวน 3 แปลง ในพื้นที่ป่าธรรมชาติ บ้านซับพลู ตำบลอุคมทรัพย์ อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา	88

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	การวางแผนเส้นสำรวจไม้ โดยวิธี Line Plot System	13
2	ลักษณะของแปลงตัวอย่าง 3 ขนาด	13
3	แสดงขอบเขตหมู่บ้านซับพลู	18
4	แผนที่แสดงที่ตั้งพื้นที่ป่าชุมชนบ้านซับพลู ตำบลอุดมทรัพย์ อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา	36
5	แสดงโครงสร้างด้านตั้งและการปกคลุมของเรือนยอดป่าเต็งรัง บริเวณป่าธรรมชาติใกล้เคียงที่ชุมชนใช้ประโยชน์	38
6	แสดงโครงสร้างด้านตั้งและการปกคลุมของเรือนยอดป่าเต็งรัง บริเวณป่าชุมชนบ้านซับพลู ตำบลอุดมทรัพย์ อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา	40
7	แสดงโครงสร้างด้านตั้งและการปกคลุมของเรือนยอดป่าดิบแล้ง บริเวณป่าชุมชนบ้านซับพลู ตำบลอุดมทรัพย์ อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา	42
8	แสดงโครงสร้างด้านตั้งและการปกคลุมของเรือนยอดของป่าชุมชน บ้านซับพลู บริเวณที่มีไม้ประดู่ขึ้นหนาแน่น	44
ภาพผนวกที่		
ข1	พืชสมุนไพรที่ราษฎรเก็บหามาจากป่า	90
ข2	พืชอาหารที่ราษฎรเก็บหามาจากป่า	91

**พฤกษศาสตร์พื้นบ้านและความหลากหลายของพรรณพืชบริเวณ
ป่าชุมชนบ้านซับพลู ตำบลอุคมทรัพย์ อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา**

**Ethnobotany and Diversity of Plants on Community Forest in Subploo Village,
Udomsub Sub-district, Wang Nam Khiao District, Nakhon Ratchasima Province**

คำนำ

ป่าไม้เป็นหนึ่งในทรัพยากรธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต โดยเฉพาะเกี่ยวกับการดำรงชีพของมนุษย์ ตั้งแต่ปัจจัยสี่คือ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่มและยารักษาโรค กรมป่าไม้สำรวจพื้นที่ป่า ครอบคลุมพื้นที่ทั้งประเทศโดยอาศัยภาพถ่ายทางอากาศ ในปี 2504 พบว่า ประเทศไทยมีเนื้อที่ป่าไม้สมบูรณ์ถึงร้อยละ 53.33 ของเนื้อที่ประเทศ (สถิตย์, 2525) แต่พื้นที่ป่าไม้ได้ถูกบุกรุกอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นที่ทำกินและเป็นที่อยู่อาศัย และทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้นตามการเพิ่มของประชากร โดยที่ปี 2547 เนื้อที่ป่าไม้ที่เป็นป่าธรรมชาติลดลงเหลือเพียงร้อยละ 32.66 ของเนื้อที่ประเทศไทย (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, 2548) ส่งผลกระทบต่อเนื่องกับปัญหาต่าง ๆ ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจและสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม เกิดเป็นประเด็นความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบดูแลพื้นที่ป่าไม้ โดยเฉพาะความขัดแย้งต่อการแข่งขันการใช้ประโยชน์ทรัพยากรที่ดินระหว่างรัฐกับประชาชนอย่างต่อเนื่อง สิ่งเหล่านี้สามารถยืนยันได้จากที่มีการประท้วงและร้องเรียนต่อรัฐบาลกับปัญหาที่ดินป่าไม้มาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

เครื่องมือชนิดหนึ่ง ที่ปัจจุบันมีการนำมาใช้แก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้านการใช้ที่ดินป่าไม้ระหว่างรัฐกับประชาชนอย่างกว้างขวาง คือการจัดการที่ดินป่าไม้ในลักษณะป่าชุมชน โดยการให้ชุมชน ใช้ประโยชน์ป่าในด้านผลผลิตจากป่า ซึ่งหมายถึงป่าชุมชนต้องมีระดับความหลากหลายของพืชพรรณที่มากพอที่ตอบสนองชุมชนได้ในระดับหนึ่ง ดังนั้น การนำรูปแบบการจัดการที่ดินป่าไม้แบบป่าชุมชนจะเป็นการให้ชุมชนมีส่วนร่วม มีจิตสำนึกการเป็นเจ้าของ และอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ตามแนววัฒนธรรมของตนและสืบทอดไปยังรุ่นลูกหลาน และยังได้ใช้ความรู้ด้านพฤกษศาสตร์พื้นบ้านมาใช้ประโยชน์ทั้งในด้าน อาหาร สมุนไพร เชื้อเพลิง และผลผลิตจากป่า หากมีปริมาณมากและตลาดมีความต้องการอาจเป็นการเพิ่มพูนรายได้ให้กับชุมชนอีกทางหนึ่งด้วย และหากชุมชนช่วยกันดูแลรักษาปลูกเสริมก็จะเป็นการสร้างธนาคารอาหารให้กับชุมชนได้ นอกจากนี้ใน

กระบวนการมีส่วนร่วมของการจัดตั้งป่าชุมชนสามารถสอดแทรกความรู้เชิงอนุรักษ์ต่อการใช้ทรัพยากรในป่าชุมชนให้เกิดขึ้นซึ่งจะเป็นผลดีต่อการอนุรักษ์ความหลากหลายได้ด้วยเช่นกัน

บ้านซับพลู ตั้งอยู่ที่หมู่ 16 ตำบลลุดมทรัพย์ อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา เดิมเป็นหมู่บ้านที่มีราษฎรอพยพมาจากอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดใกล้เคียงเข้ามาบุกเบิกทำกินในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังน้ำเขียวเมื่อประมาณปี 2502 และเมื่อมีการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติทับลาน ตามประกาศในราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ 98 ตอนที่ 210 ลงวันที่ 23 ธันวาคม 2524 โดยเขตอุทยานแห่งชาติครอบคลุมพื้นที่ที่ราษฎรเข้าไปอาศัยทำกินอยู่เดิม เจ้าหน้าที่ของรัฐจึงได้อพยพราษฎรเหล่านี้มาอยู่ในพื้นที่ที่รัฐจัดให้คือบริเวณพื้นที่หมู่บ้านปัจจุบัน โดยได้กันเขตออกจากอุทยานแห่งชาติทับลานและมีการแก้ปัญหาความขัดแย้งมาเป็นลำดับ ประการหนึ่งคือ การจัดให้พื้นที่ป่าธรรมชาติซึ่งเป็นป่าสงวนแห่งชาติบริเวณติดกับหมู่บ้านเป็นป่าชุมชนเพื่อให้ราษฎรได้เข้าไปใช้ประโยชน์โดยไม่ขัดกับกฎหมาย และจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนของหมู่บ้านทราบว่าป่าชุมชนดังกล่าว ยังไม่ได้ประกาศเป็นทางการแต่เจ้าหน้าที่รัฐได้แจ้งกับราษฎรในหมู่บ้านให้ทราบผ่านทางผู้นำชุมชนของหมู่บ้าน ในขณะที่การจัดการที่ดินป่าไม้ในลักษณะป่าชุมชนให้ประสบผลสำเร็จ กล่าวคือให้ประชาชนใช้ประโยชน์ได้และมีการอนุรักษ์หวงแหนไปด้วยนั้น พื้นที่ที่จัดเป็นป่าชุมชนจะต้องมีศักยภาพการเป็นแหล่งผลิตของป่า ในด้านความหลากหลายของชนิดพืชและปริมาณที่เพียงพอหรือตอบสนองชุมชนได้ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จำเป็นอย่างยิ่งและเป็นผลดีต่อการดำเนินงานด้านป่าชุมชนบ้านซับพลูในอนาคต ทั้งด้านการจัดการป่าชุมชนและแนวทางการพัฒนาแก่กลุ่มองค์กรที่จะจัดการป่าต่อไป ดังนั้น จึงสมควรที่จะมีการศึกษาถึงความหลากหลายของพืชพรรณ การใช้ประโยชน์พืชพรรณของชุมชน องค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้ประโยชน์และการจัดการ โดยใช้วิธีการพฤกษศาสตร์พื้นบ้านเพื่อนำไปสู่การจัดการให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อใช้วิธีการพฤกษศาสตร์พื้นบ้านศึกษาลักษณะการใช้ประโยชน์และองค์ความรู้ของชุมชนบ้านซับพลู ตำบลลุดมทรัพย์ อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา
2. เพื่อศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพและศึกษาศักยภาพการเป็นแหล่งผลิตของป่าชุมชน

3. เพื่อศึกษาแนวทางพัฒนาการใช้ประโยชน์และการจัดการป่าชุมชนบ้านซับพลูอย่างยั่งยืน

ขอบเขตการศึกษา

พื้นที่ศึกษาวิจัยจะใช้พื้นที่ป่าธรรมชาติที่เตรียมประกาศเป็นป่าชุมชนในบ้านซับพลู หมู่ที่ 16 ตำบลอุดมทรัพย์ อำเภอน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งมีพื้นที่ป่าเบญจพรรณและป่าเต็งรังอยู่ประมาณ 1,000 ไร่ ประกอบด้วยชุมชนในพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่ค่อนข้างอยู่ห่างไกลจากชุมชนเมือง ทำให้มีการใช้ประโยชน์หรือพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้จากป่าชุมชนตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน จึงใช้เป็นที่ศึกษากรณีนี้

นิยามศัพท์

ป่าชุมชนบ้านซับพลู หมายถึง พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่บ้านซับพลูตั้งอยู่หมู่ที่ 16 ตำบลอุดมทรัพย์ อำเภอน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งพื้นที่บางส่วนของหมู่บ้านได้มีการกันเขตไว้เป็นป่าชุมชน แต่ยังไม่มีการประกาศและทำเครื่องหมายขั้ตกลงกับชุมชนไว้แต่อย่างใด

การเก็บหาของป่า หมายถึง พืช สัตว์ ที่ชาวบ้านซับพลูได้เข้าไปเก็บหามาใช้ประโยชน์ทั้งจากป่าชุมชนหรือป่าในเขตอุทยานแห่งชาติ

พืชสมุนไพร หมายถึง พืชที่ชุมชนบ้านซับพลูมีความเชื่อว่ามีสรรพคุณทางยารักษาโรค และได้มีการเก็บหามาใช้ประโยชน์ ในส่วนใดส่วนหนึ่งของพืช ได้แก่ ลำต้น ผล ใบ ราก และอื่นๆ

ไม้เพื่อการก่อสร้าง หมายถึง ไม้ยืนต้นที่ชาวบ้านซับพลูได้ตัดจากป่าเพื่อนำมาเป็นส่วนหนึ่งส่วนใดของการสร้างบ้านเรือน แต่ไม่ได้รวมการนำมาเป็นเครื่องมือใช้สอยในบ้าน เช่น ค้ำมิด จอบ เสียม เหล่านี้เป็นต้น

การตรวจเอกสาร

พฤกษศาสตร์พื้นบ้าน

ได้มีผู้ให้ความหมายของพฤกษศาสตร์พื้นบ้าน (ethnobotany) เช่น Harshberger (1895) ให้คำจำกัดความไว้ว่า “The study of plants used by primitive and aboriginal people” ซึ่งหมายถึง การศึกษาการใช้ประโยชน์จากพืชของคนโบราณและคนดั้งเดิมในท้องถิ่น ซึ่งแยกแยะการใช้ประโยชน์ได้มากมาย เช่น ไม้ประดับ อาหาร ยา รักษาโรค เป็นต้น ความรู้ทางพฤกษศาสตร์พื้นบ้าน ได้ย้อนย่อระยะเวลาการศึกษาพืชที่มีศักยภาพในการเป็นตัวยา ขึ้นส่วนที่ใช้สกัดยา และลดค่าใช้จ่ายในการศึกษาตัวอย่างสารตัวยาที่สกัดได้จากพืช ขณะที่ Martin (1995) และสมศักดิ์ (2541) ได้ให้ความหมายว่า พฤกษศาสตร์พื้นบ้าน เป็นส่วนหนึ่งของวิชานิเวศวิทยาพื้นบ้าน ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างคนในชนบทกับทรัพยากรพรรณพืช รวมทั้งความรู้จากการใช้ประโยชน์จากพรรณพืชของคนในท้องถิ่นนั้น โดยถ่ายทอดกันมาจากรบรรพบุรุษ โดยความรู้เหล่านี้สามารถนำมาพัฒนาปรับปรุงการใช้ประโยชน์จากพรรณพืช ซึ่งก่อเกิดประโยชน์ต่อชุมชนต่อไป

วิธีการศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้าน

ที่ผ่านมาได้มีผู้ศึกษาเกี่ยวกับพฤกษศาสตร์พื้นบ้านไว้พอจะสรุปเกี่ยวกับเทคนิควิธีการได้ ดังนี้ ภัทรพร (2545) ได้ศึกษาความหลากหลายของพืชและพฤกษศาสตร์พื้นบ้านในป่าบุงชีหลง จังหวัดมหาสารคามโดยใช้วิธีการแบ่งเป็น 2 ส่วน การศึกษาความหลากหลายของพืชพรรณโดยวิธีการวางแปลงสำรวจเป็นแนวเส้นตรง (line plot system) ร่วมกับการวางแปลงโดยให้มีระยะเท่าๆ กันในแผนที่ที่กำหนดไว้ (systematic sampling) ใช้แปลงสำรวจแบบสี่เหลี่ยม 3 ขนาด คือ แปลงขนาด 400 ตารางเมตร (20 x 20 เมตร) ไร่ไม้ที่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางตั้งแต่ 4.5 เซนติเมตรขึ้นไป ที่ระดับความสูงเพียงอก (1.3 เมตร) แปลงขนาด 25 ตารางเมตร วางซ้อนทับแปลงขนาด 400 ตารางเมตรเพื่อสำรวจลูกไม้ที่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางระดับความสูงเพียงอกน้อยกว่า 4.5 เซนติเมตร และแปลงสำรวจขนาด 1 ตารางเมตร (1 x 1 เมตร) วางซ้อนทับแปลงขนาด 400 ตารางเมตร เพื่อสำรวจกล้าไม้ ไม้พื้นล่าง ไม้ล้มลุก ที่ความสูงต่ำกว่า 1.3 เมตรแล้วนำไปวิเคราะห์หาค่าดัชนีความสำคัญรวมของแต่ละชนิดพรรณด้วยการหาค่าความหนาแน่น (density) ค่าความถี่ (frequency) ค่าความเด่น (dominance) ความหนาแน่นสัมพัทธ์ของชนิดไม้ (relative density) ความถี่สัมพัทธ์ของชนิดไม้ (relative frequency) ค่าความเด่นสัมพัทธ์ของชนิดไม้ (relative dominance) และค่าความสำคัญของ

พรรณไม้ (importance value index) ส่วนการรวบรวมข้อมูลพฤกษศาสตร์พื้นบ้าน โดยการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุ หรือผู้ที่มีความรู้ด้านการใช้ประโยชน์พืชและใช้แบบสอบถามการใช้ประโยชน์พืชของชาวบ้านในชุมชน ได้แก่ หมอยาสมุนไพรพื้นบ้าน พระสงฆ์ ครู ผู้สูงอายุ ชาวบ้านผู้ที่มีหน้าที่เก็บหาของป่ามาใช้ประโยชน์ในครัวเรือน และพ่อค้าแม่ค้าในหมู่บ้าน เป็นต้น วิธีการศึกษาดังกล่าวนี้คล้ายคลึงกับศิริวรรณ (2547) ที่ศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านในป่าคอนปู้ตาและป่าทำเลบ้านหนองจิก จังหวัดมหาสารคาม โดยมีความแตกต่างกันเพียงขนาดของการวางแผนสำรวจพรรณไม้ที่การศึกษาของศิริวรรณ เลือกใช้แปลงตัวอย่าง 3 ขนาดคือ 20 x 20 เมตร 10 x 10 เมตร และ 4 x 4 เมตร ตามลำดับ นอกจากนี้ศิริวรรณ (2546) ศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านในบริเวณเขตห้ามล่าสัตว์ป่าบึงโขงหลงจังหวัดหนองคาย ใช้วิธีการศึกษาในลักษณะเดียวกัน และมีความแตกต่างเฉพาะขนาดของแปลงสำรวจพรรณไม้เท่านั้นที่ศิริวรรณเลือกใช้แปลงตัวอย่าง 3 ขนาดคือ 10 x 10 เมตร 4 x 4 เมตร และ 1 x 1 เมตร ตามลำดับ ส่วนการศึกษาด้านพฤกษศาสตร์พื้นบ้านทั้งสามรายที่อ้างถึงได้ใช้วิธีการเดียวกันกับภัทรภรคือใช้แบบสอบถาม สัมภาษณ์และการสังเกต เป็นต้น วิธีการวิเคราะห์ก็เช่นเดียวกันข้อมูลที่ได้ส่วนใหญ่นำไปวิเคราะห์ด้วยเทคนิควิธีคล้ายกับภัทรภร

ดังนั้น สำหรับวิธีการที่พบว่ามีการนำมาใช้ศึกษาด้านพฤกษศาสตร์พื้นบ้าน ที่ผ่านมามีพบว่ามีการศึกษาโดยวิธีผสมผสาน หรือศึกษาแบบใช้วิธีใดวิธีหนึ่ง ได้แก่ การวางแผนสำรวจไม่อย่างละเอียดแล้วนำไปคำนวณหาค่าความหลากหลายของพืชพรรณ การประเมินพฤกษศาสตร์พื้นบ้านแบบเร่งด่วน โดยการสอบถาม การสัมภาษณ์ การสังเกตของผู้ศึกษา เป็นต้น

การศึกษาเกี่ยวกับพฤกษศาสตร์พื้นบ้าน

ปรีชา (2541) ได้ศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านในป่าชุมชนดงใหญ่ ตำบลสร้างถ่อน้อย อำเภอห้วยตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ โดยการประเมินพฤกษศาสตร์พื้นบ้านแบบเร่งด่วน พบว่าพืชพรรณธรรมชาติที่ราษฎรเก็บหาและใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนดงใหญ่มีจำนวนทั้งสิ้น 222 ชนิด 79 วงศ์ มีพรรณไม้ที่ยังไม่สามารถจำแนกชนิดได้จำนวน 15 ชนิด จำแนกเป็นพืชอาหาร 101 ชนิด 48 วงศ์ พืชสมุนไพร 99 ชนิด 48 วงศ์ ในจำนวนนี้พรรณไม้ที่ยังไม่สามารถจำแนกได้จำนวน 1 ชนิด ไม้ท่อนหรือไม้ก่อสร้าง 45 ชนิด 29 วงศ์ การใช้ประโยชน์ด้านอื่นๆ 41 ชนิด 23 วงศ์ ในจำนวนนี้มีพรรณไม้ที่ยังไม่สามารถจำแนกชนิดได้จำนวน 1 ชนิด และที่มีจำหน่ายในตลาดสดอีก 62 ชนิด 28 วงศ์ ทั้งนี้จากการวางแผนตัวอย่างในป่าชุมชนดงใหญ่ พบพืชพรรณทั้งสิ้น 136 ชนิด 60 วงศ์ เป็นไม้ที่พบจากแปลงตัวอย่างป่าเต็งรัง 84 ชนิด 46 วงศ์ เป็นไม้ที่ยังไม่สามารถจำแนกได้ 2 ชนิด ส่วน

ป่าเบญจพรรณ พบ 107 ชนิด 52 วงศ์ ไม่สามารถจำแนกได้ 5 ชนิด และที่พบจากแปลงตัวอย่างป่าดิบแล้ง 108 ชนิด 53 วงศ์ ไม่สามารถจำแนกได้ 1 ชนิด ซึ่งด้านชนิดไม้มีจำนวนใกล้เคียงกับป่าชุมชนอนุรักษ์ผาเวียง อำเภอนาเวียง จังหวัดหนองบัวลำภู ตามรายงานของ ศักดิ์สิทธิ์ (2545) พบว่ามีพืชพรรณที่ราษฎรเก็บหามาใช้ประโยชน์ทั้งสิ้น 201 ชนิด 79 วงศ์ ทั้งหมดนี้มีไม้ที่ไม่สามารถจำแนกได้ 7 ชนิด แบ่งเป็นพืชอาหาร 96 ชนิด 49 วงศ์ พืชสมุนไพร 91 ชนิด 47 วงศ์ ไม้ท่อนหรือไม้ก่อสร้าง 48 ชนิด 27 วงศ์ ฟืนและถ่าน 46 ชนิด 27 วงศ์ และการใช้ประโยชน์ด้านอื่นๆ 43 ชนิด 25 วงศ์ตามลำดับ และ สิริวรรณ (2546) รายงานการใช้ประโยชน์ของพรรณพืชในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าบึงโจงหลง จังหวัดหนองคาย ที่ประชากรจำนวน 198 ครัวเรือน 4 หมู่บ้าน พบว่าพืชที่ชุมชนท้องถิ่นนำมาใช้ประโยชน์มีทั้งสิ้น 67 วงศ์ 162 สกุล 225 ชนิด วงศ์ที่มีการใช้ประโยชน์มากที่สุดคือ วงศ์เปปเปอร์omia และวงศ์มะเดื่อ โดยมีการใช้เป็นพืชอาหารมากที่สุด 107 ชนิด รองลงมาเป็นพืชสมุนไพร 76 ชนิด เป็นไม้ก่อสร้าง 12 ชนิดและใช้ประโยชน์ด้านอื่น 51 ชนิด ขณะที่ป่าดอนปู่ตาและป่าทำเลบ้านหนองจิกตำบลพระธาตุ อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม มีการสำรวจพบพรรณไม้ 56 วงศ์ 96 สกุล 115 ชนิด ผลการศึกษาพบว่ารูปแบบการใช้ประโยชน์ องค์ความรู้เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากพืชของชาวบ้านไม่สัมพันธ์กับเพศแต่สัมพันธ์กับอายุและระดับการศึกษา รูปแบบที่มีการใช้ประโยชน์มากที่สุดคือ ใช้ไม้ในการก่อสร้าง สิริวรรณ (2547)

ชลทิษา (2547) รายงานการศึกษาด้านพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวม้ง ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ มีการใช้ประโยชน์พืช 93 ชนิด 79 สกุล 45 วงศ์ แบ่งตามการใช้ประโยชน์ออกได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ คือ พืชอาหาร 41 ชนิด สมุนไพร 92 ชนิด และใช้ประโยชน์ด้านอื่นๆ 9 ชนิด เปรียบเทียบกับรายงานด้านพฤกษศาสตร์พื้นบ้านที่เป็นพืชอาหารของชาวลีซอ โดย เตื่อนใจ และธีรยุทธ (2548) พบว่าที่ตำบลเมืองคอง อำเภอเขียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ชาวลีซอซึ่งเป็นชุมชนดั้งเดิมได้ใช้ประโยชน์ในการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้โดยเก็บหาของป่าเป็นอาหารที่เป็นพืชจำนวน 36 วงศ์ 41 สกุล 56 ชนิด โดยในนี้มีพืชอาหารป่าที่เก็บได้ตลอดทั้งปี 21 ชนิด และเก็บหาได้ตามฤดูกาล 35 ชนิด

ในขณะที่ อรุณ (2543) ได้รายงานการศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวมอแกน ณ อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ อำเภอคุระบุรี จังหวัดพังงา ด้วยการสังเกตโดยตรงและการสอบถามข้อมูลพืชพรรณที่มีการใช้ประโยชน์ถึงชนิดส่วนที่ใช้ประโยชน์ และวิธีการนำมาใช้ประโยชน์ พบว่า พืชที่มีการใช้ประโยชน์จำนวน 159 ชนิด จาก 57 วงศ์ และที่ยังไม่สามารถจำแนกได้ 32 ชนิด แบ่งกลุ่มพืชออกเป็น 4 ประเภท คือ พืชอาหาร 83 ชนิด พืชสมุนไพร 32 ชนิด ไม้สร้างที่อยู่อาศัย 45 ชนิด และพืชที่ใช้ประโยชน์อื่นๆ 54 ชนิด และแยกออกเป็นพืชในป่าดิบชื้น 128 ชนิด ป่าชายหาด 27

ชนิด และป่าชายเลน 4 ชนิด และที่น่าสนใจคือการใช้ไม้ มอลูน (*Psydrax* sp.) โดยการใช้ไม้สดเผาไฟให้กับสตรีอยู่ไฟหลังคลอดบุตร และไม้ตานาย ในวงศ์พิกุล (*Sapotaceae*) ใช้เป็นไม้ฟันเพื่อรมควันเรือไล่เพรียงและทำให้เรือติดสีดำ เป็นวิธีการบำรุงรักษาเรือโดยกระทำสัปดาห์ละ 1 ครั้งในเวลาน้ำลง ส่วนการศึกษาด้านความหลากหลายของพืช และลักษณะพฤกษศาสตร์พื้นบ้านในป่าบุงชีหลง จังหวัดมหาสารคาม พบพืช 52 วงศ์ 106 สกุล 125 ชนิด โดยแยกเป็นพืชที่ราษฎรได้นำมาใช้ประโยชน์ด้านต่างๆ 52 วงศ์ 104 สกุล 119 ชนิด มีทั้งการทำไม้ใช้สอย การใช้เพื่อเป็นยารักษาโรค และเป็นอาหาร (ภัทรพร, 2545)

สุมาลี (2546) ได้ศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวไทยทรงดำในหมู่บ้านห้วยยาง ตำบลสระลงเรือ อำเภอห้วยกระเจา จังหวัดกาญจนบุรี และหมู่บ้านดอนทอง ตำบลคอนข่อย อำเภอคำแพงแสน จังหวัดนครปฐม โดยการเก็บตัวอย่างพรรณพืชธรรมชาติในป่าชุมชนตามสวนหลังบ้านรอบหมู่บ้านและในหมู่บ้าน ผลการศึกษาพบว่า ชาวไทยทรงดำรู้จักใช้ประโยชน์จากพรรณพืช 156 ชนิด 126 สกุล และ 59 วงศ์ โดยใช้เพื่อเป็นพืชสมุนไพร 140 ชนิด 120 สกุล 59 วงศ์ เป็นพืชอาหาร 80 ชนิด 67 สกุล 46 วงศ์ และใช้ประโยชน์ด้านอื่นๆ เช่น อาหารสัตว์ สีย้อม ทำไม้กวาด ใช้ในงานพิธีกรรม เป็นต้นจำนวน 33 ชนิด 31 สกุล 21 วงศ์ ส่วนข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่าชาวไทยทรงดำเมื่อมีอายุมากขึ้นความรู้เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากพรรณพืชจะมากขึ้นซึ่งในแต่ละช่วงอายุที่ทำการศึกษามีความรู้แตกต่างกันทางสถิติอย่างมีนัยสำคัญยิ่ง และเพศหญิงมีความรู้เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากพรรณพืชมากกว่าเพศชายแต่ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ

การศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านพื้นที่ป่าชุมชนบ้านหินจอกที่ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรังพบจำนวนชนิดพืชที่ชาวบ้านมีการนำมาใช้ประโยชน์ทั้งหมด 54 ชนิด 50 สกุล 35 วงศ์ แบ่งตามการใช้ประโยชน์เพื่อเป็นอาหาร 25 ชนิด พืชสมุนไพร 14 ชนิด ไม้ท่อนและไม้ก่อสร้าง 4 ชนิด และใช้ประโยชน์อื่นๆ 11 ชนิด (เอกภพและคณะ, 2544) การใช้ประโยชน์จากป่าในด้านพฤกษศาสตร์พื้นบ้านดังกล่าวมีความแตกต่างด้านจำนวนชนิดที่ใช้ประโยชน์น้อยกว่าจากที่ จิณนา (2548) ได้รายงานการประเมินพฤกษศาสตร์พื้นบ้านอย่างเร่งด่วนของราษฎรท้องถิ่นที่บ้านช่องแคบสามัคคี ตำบลท่าเสา อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี พบว่าพืชพรรณธรรมชาติที่ราษฎรเก็บหาและใช้ประโยชน์จำนวน 149 ชนิด 60 วงศ์ โดยเป็นพืชอาหาร 35 วงศ์ 64 ชนิด พืชสมุนไพร 52 วงศ์ 120 ชนิด ไม้ก่อสร้าง 6 วงศ์ 7 ชนิดพื้นและถ่าน 3 วงศ์ 4 ชนิด และใช้ประโยชน์ด้านอื่นๆ 7 วงศ์ 12 ชนิด

ในอดีตมีการนำพืชพรรณจากป่ามาใช้ประโยชน์เพื่อการรักษาโรคอยู่ทั่วไป ได้แก่ สะแกแสง (*Cananga latifolia* Finet & Gagnep) อ้อยช้าง (*Lannea coromandelica* (Houtt.) Merr.) (บุศบรรณ, 2525) หุ้งฟ้า (*Alstonia macrophylla* Wall.) (ลีนา, 2522) ปีบ (*Millingtonia Hortensis* Linn.f.) มะกอกเกลื้อน (*Canarium subulatum* Guill.) (ลีนา, 2525) ตะแบกเลือด (*Terminalia mucronata* Craib & Hutchison) (ก่องกานดา, 2528) พืชเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นไม้ในป่าประเภทผลัดใบ (non evergreen forest) ชนิดป่าเต็งรัง (dry dipterocarp forest) และป่าเบญจพรรณ (mix deciduous forest) ส่วนไม้ในวงศ์ มะเกลือ (Ebenaceae) ได้แก่ มะพลับ (*Diospyros areolaria* King & Gamble) ตะโก (*D. rhodocalyx* Kurz) จัน (*D. decandra* Lour.) และพญารากดำ (*D. variegata* Kurz) เป็นต้น (ลีนา, 2530)

ป่าชุมชน

ป่าชุมชน คือ รูปแบบของการจัดการป่าไม้ที่นำเอาความต้องการพึงพิงป่าของประชาชนมาเป็นวัตถุประสงค์ในการจัดการป่า และให้ประชาชนผู้ได้รับประโยชน์จากป่าดังกล่าว เป็นผู้กำหนดแผนการและควบคุมการดำเนินงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ เพื่อผลประโยชน์ต่อเนื้ออย่างสม่ำเสมอตามความต้องการของชุมชน ซึ่งรูปแบบการใช้ประโยชน์จากป่าแตกต่างกันออกไปตามสภาพภูมิประเทศ นิเวศวิทยา เศรษฐกิจและสังคม (โกมล, 2533) ขณะที่ ภูมิ (2542) ได้นิยามศัพท์ปฏิบัติการการศึกษาการจัดการป่าชุมชน โดยองค์กรชุมชน กรณีศึกษา ป่าชุมชนบ้านร่มโพธิ์ทอง ตำบลคลองตะเกรา อำเภอกาบัง จังหวัดฉะเชิงเทรา ว่า“ป่าชุมชน” หมายถึงป่าธรรมชาติที่ได้กำหนดขึ้นและดำเนินการทุกขั้นตอนโดยชุมชนเข้าร่วมในขบวนการวางแผน ปฏิบัติ จัดการ เพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุดตรงกับความต้องการส่วนใหญ่ของชุมชน และเอื้ออำนวยประโยชน์ในด้านต่างๆ ได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน นอกจากนี้ยังมีคำที่ใกล้เคียงหรือเกี่ยวข้องกับป่าชุมชน ได้แก่ วนศาสตร์ชุมชน ป่าไม้ใช้สอย ซึ่งได้มีผู้ให้นิยามความหมายของคำเหล่านี้ไว้ดังนี้

อำนาจ (2528) ให้ความหมายว่า วนศาสตร์ชุมชนหมายถึงการนำเอาความรู้ทางวนศาสตร์เข้าไปใช้ในการพัฒนาชุมชน ซึ่งอาจทำได้หลายรูปแบบแล้วแต่ความต้องการของประชาชนในแต่ละชุมชน

FAO (1978) ให้ความหมายของวนศาสตร์ชุมชน หรือ community forestry ว่า เป็นกิจกรรมป่าไม้อะไรก็ได้ที่ประชาชนมีส่วนร่วม เช่นการปลูกป่าประจำหมู่บ้านในท้องที่ซึ่งขาด

แคลนไม้ใช้สอย หรือของป่าอย่างอื่นจนกระทั่งถึงการปลูกต้นไม้ในไร่ นา หรือสวนป่ารายย่อย (farm forestry) เพื่อขายไม้เป็นรายได้รวมถึงอุตสาหกรรมในครัวเรือนที่ใช้วัสดุป่าไม้เป็นวัตถุดิบ และกิจกรรมของหมู่บ้านหรือชุมชนในป่า แต่ไม่รวมอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ หรือกิจการที่ชุมชนได้รับผลตอบแทนเพียงค่าจ้างเท่านั้น

ผลงานการศึกษาเกี่ยวกับป่าชุมชนและการใช้ประโยชน์ด้านต่างๆ จากป่าไม้ที่ผ่านมาสรุปลง เป็นแนวทางสำหรับการศึกษาคั้งนี้ได้ดังนี้

ธีรพงษ์ (2540) ศึกษาการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้โดยองค์กรของชุมชนบ้านดงกาหลง ตำบลน้ำแพร่ อำเภอรไร้ว จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งป่าชุมชนดังกล่าวเกิดขึ้นหลังจากที่ป่าธรรมชาติถูกบุกรุกแผ้วถางจนเสื่อมโทรม ต่อมาได้รับการดูแลจนเป็นป่ารุ่นสอง (secondary forest) ผู้นำชาวบ้าน และชาวบ้านเห็นพ้องต้องกันให้รักษาพื้นที่ดังกล่าวเป็นที่สาธารณประโยชน์ เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร แหล่งอาหารและแหล่งพืชสมุนไพรเป็นต้น อย่างไรก็ตามในรายงานมีข้อเสนอแนะที่น่าสนใจ สำหรับการดำเนินงานของชุมชนแห่งนี้ คือ การขาดแคลนทุน และความรู้ในการพัฒนา และการตั้งบุคลากรที่ทำงานซ้ำซ้อน ไม่เป็นระบบและขาดประสิทธิภาพ ส่วนปาริชาติ (2544) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาป่าชุมชน กรณีศึกษา : ป่าชุมชนเขาราวเทียนทอง ตำบลเนินขาม กิ่งอำเภอนเนินขาม จังหวัดชัยนาท พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาป่าชุมชนเขาราวเทียนทอง ได้แก่ ตำแหน่งทางสังคม การรวมกลุ่มพัฒนาท้องถิ่น การพบปะเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ตำแหน่งในการจัดการป่าชุมชน รายได้เป็นเงินจากป่าชุมชน และการเป็นสมาชิกกลุ่มป่าชุมชน ส่วนปัจจัยที่ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน ได้แก่ อายุของราษฎร ระดับการศึกษา ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน จำนวนสมาชิกในครัวเรือน และรายได้ครัวเรือน

ไพโรจน์ (2540) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการป้องกันป่าอนุรักษ์โดยชุมชนบ้านอุดมเหนือ สภาพของปัญหาเกิดจากการขาดแคลนน้ำ ลำห้วยต้นเงิน คุณภาพน้ำเสื่อมไม่เหมาะต่อการนำไปอุปโภค บริโภค นอกจากนี้ปัญหาจากภายนอกชุมชนอื่นๆ ได้แก่ การต่อต้านเรียกร้องให้ยุติการทำ การเกษตรและใช้สารเคมี และมีการกดดันให้ย้ายชุมชนบ้านอุดมเหนือเนื่องจากการทำการเกษตร บนพื้นที่สูงและเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร ผลการศึกษาพบว่าความร่วมมือในการป้องกันป่าอนุรักษ์ของชุมชนบ้านอุดมเหนือ มีปัญหาอยู่บ้างทั้งนี้เนื่องจาก ชุมชนมีการศึกษาน้อยทำให้ประชาชนเสีย โอกาส การถ่ายทอดความรู้ทำได้ยากเกษตรกรยึดติดกับความคิดเดิมๆ

อุปกรณ์และวิธีการ

อุปกรณ์

อุปกรณ์ หลักที่ใช้ได้แก่ อุปกรณ์สำหรับการ วางแปลงตัวอย่างเพื่อสำรวจไม้ มีอุปกรณ์ จำเป็น ได้แก่

1. เชือกสำหรับวางแนวเขตแปลงตัวอย่าง
2. เทปวัดระยะ เพื่อกำหนดขอบเขตแปลงสำรวจ
3. เทปผ้าสำหรับวัดขนาดต้นไม้โดยการวัดรอบลำต้น
4. เครื่องมือวัดความสูงของต้นไม้
5. แผงอัดพรรณไม้
6. กระดาษหนังสือพิมพ์
7. สมุดจดบันทึกข้อมูลที่เป็นรายละเอียด
8. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง สำหรับการสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชุมชนบ้านซับพลู โดยการประเมินพฤกษศาสตร์พื้นบ้านแบบเร่งด่วน (Rapid Ethnobotanical Appraisal)

วิธีการ

การศึกษาวิจัยได้แยกเป็น 3 ส่วนหลักๆ ได้แก่ การศึกษาชุมชน ศึกษาเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ และศึกษาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

1. การศึกษาชุมชน มีการศึกษาเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากป่า ชนิดของทรัพยากรที่ใช้ประโยชน์ วิธีการใช้และการเก็บรักษา ตลอดจนการจัดการทรัพยากรของชุมชนซึ่งวิธีการศึกษาดังนี้

1.1 เข้าพบผู้นำหมู่บ้าน แนะนำตัวและแจ้งวัตถุประสงค์ที่จะเข้ามาศึกษาในชุมชน

1.2 จำแนกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในชุมชน (Identify Key Informant) เช่น หมอยา ผู้ที่เก็บหาของป่า และพระสงฆ์ เป็นต้น ทั้งนี้จะหาข้อมูลเหล่านี้จากการเข้าพบผู้นำชุมชนในตอนแรก

1.3 สัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง/ไม่เป็นทางการ (Semi-structure Interview) กับกลุ่มผู้รู้/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยมีประเด็นสำคัญ ได้แก่ ด้านภูมิปัญญาหรือการใช้ประโยชน์พืชในทางพฤกษศาสตร์พื้นบ้าน

1.4 สังเกตการณ์โดยตรง เกี่ยวกับพฤกษศาสตร์ พื้นบ้าน สังเกตชนิดทรัพยากร วิธีการใช้หรือวิธีการเก็บรักษา เป็นต้น

1.5 สํารวจทรัพยากรอย่างเร่งด่วน โดยการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมกับชาวบ้าน กล่าวคือมีการเดินสำรวจพื้นที่เป้าหมายในป่าชุมชนหรือป่าธรรมชาติที่มีการเก็บหาของป่ามาใช้ประโยชน์ของคนในหมู่บ้าน ซึ่งการสำรวจดังกล่าวอาศัยข้อมูลที่ได้จากการสอบถามกับผู้นำทางและการสังเกตของผู้ศึกษาเองร่วมด้วย

1.6 พัฒนาแบบสอบถามเพื่อสำรวจข้อมูลเชิงลึกสภาพเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน เช่น รายได้ รายจ่าย การประกอบอาชีพของคนในชุมชน เป็นต้น โดยสำรวจกับตัวแทนครัวเรือนในหมู่บ้านที่มีทั้งหมด 67 ครัวเรือน และกำหนดให้หน่วยของประชากรตัวอย่างคือครัวเรือน ดังนั้นตัวอย่างทั้งหมด เท่ากับ 67 ตัวอย่าง

1.7 สํารวจชุมชนโดยใช้แบบสอบถามที่พัฒนาขึ้นมา กับประชากรตัวอย่างโดยวิธีการสำรวจจะสุ่มสำรวจทุกบ้านโดยบังเอิญ และกำหนดได้จำนวนทั้งหมดไม่น้อยกว่า 50% หรือไม่น้อยกว่า 34 ครัวเรือน การสำรวจจากการศึกษารั้งนี้สำรวจได้ 47 ครอบครั้ว คิดเป็นร้อยละ 70.15 จากทั้งหมด 67 ครอบครั้ว (ตัวอย่าง)

2. การศึกษาทรัพยากรป่าไม้ มีการสำรวจด้านนิเวศวิทยาป่าไม้และการสำรวจทรัพยากร ไม้ในป่าซึ่งมีวิธีการ ดังนี้

2.1 ทำแผนที่อย่างมีส่วนร่วมเกี่ยวกับแหล่งทรัพยากรของชุมชนเช่นแหล่งเก็บหาของป่า โดยการนำแผนที่ที่มีการรังวัดและทำแนวเขตไว้แล้วของหน่วยงานกรมป่าไม้แล้วเดินตรวจสอบ แนวเขตร่วมกับชาวบ้าน

2.2 สำรวจด้านนิเวศวิทยาป่าไม้ โดยการวางแผนสำรวจไม้รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาด 10 X 40 เมตร ไม้ที่มีเส้นรอบวงตั้งแต่ 10 เซนติเมตรขึ้นไป วัด ความสูง ความโต ความกว้าง เรือนยอด และบันทึกลักษณะเฉพาะของต้นไม้ต่างๆ รวมทั้งสภาพทั่วไปของพื้นที่เช่นลักษณะดิน ความลาดชัน ทิศทางด้านลาด และบันทึกเกี่ยวกับไม้พื้นล่างเป็นต้น ทั้งนี้จะวางแผนชนิดป่าละ 1 แปลงตัวอย่าง โดยจะเลือกบริเวณที่ชุมชนใช้ประโยชน์มากในป่าแต่ละชนิด

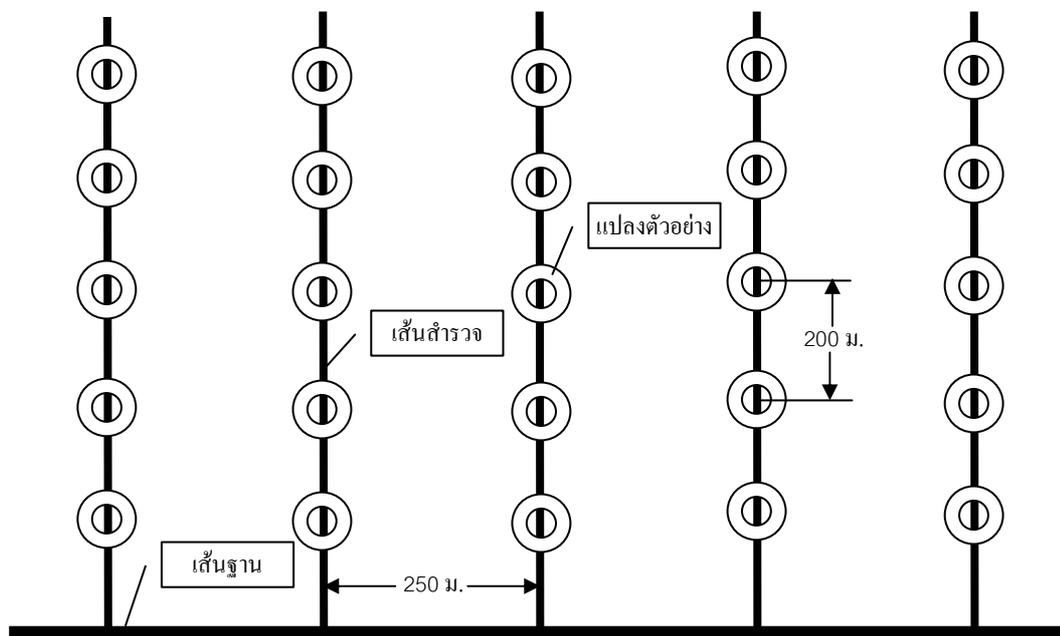
2.3 สำรวจ เพื่อแจกจ่ายและจำแนกพรรณไม้ในป่าพื้นที่ศึกษาตามวิธีการวางแผน สำรวจไม้ โดย Line Plot System สถิตย์ (2525) โดยยึดแนวถนนเป็นเส้นฐาน (base line) กำหนด เส้นสำรวจ (cruise line) ห่างกัน 250 เมตร มีเส้นสำรวจ 5 เส้น และแปลงสำรวจในแต่ละเส้นสำรวจ ห่างกัน 200 เมตร มีจำนวน 5 แปลงต่อเส้นสำรวจ รวมมีการวางแผนตัวอย่าง 25 แปลง แสดง ดังภาพที่ 1 แต่ละแปลงสำรวจประกอบด้วยแปลงตัวอย่าง 3 ขนาด คือ

ก. แปลงตัวอย่างที่ 1 ขนาดแปลงวงกลมรัศมี 17.85 เมตร สำหรับสำรวจไม้ใหญ่ (tree) ที่มีขนาดความโตด้านเส้นรอบวงที่ความสูงเพียงอก (ความสูง 1.30 เมตรจากระดับพื้นดิน) ตั้งแต่ 30 เซนติเมตรขึ้นไป

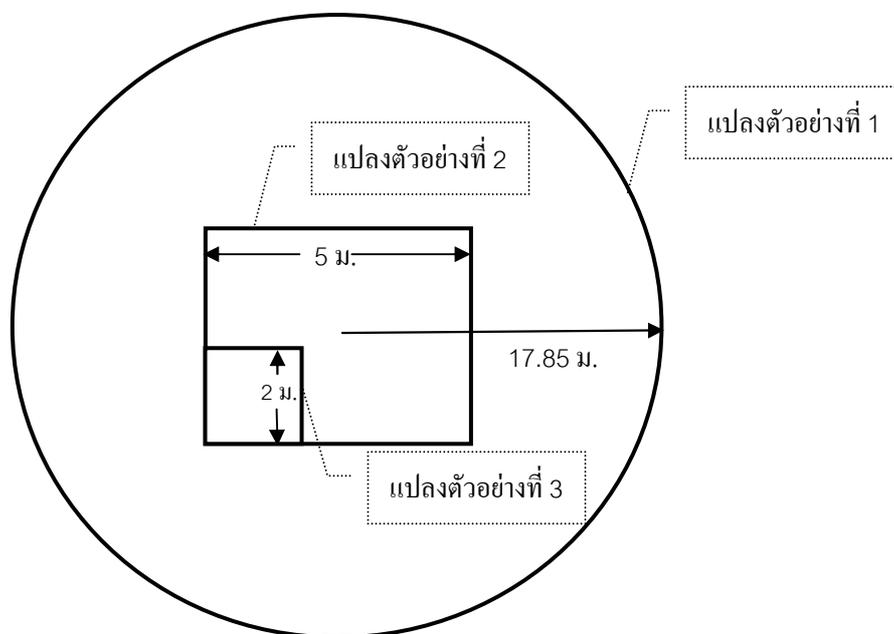
ข. แปลงตัวอย่างที่ 2 เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีขนาด 5 X 5 เมตร สำหรับสำรวจ ไม้หนุ่ม (pole) ที่มีขนาดความโตด้านเส้นรอบวงที่ความสูงเพียงอก ตั้งแต่ 10 - 30 เซนติเมตร

ค. แปลงตัวอย่างที่ 3 เป็นแปลงสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาด 2 X 2 สำหรับสำรวจกล้าไม้ (seedling) ที่มีความสูงไม่เกิน 1.30 เมตร และไม้พื้นล่างใน แปลงตัวอย่าง

โดยแสดงรูปแบบตัวอย่างของแปลงสำรวจทั้ง 3 ขนาดได้ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 1 การวางแนวเส้นสำรวจไม้ โดยวิธี Line Plot System

ภาพที่ 2 ลักษณะของแปลงตัวอย่าง 3 ขนาด

2.4 จำแนกชนิดไม้ที่ได้จากการสำรวจ ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ

- ก. รวบรวมรายชื่อพรรณไม้จากรายการที่ร่วมสำรวจในพื้นที่ด้วยกัน
- ข. การเปรียบเทียบกับตัวอย่างพันธุ์ไม้ที่หอพรรณไม้ ของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชและวิธีอนุกรมวิธาน เพื่อยืนยันความถูกต้องของข้อมูลจากภาคสนาม

2.5 นำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจวางแปลงตัวอย่าง ไปวิเคราะห์ค่าต่างๆ ตามหลักเกณฑ์ของอุทิส (2542) ได้แก่ ความหนาแน่นต่อพื้นที่ ค่าความเด่น ค่าดัชนีความหลากหลาย ความถี่ ความมากมายความถี่สัมพัทธ์ ความหนาแน่นสัมพัทธ์ ความเด่นสัมพัทธ์ และดัชนี ความสำคัญของไม้แต่ละชนิด มีรายละเอียดย่อการวิเคราะห์ดังนี้

ก. ค่าดัชนีความหลากหลาย (Diversity Index, H')

$$H' = - \sum P_i \ln P_i$$

เมื่อ $P_i = \frac{\text{จำนวนต้นของชนิดพันธุ์ใดๆ (n}_i\text{)}}{\text{จำนวนต้นทั้งหมด}}$

$$i = 1,2,3,4,\dots,s$$

ข. ความหนาแน่น (Density, D) คือ จำนวนต้นไม้ทั้งหมด ของชนิดพันธุ์ที่ปรากฏในต่อหน่วยพื้นที่สำรวจ

$$D = \frac{\text{จำนวนต้นที่ปรากฏ}}{\text{พื้นที่สำรวจทั้งหมด}}$$

ค. ความถี่ (Frequency, F) คือ อัตราร้อยละของจำนวนแปลงตัวอย่างที่ปรากฏพันธุ์ไม้ชนิดนั้น ต่อจำนวนแปลงที่สำรวจ

$$F = \frac{\text{จำนวนแปลงที่พบชนิดพันธุ์} \times 100}{\text{จำนวนแปลงที่สำรวจทั้งหมด}}$$

ง. ความมากมาย (Abundance, A) คือจำนวนต้นไม้ชนิดนั้นๆ ทั้งหมดที่สำรวจพบต่อจำนวนแปลงตัวอย่างที่ชนิดไม้นั้นปรากฏ

$$A = \frac{\text{จำนวนต้นไม้ชนิดนั้นๆ ทั้งหมดที่พบในการสำรวจ}}{\text{จำนวนแปลงตัวอย่างที่ชนิดไม้นั้นปรากฏ}}$$

จ. ความเด่น (Dominance, Do) ในที่นี้กล่าวถึง ความเด่นในด้านการคลุมพื้นที่ (Cover area, C) คือ พื้นที่ที่ปกคลุมหรือยึดครองโดยพันธุ์พืชนั้น ต่อพื้นที่ทั้งหมดที่สำรวจ นิยมวัดเป็นร้อยละ

$$C = \frac{\text{พื้นที่ยึดคลุมโดยพันธุ์พืช} \times 100}{\text{พื้นที่สำรวจทั้งหมด}}$$

ฉ. ความถี่สัมพัทธ์ (Relative Frequency, RF) คือ ค่าความสัมพันธ์ของความถี่ของชนิดไม้ที่ต้องการ ต่อค่าความถี่ทั้งหมดของไม้ทุกชนิดในสังคมคิดเป็นร้อยละ

$$RF_A = \frac{\text{ความถี่ของชนิดพันธุ์ A} \times 100}{\text{ความถี่ทั้งหมด}}$$

ช. ความหนาแน่นสัมพัทธ์ (Relative Density, RD_A) คือ ค่าความสัมพันธ์ของความหนาแน่นชนิดไม้ที่ต้องการ ต่อค่าความหนาแน่นของไม้ทุกชนิดในสังคมนิยมคิดเป็นร้อยละ

$$RD_A = \frac{\text{ความหนาแน่นของชนิดพันธุ์ A} \times 100}{\text{ความหนาแน่นทั้งหมด}}$$

ซ. ความเด่นสัมพัทธ์ (Relative Dominance, RDo) คือ ค่าความสัมพันธ์ของความเด่นชนิดไม้ที่ต้องการ ต่อค่าความเด่นของไม้ทุกชนิดในสังคมนิยมคิดเป็นร้อยละ

$$RD_o = \frac{\text{ความเด่นของชนิดพันธุ์ A} \times 100}{\text{ความเด่นทั้งหมด}}$$

ณ. ดัชนีความสำคัญ (Importance value Index, IVI) คือ ผลรวมของค่าความสัมพันธ์ต่างๆ ของชนิดไม้นั้นในสังคมนิยมใช้ค่าความสัมพันธ์ด้านความถี่ ความหนาแน่น และความเด่นรวมกัน

$$IVI = RF_A + RD_A + RD_{oA}$$

3. ศึกษาแนวทางการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในข้อ 2.2 และข้อ 2.3 ซึ่งเป็นข้อมูลด้านทรัพยากรป่าไม้ที่ได้จากการสำรวจมาวิเคราะห์ความเชื่อมโยง ได้แก่ ความหลากหลายของพืชพรรณ และความสมบูรณ์ของทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ป่าชุมชนต่อความต้องการหรือทิศทางการใช้ประโยชน์ของชุมชนตลอดจนความเป็นไปได้ในการจัดการ

ทรัพยากรป่าไม้ไปสู่แนวที่ชุมชนต้องการ ขณะเดียวกันการจะทราบถึงทิศทางความต้องการของชุมชนนั้นนอกจากแบบสอบถามแล้วยังได้นำผลการสำรวจดังกล่าวเสนอให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและตรวจสอบร่วมด้วย ดังนี้

3.1 จัดอภิปรายกลุ่ม (Group discussion) ตามกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มผู้ใช้ประโยชน์เก็บหาของป่า เป็นต้น เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่สามารถได้และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อแนวการจัดการทรัพยากรของชุมชนไปสู่ความยั่งยืน

3.2 นำเสนอผลจากการศึกษาต่อชุมชนบ้านซับพลู โดยจะอยู่ในรูปของการประชุมกลุ่มย่อยที่บ้านซับพลู โดยนำเสนอหลังจากได้มีการประมวลผลจากการศึกษาแล้วเพื่อเป็นการตรวจสอบความถูกต้องของการศึกษาอีกครั้งหนึ่งและเป็นการให้ชุมชนมีส่วนร่วมกับการศึกษาครั้งนี้ผ่านการรับรู้ข้อมูลการศึกษา

ผลการศึกษาและวิจารณ์

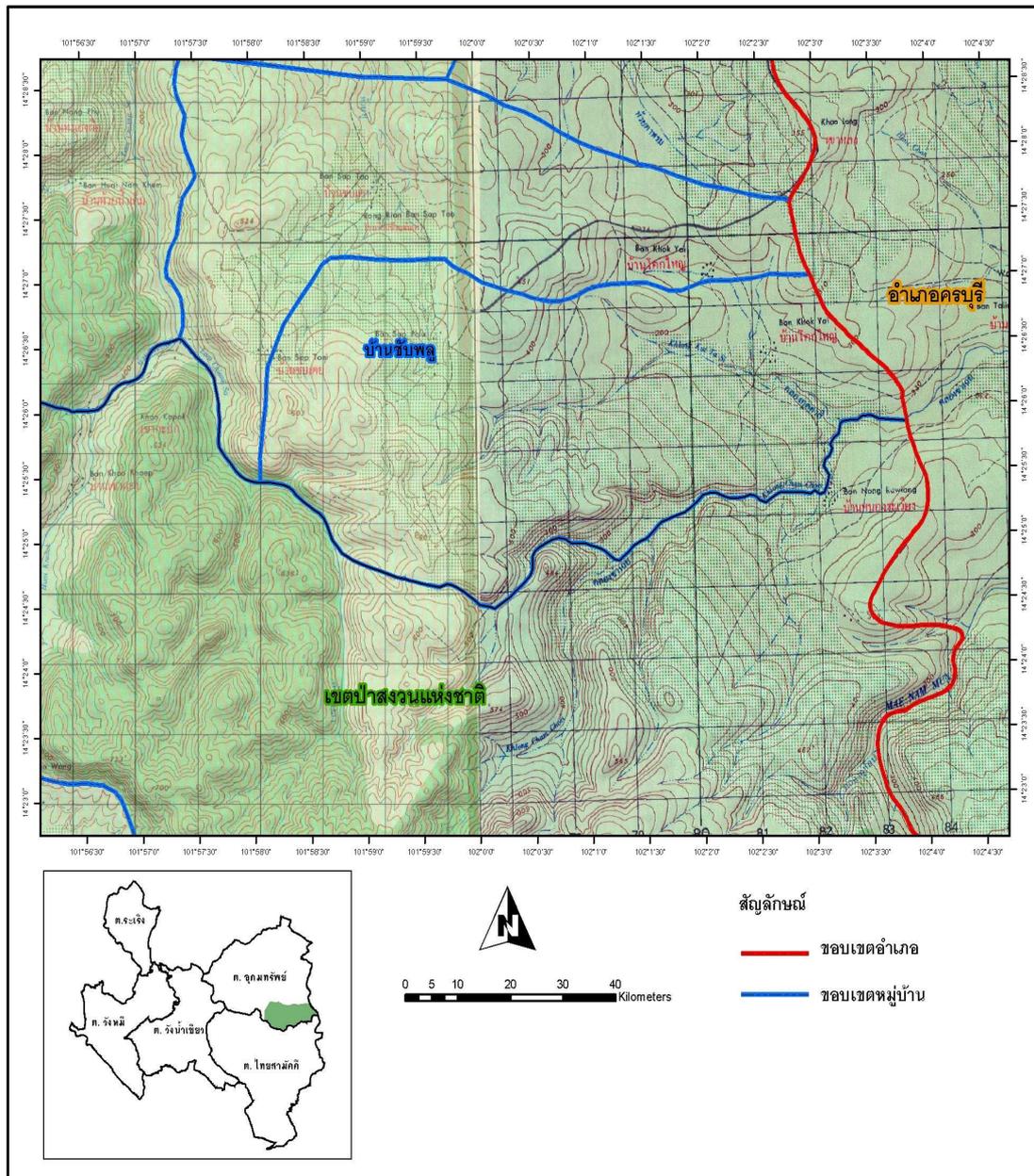
1. ลักษณะของพื้นที่ศึกษา

1.1 ลักษณะทั่วไป

บ้านซับพลูตั้งอยู่หมู่ที่ 16 ตำบลลุดุมทรัพย์ อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา อยู่ทางทิศใต้ของตำบล มีเนื้อที่ประมาณ 9,160 ไร่ หรือ 14.65 ตารางกิโลเมตร สภาพทางภูมิศาสตร์ของบ้านซับพลูตั้งอยู่ระหว่างระวางแผนที่ของบ้านซับบอน (5337-I) และบ้านตลิ่งชัน (5437-IV) ลักษณะพื้นที่ มีความสูงจากระดับน้ำทะเลอยู่ระหว่าง 400-700 เมตรโดยประมาณดังภาพที่ 3 แบ่งการปกครองออกเป็น 5 หมู่ (กลุ่มบ้าน) มีจำนวนประชากร 234 คน เป็นชาย จำนวน 123 คน และเป็นหญิง จำนวน 111 คน จำนวนครัวเรือน 67 ครัวเรือน (กรมการพัฒนาชุมชน, 2546) สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน มีถนนลูกรังเส้นทางเดียวเข้าหมู่บ้าน การติดต่อสื่อสารมีโทรศัพท์สาธารณะในหมู่บ้าน 2 เครื่อง แต่ส่วนใหญ่ในหมู่บ้านนิยมใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ ด้านการรักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วยส่วนใหญ่ชุมชนเลือกใช้สถานีนามัยหนองโสมงเป็นลำดับแรก ที่อยู่ตำบลเดียวกัน (ตำบลลุดุมทรัพย์) ถ้าหากเจ็บป่วยมากก็จะเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลวังน้ำเขียว

1.2 ลักษณะภูมิอากาศ

จากข้อมูลสถิติน้ำฝนรายปี เฉลี่ย 15 ปี (พ.ศ.2530-2544) ของสถานีวิจัยสิ่งแวดล้อมสระแกรราช (2545) รายงานว่าอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา มีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 1,253.40 มิลลิเมตรต่อปี มีลักษณะการกระจายตัวของฝนเป็น 2 ช่วง คือ ระหว่างเดือนมีนาคมถึงมิถุนายน มีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 87.37 มิลลิเมตรต่อเดือน และระหว่างเดือนสิงหาคมถึงตุลาคมของแต่ละปี มีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 166.28 มิลลิเมตรต่อเดือน ช่วงเดือนกรกฎาคมของแต่ละปี เป็นเวลาฝนทิ้งช่วงของพื้นที่อำเภอวังน้ำเขียว ค่าเฉลี่ยการระเหยน้ำประมาณ 1,271.81 มิลลิเมตรต่อปี ในช่วงเดือนสิงหาคมถึงตุลาคมของแต่ละปี มีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยรายเดือนสูงกว่าการระเหยน้ำ อุณหภูมิต่ำระหว่างเดือนมกราคม เฉลี่ย 15 องศาเซลเซียส อุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ย 37 องศาเซลเซียสในเดือนเมษายนของแต่ละปี สามารถแบ่งฤดูกาลของพื้นที่อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมาตามสภาพภูมิอากาศได้เป็น 3 ฤดู ดังนี้ ฤดูหนาวเริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนถึงมกราคม ฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤษภาคม ฤดูฝนเริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายนถึงเดือนตุลาคม

ภาพที่ 3 แสดงขอบเขตหมู่บ้านซับพลู

ที่มา: กรมแผนที่ทหาร (2534)

1.3 การใช้ประโยชน์ที่ดิน

การใช้ประโยชน์ที่ดินในหมู่บ้าน ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ทำการเกษตร ชนิดพืชที่ปลูกมากคือ มันสำปะหลัง และมีข้าวโพดบ้างเล็กน้อย โดยข้าวโพดพบตามไหล่เขาที่เป็นพื้นที่เพิ่งเปิดใหม่ ส่วนพื้นที่อยู่อาศัยมักกระจายเป็นกลุ่มๆ ตามพื้นที่ถือครองทำการเกษตร

2. การศึกษาชุมชน

2.1 ประวัติชุมชน

ประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านซำพลูที่ได้จากการสอบถาม สัมภาษณ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ผู้สูงอายุ และการสนทนากลุ่มสรุปประวัติความเป็นมาของบ้านซำพลูแบ่งได้เป็น 4 ช่วงตามเหตุการณ์สำคัญ ดังนี้

2.1.1 ช่วงแรกของหมู่บ้าน (พ.ศ. 2480-2502)

เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2480 บ้านซำพลูเป็นส่วนหนึ่งของบ้านซำเต่า โดยเริ่มแรกมีราษฎรจากบ้านสะแกราช (ปัจจุบันคือตำบลสะแกราช อำเภอปักธงชัย) เริ่มเข้ามาบุกเบิกแผ้วถางป่าเพื่อเป็นที่ทำกินบริเวณบ้านซำเต่าประมาณ 20 ครัวเรือน เนื่องจากที่เดิมมีที่ดินทำกินไม่เพียงพอกับจำนวนประชากรจึงต้องหาที่ทำกินแห่งใหม่ โดยมีการปลูกพริก และละหุ่ง เป็นพืชเศรษฐกิจ ส่วนข้าว พืชผักและยาสูบ มีการปลูกบ้างเพื่อกินเองในครัวเรือน ต่อมาปี พ.ศ. 2502 เริ่มมีราษฎรอพยพมาจากบ้านโนนเหลื่อมประมาณ 10 ครัวเรือน เข้ามาบุกเบิกแผ้วถางที่ป่าไม้เพื่อปลูก ละหุ่ง และมันสำปะหลัง และราษฎรบางส่วนมีการตัดไม้เพื่อค้าขายอยู่บ้าง

2.1.2 ช่วงที่สองของหมู่บ้าน (พ.ศ. 2502-2522)

การอพยพของประชากรเพื่อจับจองที่ดิน โดยการบุกเบิกที่ป่าไม้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องจนถึงปี พ.ศ. 2522 ส่วนใหญ่เป็นราษฎรจากอำเภอปักธงชัย และอำเภอใกล้เคียงของจังหวัดนครราชสีมา สาเหตุในช่วงดังกล่าวไม่มีการกวดขันจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ เนื่องจากพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าภูหลวงและพื้นที่ใกล้เคียง ถูกประกาศเป็นเขตพื้นที่สีแดง ซึ่งเป็นที่ซ่อนตัวของ

ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์หรือกล่าวได้ว่าเป็นพื้นที่ที่มีอันตราย และในปี พ.ศ. 2522 เริ่มมีการปลูกมันสำปะหลังอย่างจริงจัง รองลงมาเป็นข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ช่วงแรกนี้ข้าวโพดให้ผลผลิตดี โดยไม่ต้องใช้ปุ๋ยใดๆ เพราะดินมีความอุดมสมบูรณ์สูง ขณะเดียวกันมีราษฎรบางส่วนยึดอาชีพตัดไม้ขาย ส่วนการถือครองพื้นที่ทำการเกษตรในช่วงแรกประมาณ 5-15 ไร่ต่อคน ขึ้นอยู่กับความขยันถางป่า และเนื่องจากช่วงแรกนี้การคมนาคมไม่สะดวก ดังนั้นการครอบครองที่ดินต่อคนหรือต่อครัวเรือนจึงไม่มากนัก

2.1.3 ช่วงที่สามของหมู่บ้าน (พ.ศ. 2523-2533)

ต่อมาเมื่อวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2523 มีประกาศจัดตั้งหมู่บ้านชัยเดชาขึ้นเป็นหมู่บ้านในเขตพื้นที่สีแดง ช่วงนี้ประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว การทำนาก็ทำแบบหยอดเมล็ดข้าวในหลุมที่ปักด้วยไม้ มีการก่อตั้งโรงเรียนประถม สำนักสงฆ์ชัยเดชา เริ่มมีถนนลูกรังเข้ามา มีการสร้างฝายคั่นนา ส่วนการถางป่าและการถือครองที่ดินยังไม่มีข้อจำกัดใครที่สามารถถางป่าเปิดพื้นที่ใหม่ได้มากก็มีที่ดินมาก และต่อมาได้มีพระราชกฤษฎีกาประกาศพื้นที่อุทยานแห่งชาติทับลาน เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2524 ซึ่งพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ครอบคลุมพื้นที่ของหมู่บ้านชัยเดชา โดยช่วงแรกทางรัฐเริ่มอพยพราษฎรบางส่วนที่อยู่กระจายอยู่ในส่วนของเขตอุทยานแห่งชาติให้อยู่รวมกันที่บ้านชัยพลูในปัจจุบัน แต่ไม่มีการจัดสรรที่ดินทำกินให้ ราษฎรบางส่วนที่ถูกอพยพมาจากส่วนในของอุทยานแห่งชาติ จึงไม่มีที่ดินทำกิน ลักษณะการอพยพในช่วงแรกนี้ดำเนินการแบบค่อยเป็นค่อยไป จนถึงปี พ.ศ. 2527 จึงเริ่มอพยพราษฎรจากพื้นที่ส่วนในของอุทยานแห่งชาติอย่างจริงจัง ถ้าผู้ใดที่ไม่ยอมอพยพจะถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ ต้องถูกจับไปอบรมที่ตำบลจอหอ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เป็นระยะเวลา 3 เดือน ในช่วงนี้ปัญหาเรื่องที่ทำกินของราษฎรที่ถูกอพยพมีความรุนแรงขึ้น เนื่องจากไม่มีการจัดสรรที่ดินอย่างเป็นทางการ เพราะฉะนั้นคนที่มาก่อนก็จะมีที่ทำกินมาก ผู้ที่มาทีหลังก็จะไม่มีที่ทำกิน ผู้ที่มีที่ดินทำกินมากอาจถึง 200 ไร่ ส่วนการประกอบอาชีพของผู้ที่ไม่มีที่ทำกินขณะนั้น คือ เฝ้าถ่าน และรับจ้างทำไม้จากบริษัทที่ได้รับสัมปทานป่าไม้ก่อนประกาศเขตอุทยานแห่งชาติทับลาน

ช่วงปี พ.ศ. 2530-32 ยังคงมีการทำไม้ในเขตป่าทับลาน โดยบริษัทราชสีมาทำไม้ จำกัด ซึ่งอายุสัมปทานยังไม่หมด หลังการประกาศปิดป่าของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ปี พ.ศ. 2532 ยังคงมีการชักลากไม้ที่ค้างอยู่ก่อนการปิดป่า ช่วงนี้ราษฎรบางส่วนโดยเฉพาะกลุ่มที่ไม่มีที่ทำกินส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างเฝ้าถ่าน

2.1.4 ช่วงที่สี่ของหมู่บ้าน (พ.ศ.2534-ปัจจุบัน)

ปี พ.ศ. 2534 อุทยานแห่งชาติทับลานได้กั้นแนวเขตที่ดินทำกินให้ชาวบ้านแต่ยังไม่มีการจัดสรรที่ดินทำกินให้ และเริ่มมีปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับที่ดินทำกินจากการจับกุมของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ช่วงนี้ยังมีการอพยพของราษฎรเข้ามาบ้างแต่ไม่มากนัก ขณะเดียวกันผู้ที่อาศัยอยู่เดิมก็ไม่มีการย้ายออก จนถึงปี พ.ศ. 2535 ประชาชนจากหลายกลุ่มในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีปัญหาเกี่ยวกับที่ดินในลักษณะเดียวกัน ได้รวมกลุ่มเดินทางไปทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาเพื่อประท้วงต่อทางรัฐเรื่องขอจัดสรรที่ดินทำกิน และมีการประท้วงในลักษณะดังกล่าวเป็นระยะ

ปี พ.ศ. 2539 มีการปลูกมันสำปะหลังพันธุ์ CMR หรือก้านแดง โดยได้รับการส่งเสริมจากเกษตรอำเภอ จากนั้นราษฎรมีการทำกินตามปกติจนปี พ.ศ. 2541 มีมติคณะรัฐมนตรีประกาศให้ใช้ที่ดินทำกินได้แบบมีเงื่อนไข ในพื้นที่ที่มีปัญหาจากการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติ รวมทั้งกรณีอุทยานแห่งชาติทับลาน โดยประเด็นหลักของมติกรม. ดังกล่าว คืออนุญาตให้อยู่อาศัยและทำกินในที่ที่กั้นเขตไว้ได้ แต่ห้ามซื้อ-ขาย แต่ก็ยังไม่เกิดการจัดสรรที่ดินทำกินในหมู่บ้าน และในปีเดียวกันนี้ มีไฟฟ้าเข้าถึงหมู่บ้านเป็นปีแรก จนถึงปี พ.ศ. 2542 มีประกาศแยกการปกครองหมู่บ้าน ชับพลู ออกจากหมู่บ้านซับเต่า โดยใช้คลองธรรมชาติ คือ คลองซับพลูในการแบ่งเขตเนื่องจากการปกครองเดิมไม่ทั่วถึงและมีประชากรเพิ่มมากขึ้น ภายหลังการประกาศตั้งหมู่บ้านซับพลูอย่างเป็นทางการ มีการสร้างประปาหมู่บ้านโดยการขุดสระเก็บกักน้ำเพื่อใช้เป็นน้ำดิบทำน้ำประปา และมีการพัฒนาเส้นทางในหมู่บ้านมากขึ้นเป็นถนนลูกรังทั้งหมด ช่วงดังกล่าวนายทุนเริ่มสนใจเข้ามาซื้อพื้นที่ขนาดใหญ่ในหมู่บ้าน โดยผู้ขายส่วนใหญ่เป็นผู้ครอบครองที่ดินทำกินในหมู่บ้านซับพลูแต่มีภูมิลำเนาอยู่ที่อื่น พอถึงปี พ.ศ. 2545 มีการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน (ชุมชนเรียกกองทุนเงินแสนเงินล้าน) กำหนดเวลาชำระคืน 1 ปี

2.2 ข้อมูลทั่วไปของประชากรตัวอย่างชุมชนบ้านซับพลู

การเก็บรวบรวมข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 47 ครัวเรือน โดยข้อมูลทั่วไป ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพในครอบครัว ระดับการศึกษาผู้ให้สัมภาษณ์ สมาชิกในครอบครัว และการย้ายถิ่นจากผลการศึกษา (ตารางที่ 1) พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาส่วนใหญ่เป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 68.08 และร้อยละ 31.92 ตามลำดับ มีอายุอยู่ระหว่าง 40 – 59 ปี มากที่สุด ร้อยละ

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามลักษณะข้อมูลทั่วไปของประชากร

ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	32	68.08
หญิง	15	31.92
2. อายุ		
20 – 39 ปี	22	46.81
40 – 59 ปี	23	48.94
60 ปีขึ้นไป	2	4.25
3. สถานภาพในครอบครัว		
สามี	30	63.83
ภรรยา	10	21.28
บุตร	4	8.51
ผู้อาศัย	3	6.38
4. ระดับการศึกษาผู้ให้สัมภาษณ์		
ไม่ได้เรียนหนังสือ	5	10.64
ประถมศึกษา	35	74.46
มัธยมศึกษาตอนต้น/ปวช.	2	4.26
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวส.	3	6.38
ปริญญาตรี	2	4.26
5. จำนวนสมาชิกในครอบครัว		
1 – 3 คน	14	37.84
4 – 5 คน	18	48.65
6 คนขึ้นไป	5	13.51
6. การอพยพ/ย้ายถิ่น		
เป็นคนท้องถิ่น เกิดในหมู่บ้าน	22	46.81
ย้ายมาจากถิ่นอื่น	25	53.19
- ย้ายมาจากต่างตำบลในอำเภอวังน้ำเขียว	(3)	(12)
- ย้ายมาจากต่างอำเภอในจังหวัดนครราชสีมา	(13)	(52)
- ย้ายมาจากจังหวัดอื่น	(9)	(36)

48.94 รองลงมา มีอายุระหว่าง 20 – 39 ปี คิดเป็นร้อยละ 46.81 และพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 4.25 พบน้อยที่สุดจากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด โดยมีอายุเฉลี่ย 42 ปี ส่วนสถานภาพในครอบครัว พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาส่วนใหญ่มีสถานภาพเป็นสามีและเป็นหัวหน้าครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 63.83 รองลงมา มีสถานภาพเป็นภรรยา คิดเป็นร้อยละ 21.28 ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพอื่นๆ (ผู้อาศัย) พบน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 6.38

การศึกษาส่วนใหญ่ในระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 74.46 รองลงมา ไม่ได้เรียนหนังสือ คิดเป็นร้อยละ 10.64 และมีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวส. และปริญญาตรี พบน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 4.26 เท่ากัน และมีจำนวนสมาชิกในครอบครัว 4 - 5 คน คิดเป็นร้อยละ 48.65 รองลงมา มีจำนวนสมาชิกในครอบครัว 1 - 3 คน คิดเป็นร้อยละ 37.84 และมีจำนวนสมาชิกในครอบครัว 6 คนขึ้นไป พบน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 13.51 โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ย 4 คน ซึ่งสมาชิกในครอบครัวที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี มีจำนวน 1 และ 2 คน มากที่สุด ส่วนสมาชิกในครอบครัวที่มีอายุมากกว่า 18 ปี มีจำนวน 2 คน มากที่สุด

กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาส่วนใหญ่ย้ายมาจากถิ่นอื่น คิดเป็นร้อยละ 53.19 และเป็นคนที่ต้องถิ่นเกิดในหมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 46.81 โดยกลุ่มตัวอย่างที่ย้ายมาจากถิ่นอื่นส่วนใหญ่ย้ายมาจากต่างอำเภอในจังหวัดนครราชสีมา คิดเป็นร้อยละ 52 รองลงมา ย้ายมาจากจังหวัดอื่น คิดเป็นร้อยละ 36 และย้ายมาจากต่างตำบลในอำเภอวังน้ำเขียว คิดเป็นร้อยละ 12 ตามลำดับ จากลักษณะดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าในชุมชนบ้านซับพลูประกอบด้วยคนรุ่นหลังที่เกิดในหมู่บ้านซับพลูประมาณครึ่งหนึ่งของประชากรในหมู่บ้าน ซึ่งข้อมูลเหล่านี้สามารถบ่งชี้แนวโน้มด้านการใช้ประโยชน์พืชพรรณในหมู่บ้าน รวมทั้งภูมิปัญญาของคนในหมู่บ้านที่เห็นได้ว่าส่วนใหญ่เป็นผู้ที่อพยพมาจากที่อื่นและสภาพของหมู่บ้านในปัจจุบันที่มีการติดต่อกับชุมชนภายนอกได้ค่อนข้างสะดวก อาจเป็นสาเหตุให้การแลกเปลี่ยนด้านการค้าได้ง่าย ชีวิตประจำวันของคนในหมู่บ้านจึงเอนเอียงหรือยึดติดกับความสะดวกสบายดังกล่าว และละเลยภูมิปัญญาที่คนรุ่นก่อนได้ทำไว้เป็นต้น ซึ่งผลการศึกษานี้พิจารณาเปรียบเทียบกับหัวข้อต่างๆ ด้านอื่นๆ ที่กล่าวไว้ในข้อถัดไป

2.3 สภาพทางเศรษฐกิจ

การวิเคราะห์ข้อมูลกลุ่มตัวอย่างด้านสภาพทางเศรษฐกิจ สรุปได้ ดังนี้ (ตารางที่ 2)

อาชีพของสมาชิกในครอบครัวของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาส่วนใหญ่มีสมาชิกครอบครัวประกอบอาชีพทำการเกษตร คิดเป็นร้อยละ 55.32 โดยมีการปลูกมันสำปะหลังมากที่สุด รองลงมาประกอบอาชีพเลี้ยงสัตว์ และรับจ้างทั่วไป คิดเป็นร้อยละ 21.28 และ 19.15 ตามลำดับ ส่วนการเลี้ยงสัตว์ พบว่ามีการเลี้ยงไก่มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 90.00 เฉลี่ย 12.62 ตัว ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการศึกษาพบว่า การเลี้ยงสัตว์ของชุมชนบ้านซับพลูนั้นเน้นเพื่อขายมากกว่าเพื่อเป็นอาหาร

สำหรับรายได้ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาส่วนใหญ่มีรายได้ไม่น้อยกว่า 5,000 บาทต่อเดือน คิดเป็นร้อยละ 48.94 รองลงมามีรายได้เฉลี่ยอยู่ระหว่าง 5,001 – 10,000 บาทต่อเดือน และมากกว่า 25,000 บาทต่อเดือน คิดเป็นร้อยละ 27.66 และ 8.51 ตามลำดับ ซึ่งรายได้นี้ได้มาจากการขายพืชผลทางการเกษตรมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 89.36 รองลงมาได้จากการรับจ้างทุกชนิด และจากเงินเดือน / รายได้ประจำที่ลูกหลานส่งให้ คิดเป็นร้อยละ 51.06 และ 10.64 ตามลำดับ (ตารางที่ 2)

สำหรับรายจ่าย พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาส่วนใหญ่มีรายจ่ายน้อยกว่า 5,000 บาทต่อเดือน คิดเป็นร้อยละ 46.81 รองลงมามีรายจ่ายเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 5,001 – 10,000 บาทต่อเดือน และอยู่ระหว่าง 10,000 – 15,000 บาทต่อเดือน คิดเป็นร้อยละ 21.28 เท่ากัน ซึ่งรายจ่ายส่วนใหญ่เป็นค่าอาหารและเครื่องนุ่งห่มมากที่สุด รองลงมาเป็นค่าปุ๋ย และ ประเพณี / งานบุญต่าง ๆ ส่วนรายจ่ายที่เกิดจากค่าเช่าต่าง ๆ พบน้อยที่สุด (ตารางที่ 2)

เมื่อพิจารณาสภาพเศรษฐกิจของคนในชุมชนบ้านซับพลูที่ส่วนใหญ่มีรายได้ต่อครัวเรือนต่อเดือนต่ำกว่า 5,000 บาทและเมื่อพิจารณาการประกอบอาชีพที่เป็นอาชีพเลี้ยงสัตว์และรับจ้างทั่วไปรวมกันอยู่ที่ร้อยละ 40.43 โดยกลุ่มตัวอย่างเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง สาเหตุของการไม่มีที่ดินทำกินพบว่า การไม่มีที่ดินทำกินของคนในหมู่บ้านส่วนใหญ่เกิดจากการขายที่ดินให้นายทุนที่อยู่นอกหมู่บ้าน รองลงมาเกิดจากครอบครัวที่ขยายเพิ่มขึ้นแต่ไม่มีการแบ่งที่ดินจากรุ่นพ่อแม่ให้แก่รุ่นลูกดังกล่าว หรือบางครอบครัวเมื่อแบ่งที่ดินแล้วมีขนาดเล็กงและรุ่นลูกได้ขายให้กับนายทุนเช่นกัน

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามสถานภาพทางเศรษฐกิจของประชากร

สถานภาพทางเศรษฐกิจ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. อาชีพของสมาชิกของครอบครัวในรอบปี		
ค้าขาย	2	4.25
รับจ้างทั่วไป	9	19.15
ทำการเกษตร	26	55.32
เลี้ยงสัตว์	10	21.28
2. รายได้เฉลี่ย (บาท/เดือน)		
น้อยกว่า 5,000	23	48.94
5,001 – 10,000	13	27.66
10,001 – 15,000	3	6.38
15,001 – 20,000	3	6.38
20,001 – 25,000	1	2.13
มากกว่า 25,000	4	8.51
4. รายจ่ายเฉลี่ย (บาท/เดือน)		
น้อยกว่า 5,000	22	46.81
5,001 – 10,000	10	21.28
10,001 – 15,000	10	21.28
15,001 – 20,000	-	-
20,001 – 25,000	-	-
มากกว่า 25,000	5	10.63

2.4 การใช้ประโยชน์จากป่า

กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาส่วนใหญ่มีการใช้ประโยชน์จากป่า คิดเป็นร้อยละ 78.72 โดยมีลักษณะการใช้ประโยชน์จากป่าในรูปของการเก็บหาของป่ามากที่สุด ซึ่งของป่าที่เก็บหาได้ ได้แก่ ผักหวาน และเห็ดชนิดต่าง ๆ ที่ออกตามฤดูกาล เช่น เห็ดโคน เห็ดรวม (หมายถึงเห็ดคละชนิดกัน ขึ้นในที่รวมๆ กัน) และเห็ดตะไคร้ เป็นต้น รองลงมาเป็นการใช้ประโยชน์ในรูปของไม้ฟืน / ถ่าน / แห่ลงเชื้อเพลิง ส่วนการใช้ประโยชน์ในรูปของการล่าสัตว์นั้นพบน้อยที่สุด สัตว์ป่าที่ล่าได้ส่วน

ใหญ่เป็นพวก กระรอก กระแต และหนูท้องขาว นอกจากนี้ยังมีการซื้อของป่าจากเพื่อนบ้านเพื่อเป็นอาหารในครอบครัวน้อย ส่วนใหญ่ของป่าที่ซื้อจะเป็นพวกผักหวานและเห็ดต่าง ๆ ที่ออกตามฤดูกาล เช่น เห็ดโคน เห็ดรวม และเห็ดตะไคร้ เป็นต้น และในการใช้ประโยชน์จากป่าดังกล่าว พบว่ามีการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าชุมชนน้อยกว่าในพื้นที่ป่าอุทยานแห่งชาติ (ตารางที่ 3 และ 4) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเก็บของป่า

ตารางที่ 3 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างต่อการใช้ประโยชน์จากป่า

สถานภาพทางเศรษฐกิจ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
การใช้ประโยชน์จากป่า		
การเก็บหา / ใช้ประโยชน์จากป่า		
มี	37	78.72
ไม่มี	10	21.28
การซื้อของป่าเพื่อเป็นอาหารในครอบครัว		
มี	19	40.42
ไม่มี	28	59.58

ตารางที่ 4 การใช้ประโยชน์จากป่าเปรียบเทียบในพื้นที่ป่าอุทยานแห่งชาติและป่าชุมชน

การใช้ประโยชน์จากป่า	ป่าอุทยานแห่งชาติ จำนวน (ร้อยละ)	ป่าชุมชน จำนวน (ร้อยละ)
1. เก็บหาของป่า	29 (78.38)	14 (37.83)
2. ไม้ฟืน/ถ่าน/แหล่งเชื้อเพลิง	9 (24.32)	3 (8.11)
3. ลำสัดว์	1 (2.70)	1 (2.70)
4. ไม้เพื่อก่อสร้าง	5 (13.51)	-
5. ท่องเที่ยว พักผ่อนหย่อนใจ	4 (10.81)	2 (6.90)
6. หาพืชสมุนไพร/เพื่อการรักษาโรค	4 (10.81)	1 (2.70)

ผลการศึกษาจากตารางที่ 3 และตารางที่ 4 เห็นได้ว่าการใช้ประโยชน์ป่าชุมชนของชาวบ้าน ชับพลุน้อยกว่าการใช้ประโยชน์ป่าในเขตอุทยานแห่งชาติมาก ทั้งนี้สาเหตุเกิดจากสภาพป่าที่เป็นป่าชุมชนมีความชุกชุมของแหล่งอาหารที่ชาวบ้านเข้าไปเก็บหาน้อย ซึ่งสภาพดังกล่าวนี้คาดว่า

ส่งผลกระทบต่อความคิดรัก หวงแหวนป่าชุมชน ทำให้เสี่ยงต่อการถูกบุกรุกในอนาคต และขณะที่มีการสำรวจเก็บข้อมูลภาคสนามได้สังเกตเห็นว่าแนวหลักเขตของป่าชุมชนบางแห่งถูกไถและมีการแผ้วถางป่ารุกล้ำเข้าไปในบริเวณที่กำหนดเป็นป่าชุมชน

2.5 ความเห็นของชุมชนต่อสถานภาพของป่าชุมชน

จากข้อมูลแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่างด้านสถานภาพทางสังคม และความคิดเห็นของชุมชนต่อสถานภาพป่าโดยวิเคราะห์เป็นจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างในด้านความคิดเห็นการรับรู้ถึงการมีอยู่ของป่าชุมชน ประโยชน์ของป่าชุมชนที่มีต่อหมู่บ้าน ป่าชุมชนของหมู่บ้านมีประโยชน์ในด้านใด ความคิดเห็นต่อสภาพความสมบูรณ์ของป่าชุมชน และความคิดเห็นต่อการที่จะอนุรักษ์ / ฟื้นฟูป่าชุมชนของหมู่บ้าน จากผลการศึกษา พบว่า การรับรู้ถึงการมีอยู่ของป่าชุมชนและประโยชน์ของป่าชุมชนที่มีต่อหมู่บ้าน กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาส่วนใหญ่รับรู้ถึงการมีอยู่ของป่าชุมชน คิดเป็นร้อยละ 82.98 และคิดว่าป่าชุมชนมีประโยชน์ต่อหมู่บ้านมาก คิดเป็นร้อยละ 54.55 รองลงมาคิดว่าป่าชุมชนมีประโยชน์ปานกลางและมีประโยชน์น้อย คิดเป็นร้อยละ 25.00 และ 20.45 ตามลำดับ โดยคิดว่าป่าชุมชนมีประโยชน์ในด้านเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร ช่วยรักษาสภาพแวดล้อมของหมู่บ้านมากที่สุด ร้อยละ 40.43 รองลงมา มีประโยชน์ในด้านเป็นแหล่งอาหารของชุมชน และเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ / ท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ 36.17 และ 10.64 ตามลำดับ (ตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 ความเห็นของชุมชนต่อป่าชุมชนบ้านซับพลู

สถานภาพทางสังคม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. การรับรู้ถึงการมีอยู่ของป่าชุมชน		
1.1 ทราบ	39	82.98
1.2 ไม่ทราบ	8	17.02
2. ประโยชน์ของป่าชุมชนที่มีต่อหมู่บ้าน		
2.1 ไม่มี	3	6.38
2.2 มี	44	93.62
2.2.1 มาก	24	54.55
2.2.2 ปานกลาง	11	25.00
2.2.3 น้อย	9	20.45

ตารางที่ 5 (ต่อ)

สถานภาพทางสังคม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
3. ป่าชุมชนของหมู่บ้านมีประโยชน์ในด้าน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
3.1 แหล่งอาหารของชุมชน	17	36.17
3.2 สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ / ท่องเที่ยว	5	10.64
3.3 แหล่งยารักษาโรค / พืชสมุนไพร	3	6.38
3.4 แหล่งต้นน้ำลำธาร ช่วยรักษาสภาพแวดล้อมของหมู่บ้าน	19	40.43
3.5 แหล่งไม้ใช้สอยในหมู่บ้าน	3	6.38
4. ความคิดเห็นต่อสภาพความสมบูรณ์ของป่าชุมชน		
4.1 มาก	5	10.64
4.2 ปานกลาง	28	59.57
4.3 น้อย	14	29.79
5. ความคิดเห็นต่อการที่จะอนุรักษ์ / ฟื้นฟูป่าชุมชนของหมู่บ้าน		
5.1 ไม่เห็นด้วย	0	0
5.2 เห็นด้วย และคิดว่าควรเป็นในรูปแบบ	47	100
5.2.1 เป็นแหล่งอาหารของชุมชน	12	25.53
5.2.2 เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ / ท่องเที่ยว	4	8.51
5.2.3 เป็นแหล่งยารักษาโรค พืชสมุนไพร	1	2.13
5.2.4 เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร ช่วยรักษาสภาพแวดล้อมของหมู่บ้าน	25	53.19
5.2.5 เป็นแหล่งไม้ใช้สอยในหมู่บ้าน	5	10.64
6. การร่วมกิจกรรมในการรักษา / ฟื้นฟูป่าชุมชนของหมู่บ้าน		
6.1 เป็น / เคยเป็น กรรมการป่าชุมชน	5	10.64
6.2 ร่วมปลูกป่าฟื้นฟูป่าชุมชน	11	23.40
6.3 เป็นอาสาสมัครพิทักษ์ป่าชุมชน เช่น ป้องกันไฟป่า	4	8.51
6.4 อื่น ๆ (ไม่เคย)	18	38.30
6.5 ไม่ออกความคิดเห็น	9	19.15

ด้านความคิดเห็นต่อสภาพความสมบูรณ์ของป่าชุมชนกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษามีความคิดเห็นว่าป่าชุมชนมีความสมบูรณ์ในระดับปานกลางมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 59.57 รองลงมาคิดว่าป่า

ชุมชนมีความสมบูรณ์น้อย คิดเป็นร้อยละ 29.79 และคิดว่าป่าชุมชนมีความสมบูรณ์มาก มีน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 10.64 (ตารางที่ 5)

ความคิดเห็นต่อการที่จะอนุรักษ์ / ฟื้นฟูป่าชุมชนของหมู่บ้าน กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาเห็นด้วยที่จะอนุรักษ์ / ฟื้นฟูป่าชุมชนของหมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 100 (เห็นด้วยทั้งหมด) โดยมีความเห็นว่า ควรจะมีการอนุรักษ์ / ฟื้นฟูป่าชุมชนของหมู่บ้าน เพื่อให้เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร ช่วยรักษา สภาพแวดล้อมของหมู่บ้านมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 53.19 รองลงมาควรอนุรักษ์ / ฟื้นฟูไว้เพื่อเป็น แหล่งอาหารของชุมชน และเพื่อเป็นแหล่งไม้ใช้สอยในหมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 25.53 และ 10.64 ตามลำดับ (ตารางที่ 5)

การร่วมกิจกรรมในการรักษา / ฟื้นฟูป่าชุมชนของหมู่บ้าน กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาส่วนใหญ่ ไม่เคยร่วมกิจกรรมในการรักษา / ฟื้นฟูป่าชุมชนของหมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 38.30 รองลงมาเคย ร่วมกิจกรรมปลูกป่าฟื้นฟูป่าชุมชน 23.40 และเคยร่วมกิจกรรมในการเป็นอาสาสมัครพิทักษ์ป่า ชุมชน เช่น ป้องกันไฟป่า น้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 8.51 (ตารางที่ 5)

อนึ่ง จากข้อมูลการศึกษาพบว่าสาเหตุที่มีการร่วมกิจกรรมของคนในชุมชนต่อการรักษา หรือฟื้นฟูป่าชุมชนในช่วงที่ผ่านมา มีจำนวนน้อยเนื่องจากการรับรู้หรือการได้รับการเสนอชื่อ การ ได้โอกาสมีน้อย ผู้ที่ได้รับ โอกาสเข้าร่วมส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือมีความ ได้เปรียบในเชิงข้อมูลข่าวสาร เช่น การเป็นผู้นำชุมชน การเป็นตัวแทนขององค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นหรือการเป็นผู้นำด้านเศรษฐกิจ เป็นต้น บุคคลเหล่านี้ย่อมมีโอกาสรับรู้ข้อมูลและเลือกที่จะ เข้าร่วมหรือไม่ร่วมกิจกรรมในหมู่บ้านได้หรือเลือกตัวแทนของตนเข้าร่วม ขณะที่คนในชุมชน ส่วนใหญ่มีรายได้น้อย การรับรู้ข้อมูลข่าวสารน้อยกว่า ทำให้โอกาสที่จะเข้าร่วมกิจกรรมจึงมีน้อย

3. การรวบรวมองค์ความรู้ด้านพฤกษศาสตร์พื้นบ้าน

การศึกษารวบรวมองค์ความรู้ด้านพฤกษศาสตร์พื้นบ้านในชุมชนบ้านซับพลู ตำบลอุดมทรัพย์ อำเภอน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา โดยได้จากการสัมภาษณ์ และสังเกตพฤติกรรมต่างๆ ของ คนในชุมชน จำแนกองค์ความรู้ของคนในชุมชนตามกลุ่มการใช้ประโยชน์ได้ 3 กลุ่มได้แก่ องค์ ความรู้ด้านพืชสมุนไพร องค์ความรู้ด้านพืชอาหาร และองค์ความรู้ด้านไม้ใช้สอยเพื่อการก่อสร้าง

ทั้งนี้ การรวบรวมองค์ความรู้ด้านต่าง ๆ ดังกล่าว รวมถึงด้านการใช้ประโยชน์ ลักษณะการเก็บหา และการเก็บรักษา โดยแต่ละกลุ่มสรุปผลการศึกษาดังนี้

3.1 องค์ความรู้ด้านพืชสมุนไพร

จากการประเมินพฤกษศาสตร์พื้นบ้านแบบเร่งด่วนในชุมชนบ้านซำพลูโดยการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมกับชาวบ้าน พบว่า พรรณพืชสมุนไพรที่ราษฎรรู้จักและเก็บหามาใช้ประโยชน์ด้านสมุนไพรมีอย่างน้อยจำนวน 9 ชนิด ได้แก่ 1) ม้ากระทืบโรง (*Knema linifolia* (Roxb.) Warb.) เป็น ไม้เถาส่วนที่มีการนำมาเป็นสมุนไพรได้แก่ส่วนของเถาหรือลำต้น โดยการตัดทั้งเถาแล้วนำไปสับตากแห้งผสมกับไม้ชนิดอื่นหรือบางคนก็ใช้เดี่ยวๆ โดยการดองเหล้า หรือต้มกับน้ำเป็นได้ทั้งยาบำรุงเลือด แต่ส่วนใหญ่รู้จักสรรพคุณในการบำรุงกำหนด แหล่งที่มีการเข้าไปหาพืชชนิดนี้ได้แก่บริเวณที่เป็นป่าดิบในเขตอุทยานแห่งชาติทับลานซึ่งต้องใช้เวลาในการเข้าไปหาและต้องเป็นผู้มีความรู้ด้านสมุนไพรเป็นอย่างดีซึ่งไม้ชนิดนี้เป็นไม้เด่นในป่าเขตจังหวัดนครราชสีมา 2) โด่ไม่รู้ล้ม (*Elephantopus scaber* Linn.) เป็น ไม้ล้มลุกที่มีสรรพคุณคล้ายกับม้ากระทืบโรงโดยนำส่วนของลำต้นนำมาต้มกับน้ำดื่มแก้ไอ แก้ไข้ แก้ท้องเสีย แต่ส่วนใหญ่ชาวบ้านรู้จักสรรพคุณในการบำรุงกำหนดมากกว่า แหล่งที่มีพืชชนิดนี้ก็เช่นกันต้องเข้าไปหาในเขตอุทยานแห่งชาติทับลาน 3) อ้อยสามสวน (*Myriopterion exensum* Schum.) เป็น ไม้เถาเลื้อยไปตามลำต้น ไม้ใหญ่ที่อยู่ใกล้ๆ ขึ้นตามริมน้ำ ใช้ส่วนที่เป็นลำต้นสับต้มกับน้ำหรือดองเหล้า สรรพคุณของอ้อยสามสวนเป็นยาระบาย ดังนั้นไม่ควรใส่มากเกินไป แหล่งที่หาได้พบได้ทั่วไปตามริมห้วยทั้งในชุมชนและในป่าอุทยานแห่งชาติทับลาน 4) ตะไคร้ต้น (*Litsea cubeba* (Lour.) Pers.) เป็น ไม้ยืนต้นขนาดใหญ่การใช้ประโยชน์โดยการใช้เนื้อไม้หรือเปลือกมาสับต้มน้ำดื่มหรือดองเหล้าก็ได้ สรรพคุณแก้ปวดหลัง ปวดเอว และบำรุงกำลัง แหล่งที่พบไม้ชนิดนี้ส่วนใหญ่ต้องเข้าไปในป่าดิบเขตอุทยานแห่งชาติทับลาน 5) พญาท้าวเฒ่า (*Oxyceros horridus* Lour.) เป็น ไม้เถา สรรพคุณแก้ปวดหลัง ปวดเอว และเป็นยาชูกำลังเช่นเดียวกัน ส่วนที่นำมาใช้ได้แก่เนื้อไม้ส่วนที่เป็นลำต้น แหล่งที่หาได้คือในป่าดิบเขตอุทยานแห่งชาติทับลาน 6) หนอนตายยาก (*Stemona tuberosa* Lour.) เป็น ไม้ล้มลุก ทั้งลำต้น ราก ใช้ต้มเป็นยาแก้จืดแฉงต่างๆ ต้นหนอนตายยากพบได้ทั่วไปตามพื้นที่ป่าบริเวณรอบๆ หมู่บ้าน 7) แหน่งหอม (*Amomum xanthiodes* Wall.) เป็นพืชตระกูลขิงข่า นำใบรากลำต้น มาต้มรวมกับสมุนไพรชนิดอื่นทำให้มีกลิ่นหอมและช่วยขับลม สามารถหาได้ทั่วไปตามป่าทั้งในเขตป่าชุมชนและป่าอุทยานแห่งชาติ แต่จะพบในพื้นที่ที่มีความชื้นมากกว่าที่แห้งแล้ง 8) โสมพันราก (*Talinum triangulare* Wild.) เป็น ไม้ล้มลุก ขึ้นเป็นกอการใช้โดยถอนทั้งกอไปต้ม

น้ำคั้น แก้กระหายเพิ่มกำลังวังชา พบได้ทั่วไปทั้งตามป่าบริเวณริมห้วยหรือคลองในหมู่บ้าน และ 9) แก่นงูเห่า (*Toddalia asiatica* (L.) Lam.) เป็นไม้เถาใช้ลำต้นสับคั้นกับน้ำผสมกับสมุนไพรชนิดอื่น โดยสรรพคุณของแก่นงูเห่าจะช่วยให้สตรีที่เพิ่งคลอดบุตรได้ฟื้นตัวเร็วขึ้น ดังแสดงภาพพืชที่ราษฎรใช้ประโยชน์เป็นสมุนไพรดังภาพผนวกที่ ข1

จากการศึกษาการใช้ประโยชน์ด้านพืชสมุนไพรของชุมชนบ้านซับพลู ตำบลอุดมทรัพย์ อำเภอน้ำเหียว จังหวัดนครราชสีมา ทำให้ทราบว่าราษฎรบริเวณชุมชนบ้านทรัพย์พลูมีการใช้ประโยชน์ด้านดังกล่าวน้อยมาก ส่วนใหญ่เมื่อเจ็บป่วยราษฎรรับการรักษาพยาบาลแบบแผนปัจจุบัน เนื่องจากการใช้สมุนไพรในการรักษาโรคนั้นค่อนข้างยุ่งยากไม่สะดวก ไม่สามารถเก็บมาใช้ได้ง่ายเนื่องจากสมุนไพรที่กล่าวมาส่วนใหญ่ขึ้นอยู่ในป่าเขตอุทยานแห่งชาติทับลานและการเก็บหาต้องใช้ผู้มีความรู้และเข้าไปในป่าลึก นอกจากนี้พบว่าผู้มียุทธศาสตร์ความรู้ด้านพืชสมุนไพรในหมู่บ้านมีอยู่น้อยมาก จากการสุ่มถามเกี่ยวกับพืชสมุนไพรหรือการใช้ประโยชน์ไม้เชิงสมุนไพรกับชาวบ้านทั่วไปจะไม่มีใครทราบและให้ข้อมูลได้ โดยทั้งหมู่บ้านมีผู้ที่สามารถนำสมุนไพรมาใช้ อย่างจริงจัง โดยรู้จักชนิดและบอกสรรพคุณได้มีเพียง 3 คนเท่านั้น โดยมีสองคนจะอาศัยการเข้ามาหาพืชสมุนไพรจากป่าในเขตอุทยานแห่งชาติแล้วนำไปรักษาตามตำราหมอฟันบ้านกับชุมชนในจังหวัดอื่นๆ ส่วนคนที่สามอาศัยการเก็บสะสมพืชสมุนไพรจากป่าในเขตอุทยานแห่งชาติเช่นกันแต่จะไม่สะสมไว้มากมีเพียงเพื่อสำหรับใช้กับคนในหมู่บ้านหรือคนนอกหมู่บ้านที่เข้ามาหาด้วยจากพืชบางชนิดเท่านั้น เช่น ม้ากระทืบโรง โด่ไม่รู้ล้ม พญาท้าวเอว และอ้อยสามสวน เป็นต้น ส่วนผู้ที่มีความรู้บ้างเล็กน้อย แต่ไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์มากนักมีประมาณ 10 คน โดยคนเหล่านี้จะอาศัยพืชสมุนไพรที่อยู่ตามสวนหรือป่าชุมชนรอบบ้าน และนำมาต้มกินเป็นครั้งคราวเท่านั้น เช่น อ้อยสามสวน ซึ่งหาได้ไม่ยากตามป่ารอบๆ หมู่บ้าน

ภูมิปัญญาด้านสมุนไพรในหมู่บ้านซับพลูปัจจุบันเห็นได้ว่ามีเหลืออยู่ไม่มาก สาเหตุน่าจะเกิดจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยมีการหลั่งไหลของวัฒนธรรมใหม่ของสังคมเมืองเข้ามามากขึ้น ทำให้วิทยาการใหม่ๆ มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนชนบท เช่น การรักษาพยาบาล เมื่อก่อนวิทยาการทางการแพทย์ไม่เจริญและการคมนาคมไม่สะดวก เมื่อเกิดการป่วยไข้ไม่สบายชาวบ้านจึงใช้ทรัพยากรที่อยู่ใกล้ตัว มีการเรียนรู้จากการลองผิดลองถูก การสังเกตจากสัตว์และกลายเป็นภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดแก่คนรุ่นหลังได้ ในขณะที่เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงทำให้การถ่ายทอดภูมิปัญญาดังกล่าวตกหล่นสูญหายไปอย่างที่เกิดกับบ้านซับพลู

3.2 องค์ความรู้ด้านพืชอาหาร

องค์ความรู้ด้านพืชอาหารของชุมชนบ้านซบพลูที่สรุปได้จากการศึกษาครั้งนี้ พบว่าพืชอาหารที่ราษฎรเก็บหาจากบริเวณป่าชุมชนบ้านซบพลูและป่าอุทยานแห่งชาติทับลาน ดังภาพผนวกที่ ข2 พบว่าส่วนใหญ่จะใช้ส่วนต่างๆ ของพืชได้แก่ ใบอ่อน หัว และหน่อ นำมาประกอบอาหาร พืชที่ราษฎรนิยมเก็บหาจากบริเวณป่ามีจำนวน 5 ชนิด 5 วงศ์ ได้แก่ 1) ผักหวาน (*Melientha savis* Pierre) ซึ่งเป็นไม้ยืนต้นส่วนที่นำมาเป็นอาหารได้แก่ยอดอ่อนทั้งนี้ แหล่งที่ชาวบ้านเข้าไปเก็บหาผักหวาน คือบริเวณป่าเต็งรัง โดยเฉพาะหน้าแล้งผักหวานป่าจะออกยอดอ่อนที่สามารถนำมาเป็นผักปรุงอาหารได้ และจากผลการศึกษาในการสำรวจด้านป่าไม้เห็นได้ว่าสภาพป่าชุมชนที่เป็นป่าเต็งรังนั้นมีเพียงที่บริเวณซบเลือดค้างเท่านั้นและพื้นที่ไม่กว้างใหญ่มาก ทำให้ชาวบ้านเข้าไปหาแหล่งผักหวานป่าจากป่าธรรมชาติในเขตอุทยานแห่งชาติทับลานซึ่งส่วนที่ติดกับหมู่บ้านเป็นสังคมป่าเต็งรังมีพื้นที่ต่อเนื่องขนาดใหญ่ 2) บุกใหญ่ (*Arisaema pattaniensis* Gagnep.) เป็นพืชอายุสั้นเก็บสะสมอาหารไว้ที่ราก (หัว) ส่วนที่ชาวบ้านนำมาเป็นอาหารได้แก่ส่วนลำต้นและยอดอ่อน นำมาเป็นผักสดหรือประกอบอาหารได้เช่นกัน แหล่งที่มีการหาบุกมาประกอบอาหารของชาวบ้านซบพลู มีทั้งในป่าชุมชนและป่าในเขตอุทยานแห่งชาติทับลาน 3) ผักกูด (*Diplazium esculentum* (Retz.) Swartz.) เป็นพืชริมน้ำ ส่วนที่นำมาประกอบอาหารได้แก่ส่วนยอดอ่อนนิยมนำมาเป็นผักสดหรือลวกเป็นเครื่องเคียงกับอาหารพื้นบ้านทั่วไป แหล่งที่มีผักกูดอยู่มากพบว่าส่วนใหญ่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติทับลาน ส่วนบริเวณป่าชุมชนหรือพื้นที่รอบๆ หมู่บ้านมีแหล่งน้ำน้อยจึงไม่ค่อยพบผักกูด 4) ผักหนาม (*Lasia spinosa* (L.) Thw.) เป็นพืชพื้นล่างตามป่าที่มีความชื้นมากจึงพบได้เฉพาะในเขตอุทยานแห่งชาติทับลานที่เป็นป่าดิบส่วนที่นำมาเป็นอาหารได้แก่ยอดอ่อนโดยส่วนใหญ่นำมาลวกเป็นผักจิ้มน้ำพริก เป็นต้น และ 5) หน่อไม้ (bamboo shoot) ส่วนใหญ่จะมีในฤดูฝนโดยพื้นที่ที่ชาวบ้านเข้าไปหาหน่อไม้อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติทับลาน เนื่องจากส่วนที่เป็นป่าชุมชนไม่มีบริเวณใดมีไผ่ขึ้นอยู่ หน่อไม้เป็นส่วนของหน่อไผ่ ชาวบ้านจะตัดส่วนดังกล่าวมาประกอบอาหารโดยปรุงสดหรือไม่ก็ดองไว้แล้วนำมาประกอบอาหารได้ภายหลัง

โดยพืชอาหารเหล่านี้ราษฎรเก็บหาจากป่าตามฤดูกาลของพืชแต่ละชนิด เช่น ฤดูแล้ง จะเก็บหาผักหวาน บุก ส่วนหน่อไม้ ผักกูด ผักหนามจะเก็บหาในช่วงหน้าฝน ลักษณะการเก็บหาพืชอาหารของราษฎรเพียงเพื่อยังชีพเท่านั้นไม่มีการนำไปขาย ทั้งนี้เนื่องจากปริมาณพืชที่เก็บหาไม่มาก จากการสอบถามการเข้าไปเก็บหาแต่ละครั้งต้องใช้เวลานานแต่ปริมาณได้ไม่มากพอที่จะนำไปขายนอกหมู่บ้านประกอบกับตัวหมู่บ้านอยู่ห่างจากถนนสายหลักค่อนข้างมากการเก็บหาของป่า

เหล่านี้ไปขายไม่คุ้มค่ากับการเสียเวลาและค่าใช้จ่ายสำหรับเดินทาง อีกทั้งอาชีพส่วนใหญ่ของคนในหมู่บ้านซับพลูคือทำการเกษตรเป็นหลัก รองลงมาเป็นอาชีพรับจ้างซึ่งชาวบ้านเหล่านี้จะมีความหวังกับการขายผลผลิตทางการเกษตรมากกว่าที่จะทุ่มเทกับการเก็บหาของป่าไปขาย

เมื่อเปรียบเทียบเกี่ยวกับภูมิปัญญาด้านการใช้ประโยชน์พืชอาหารของชุมชนบ้านซับพลูพบว่า มีความแตกต่างด้านจำนวนชนิดพืชที่ใช้เป็นอาหารค่อนข้างมาก เมื่อเทียบกับชุมชนในอำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคามที่ใช้ประโยชน์พืชอาหารจากป่าบุงชีหลงจำนวน 63 ชนิด (ภัทรพร, 2545) และชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง ที่ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ รู้จักใช้ประโยชน์พืชจากป่าในรูปของพืชอาหารจำนวน 41 ชนิด (ชลธิชา, 2547) ซึ่งส่วนนี้วิเคราะห์ได้ว่าสาเหตุของภูมิปัญญาของชุมชนบ้านซับพลูที่ขาดหายไป ทั้งที่น่าจะมีมากกว่านี้เป็นเพราะความเปลี่ยนแปลงไปเป็นสังคมเมืองมากขึ้นคล้ายกับการสูญหายของภูมิปัญญาด้านสมุนไพร

3.3 องค์ความรู้ด้านการใช้ประโยชน์ไม้

จากการสอบถาม และการสังเกตการใช้ประโยชน์ไม้เพื่อก่อสร้าง พบว่ามีการใช้ประโยชน์ในรูปแบบไม้ท่อนหรือไม้ก่อสร้าง เพียง 4 ชนิด 3 วงศ์ ได้แก่ ไม้แดง (*Xylia xylocarpa* Taub) ประดู่ (*Pterocarpus macrocarpus* Kurz) เต็ง (*Shorea obtusa* wall ex Blume.) และรัง (*Shorea siamensis* Miq.) ซึ่งไม้เหล่านี้พบได้ทั่วไปในเขตป่าอุทยานแห่งชาติ ขณะที่ในป่าชุมชนพบอยู่บางบริเวณเท่านั้น คือ บริเวณบุ่อัดต หนองกระดิ่งและซับเลือดค่าง แต่มีจำนวนไม่มากนัก ดังรายละเอียดในหัวข้อทรัพยากรป่าไม้ที่จะกล่าวต่อไป และมีการใช้ประโยชน์พืชล้มลุก อีกหนึ่งชนิดคือ ต้นอ้อ (*Arundo donax* Linn.) ซึ่งเป็นพืชตระกูลหญ้า โดยการตัดดอกสดมาตากแห้งมัดรวมกันเป็นไม้กวาด อย่างไรก็ตามในด้านปริมาณพบว่าทั้งหมู่บ้านมีเพียงสองรายเท่านั้นที่เก็บดอกต้นอ้อมาทำไม้กวาดดังกล่าวโดยทั้งสองรายมีรายได้จากการทำไม้กวาดทั้งปีไม่เกิน หนึ่งพันบาทเนื่องจากลักษณะการทำเป็นแบบพอใช้งานได้และขายกันเองในหมู่บ้านเท่านั้น ส่วนลักษณะทางนิเวศวิทยาของไม้ที่ใช้เพื่อการก่อสร้างที่ชุมชนใช้ประโยชน์ ดังนี้

3.3.1 ไม้แดง ชื่อสามัญ Iron Wood ชื่อวิทยาศาสตร์ *Xylia xylocarpa* Taub ชื่อวงศ์ MIMOSACEAE ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ไม้ต้นผลัดใบ สูง 15-25 เมตร เปลือกสีเทาอมแดง แตกสะเก็ดล่อนเป็นแผ่น ๆ เปลือก ในสีน้ำตาลแดง และมีน้ำเลี้ยงสีแดงซึมออกมาเมื่อถูกตัด ใบประกอบรูปขนนกสองชั้น เรียงสลับ มีก้านแขนงยื่นออกจากปลายก้านใหญ่สองแขนง ระหว่างง่ามแขนงมีตุ่ม

สีชมพูหรือสีน้ำตาลแดง แผ่นใบย่อยรูปไข่แกมรูปขอบขนาน กว้าง 3-7 เซนติเมตร ยาว 7-20 เซนติเมตร ออกตรงข้าม กันเป็นคู่ ๆ จำนวน 4-5 คู่ ดอกเล็ก สีเหลือง กลิ่นหอมอ่อน ๆ ออกรวมกัน เป็นกระจุกรูปทรงกลมบนก้านช่อ คล้ายดอกกระถิน ผลเป็นฝักรูปไต แบน แข็ง ยาว 7-10 เซนติเมตร ฝักแก่สีน้ำตาลอมเทา แตกมันวับดงอ เมล็ดแบน ลักษณะทางนิเวศวิทยา เป็นพันธุ์ไม้หลักของป่าเบญจพรรณและป่าเต็งรังทั่ว ๆ ไป ถ้ำขึ้นในที่ดินสมบูรณ์ลำต้นเปลาตรง ออกดอก กุมภาพันธ์ – มีนาคม ฝักแก่เดือนตุลาคม – ธันวาคม ขยายพันธุ์โดยเมล็ด ประโยชน์ เนื้อไม้แข็งเหนียว ทนทาน ใช้ก่อสร้างบ้านเรือน เกลียว ต่อเรือ หมอนรองรางรถไฟ เครื่องมือทางการเกษตร ทำหูก กระจวย คันธนู หน้าไม้ (สำนักวิจัยการจัดการป่าไม้และผลิตผลป่าไม้, 2547)

3.3.2 ประคู้ ชื่อวิทยาศาสตร์ *Pterocarpus macrocarpus* Kurz วงศ์ PAPILIONACEAE ลักษณะทางพฤกษศาสตร์เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ สูงถึง 25 เมตร ผลัดใบก่อนออกดอก ยอดอ่อนมีขน ปกคลุมเล็กน้อย ต้นแก่สีเทา-ดำ เปลือกหนาเป็นร่องลึก ใบประกอบ เรียงตัวแบบสลับ ก้านใบรวม rachis ยาว 8-25 ซม. โคนก้านใบมีหู ใบ 2 อัน ลักษณะเป็นเส้น ยาว 10-15 มม. ใบย่อยเรียงตัวแบบสลับจำนวน 7-13 ใบ ก้านใบย่อยยาว 3-8 มม. ใบย่อย รูปไข่ รูปรีหรือรูปขอบขนาน โคนใบมนหรือค่อนข้างแหลมหรือ oblique ปลายใบแหลม ขอบใบเรียบ ผิวใบมีขนสั้น ๆ ปกคลุมด้านท้องใบมากกว่าด้านหลังใบ ใบเหนียวคล้ายหนัง ใบกว้าง 3-6 ซม. ยาว 4-13 ซม. ก้านใบอ่อนมีขน ปกคลุมเล็กน้อย ดอกช่อ raceme เกิดที่ซอกใบหรือปลายกิ่ง ก้านดอกยาว 7-12 ซม. ก้านดอกย่อยยาว 5-14 มม. โคนก้านมี ใบประดับ 1-2 อัน รูปรีปลายแหลม กว้าง 0.5-1 มม. ยาว 3-5 มม. กลีบเลี้ยง 5 กลีบ ติดกันเป็นถ้วย สีเขียว ปลายแยกเป็น 2 แฉกอันบนจาก 2 กลีบติดกัน อันล่างจาก 3 กลีบติดกัน กลีบยาว 6-8 มม. กลีบดอก 5 กลีบ สีเหลือง แกมแสด ลักษณะกลีบเป็นรูปผีเสื้อ (papilionaceous) กลีบยาว 8-15 มม. เกสรเพศผู้ 10 อัน ก้านชูอับเรณูติดกัน เป็น 2-3 กลุ่ม ก้านยาว 7-13 มม. เกสรเพศเมีย 1 อัน ไข่ superior ovary สีเขียว มีขนเล็กๆปกคลุม ก้านเกสรเพศเมียโค้งเล็กน้อย ยอดเกสรเป็นตุ่ม ผลแห้งแบบ samaroid รูปกลมหรือรี แบนขอบมีปีกบางคล้ายใบ โดกรอบ แผ่นปีกบิด เป็นคลื่น ผิวมีขนละเอียด เส้นผ่าศูนย์กลางผล 4-8 ซม. มี 1 เมล็ด ประโยชน์ เนื้อไม้แข็ง สวยงาม ทนทาน ใช้ก่อสร้างบ้านเรือน ทำเฟอร์นิเจอร์ เครื่องมือทางการเกษตร เครื่องใช้ต่างๆ ที่ต้องการความสวยงาม (สำนักวิจัยการจัดการป่าไม้และผลิตผลป่าไม้, 2547)

3.3.3 เต็ง มีชื่อวิทยาศาสตร์ *Shorea obtusa* wall ex Blume. และ รัง มีชื่อวิทยาศาสตร์ *Shorea siamensis* Miq. อยู่ในวงศ์ DIPTEROCARPACEAE เช่นเดียวกัน เป็นไม้ผลัดใบสูง 15-20 เมตร เปลือกลำต้นสีเทาแตกเป็นร่องตามความยาวลำต้น ใบเดี่ยวเรียงสลับ แผ่นใบรูปไข่ ดอกสีเหลือง

กลิ่นหอมอ่อน ออกรวมกันเป็นช่อ ผลแหลมรูปกระสวยมีปีกยาว 3 ปีก ปีกสั้น 2 ปีก ประโยชน์ เนื้อไม้ค่อนข้างแข็ง ใช้ก่อสร้างส่วนที่ต้องการความแข็งแรง และทำเครื่องมือการเกษตร (สำนักวิจัยการจัดการป่าไม้และผลิตผลป่าไม้, 2547)

อนึ่ง ผลจากการศึกษาที่พบว่าปัจจุบันมีการใช้ประโยชน์ไม้จากป่าเพื่อการสร้างบ้านเรือนของชุมชนบ้านซับพลูมีจำนวนน้อยหรือกล่าวได้ว่าแทบไม่มีการใช้ไม้จากป่าชุมชนหรือป่าอุทยานแห่งชาติเพื่อการสร้างบ้านเรือนนั้น สาเหตุจากส่วนหนึ่งเพราะป่าชุมชนและป่าธรรมชาติในเขตอุทยานแห่งชาติทับลานมีระเบียบบังคับไม้ให้มีการตัดไม้มาปลูกสร้างบ้านเรือน ขณะที่ลักษณะของหมู่บ้านพบว่าบ้านเรือนที่สร้างใหม่มักจะอาศัยวัสดุก่อสร้างที่ขายตามท้องตลาดและปลูกบ้านโดยใช้โครงสร้างที่ไม่ต้องพึ่งพาไม้จากป่าในพื้นที่ใกล้เคียง โดยพบว่าบ้านเรือนที่สร้างใหม่มักจะเป็นบ้านที่ประกอบด้วยผนังปูน และหลังคากระเบื้องหรือสังกะสี เป็นต้น และส่วนหนึ่งคาดว่าเพราะในเรื่องรายได้ที่แตกต่างกัน ขณะที่สำรวจพบเพียงสองครอบครัวที่ฐานะยากจนและแยกครอบครัวใหม่ ได้สร้างบ้านลักษณะกระต๊อบเป็นแบบใช้วัสดุธรรมชาติและคาดว่าใช้ไม้จากป่าชุมชนและป่าธรรมชาติที่อยู่ใกล้เคียงแต่เป็นเพียงส่วนเล็กน้อยเท่านั้น ที่นำมาใช้ทำเสาและโครงสร้างหลัก จากการสังเกตพบว่าไม้ที่ชาวบ้านนำมาใช้ก่อสร้างบ้านดังกล่าวเป็นไม้ขนาดเล็กที่เส้นผ่าศูนย์กลางไม่เกิน 15 เซนติเมตร และจากการสอบถามกับเจ้าของทราบว่าได้ไม้จากป่าชุมชนที่อยู่ข้างบ้านและไม่ได้มีการขออนุญาตกับผู้นำชุมชนแต่อย่างใดเนื่องจากเห็นว่าเป็นไม้ขนาดเล็กและใช้เพียงไม่กี่ต้นเพื่อทำเสาเท่านั้น บางส่วนได้จากไม้ที่ตัดโค่นทิ้งไว้เตรียมเผ่าเพื่อใช้พื้นที่ทำการเกษตร เป็นต้น

4. การศึกษาทรัพยากรป่าไม้

4.1 แผนที่ป่าชุมชน

การศึกษาทรัพยากรป่าไม้ได้มีการตรวจสอบตำแหน่งขอบเขตของพื้นที่ป่าชุมชนแบบมีส่วนร่วมโดยมีตัวแทนผู้นำชุมชนร่วมตรวจสอบชี้แนวและมีแผนที่ที่ได้ดำเนินการไว้โดยกรมป่าไม้เป็นฐานข้อมูล การตรวจสอบครั้งนี้ได้เดินสำรวจนำมาปรับปรุงแผนที่แสดงขอบเขตป่าชุมชนในสำนักงานได้ดังภาพที่ 4 ซึ่งป่าชุมชนบ้านซับพลู มีอยู่ทั้งหมด 5 แห่ง คือ บริเวณบูกิตต หนองกระดิ่ง คลองมะไฟ ชับเลือดค้าง และหินดาโม

ภาพที่ 4 แผนที่แสดงที่ตั้งพื้นที่ป่าชุมชนบ้านขับพล ตำบลอุดมทรัพย์ อำเภอวังน้ำเขียว
จังหวัดนครราชสีมา

ที่มา: ปรับปรุงจาก กรมป่าไม้ (ม.ป.ป.)

4.2 ด้านนิเวศวิทยาและโครงสร้างป่า

การสำรวจด้านนิเวศวิทยาป่าไม้ ได้เลือกตัวอย่างหมู่ไม้บริเวณที่ชุมชนใช้ประโยชน์มากในป่าแต่ละแห่ง และบางบริเวณเป็นสังคมพืชที่เด่นของป่าชุมชน ทั้งนี้เนื่องจากที่กล่าวมาในข้อ 4.1 ว่าพื้นที่ป่าชุมชนบ้านขับพลประกอบด้วย 5 บริเวณย่อย ดังนั้นการศึกษาด้านนิเวศวิทยาจึงได้เลือกพื้นที่ที่เป็นตัวแทนของป่าชุมชนครอบคลุมบริเวณที่ชุมชนใช้ประโยชน์จำนวนมาก 2 บริเวณ และที่เป็นป่าธรรมชาติอีก 1 บริเวณ รวม 3 บริเวณ เพื่อศึกษาโครงสร้างทางด้านตั้งและการปกคลุมของเรือนยอด โดยใช้วิธีการวางแปลงตัวอย่างขนาด 10×40 ม.² รวมทั้งสภาพพื้นที่ ได้แก่ความลาดชันและไม้พื้นล่าง ผลการศึกษาพบว่า

4.2.1 โครงสร้างป่าธรรมชาติ บริเวณใกล้เคียงที่ชุมชนใช้ประโยชน์ มีลักษณะสังคมพืชเป็นป่าเต็งรัง (deciduous dipterocarp forest) พบกระจายอยู่ทั่วไป พื้นที่ที่มีความลาดชันประมาณร้อยละ 10 มีเรือนยอดไม้ปกคลุมร้อยละ 40 (ภาพที่ 5) สามารถแบ่งชั้นเรือนยอดได้ 3 ชั้นเรือนยอด โดยมีชนิดไม้เด่นในแต่ละชั้นเรือนยอด และไม้พื้นล่างดังนี้

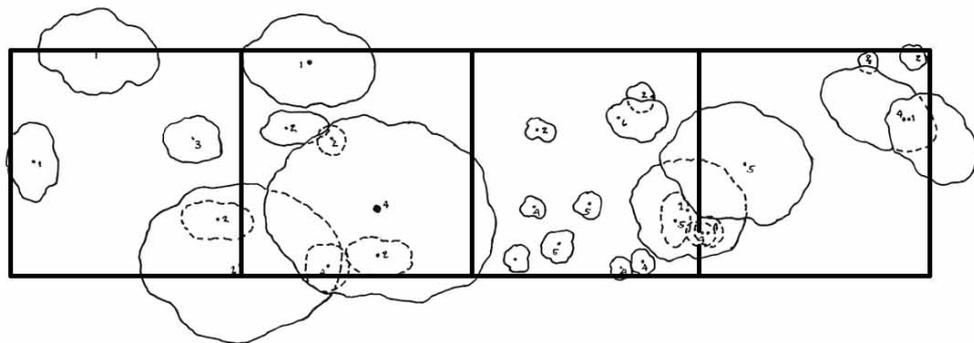
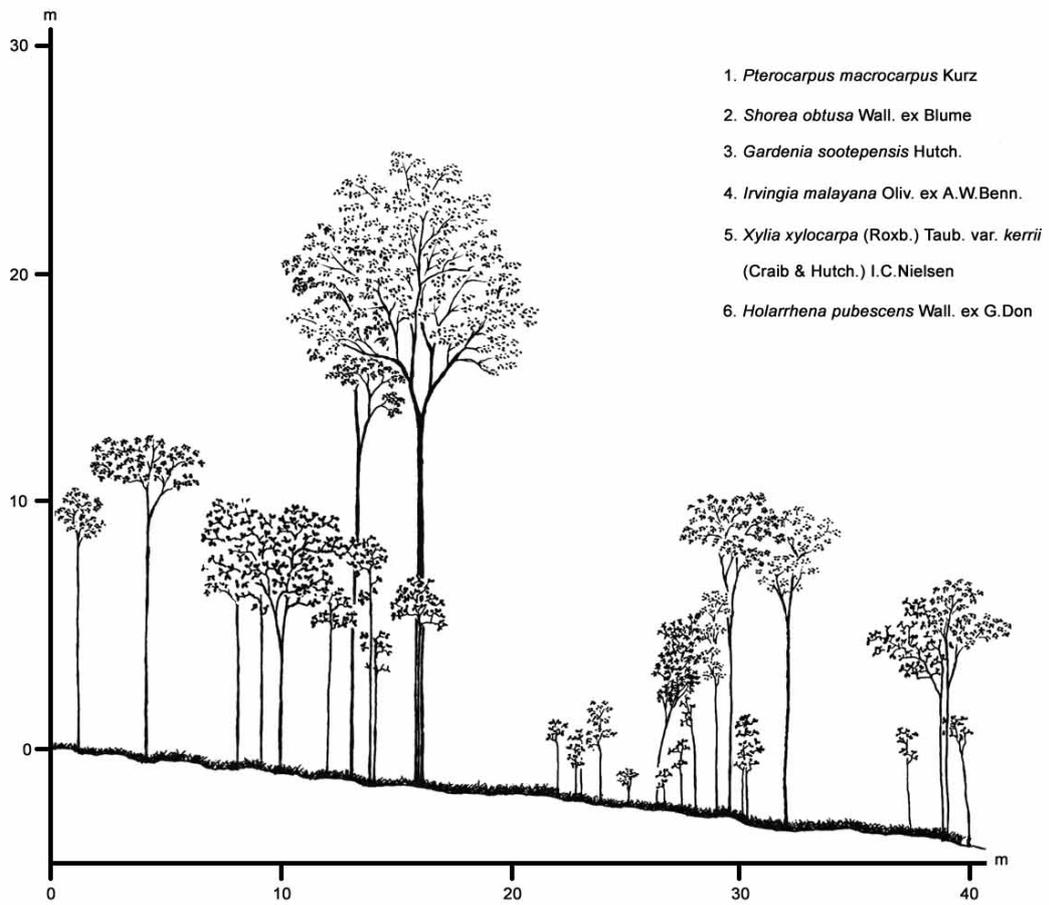
เรือนยอดชั้นที่ 1 เป็นชั้นเรือนยอดที่สูงสุด มีลักษณะการปกคลุมของเรือนยอดไม่ต่อเนื่องกัน มีความสูงของเรือนยอดตั้งแต่ 15 เมตรขึ้นไป ไม้ในชั้นเรือนยอดนี้ ได้แก่ กระบก (*Irvingia malayana* Oliv. Ex A.W.Benn.) และประดู่ (*Pterocarpus macrocarpus* Kurz) ซึ่งเป็นพรรณไม้เด่นในสังคมป่าบริเวณนี้

เรือนยอดชั้นที่ 2 เป็นชั้นเรือนยอดที่อยู่ต่ำรองลงมา มีความสูงของเรือนยอดตั้งแต่ 6-15 เมตร ลักษณะของไม้ในชั้นเรือนยอดนี้มีการปกคลุมของเรือนยอดไม่ต่อเนื่องกัน หรือมีความต่อเนื่องกันเล็กน้อย ไม้ในชั้นเรือนยอดนี้ ได้แก่ ประดู่ (*Pterocarpus macrocarpus* Kurz) แดง (*Xylocarpa xylocarpa* (Roxb.) Taub. var. *xylocarpa*) เต็ง (*Shorea obtusa* Wall. Ex Blume) คำมอกหลวง (*Gardenia sootepensis* Hutch.) รัง (*Shorea siamensis* Miq.) แดง (*Xylocarpa xylocarpa* (Roxb.) Taub. var. *xylocarpa*) และ โมกหลวง (*Holarrhena pubescens* Wall. Ex G. Don)

เรือนยอดชั้นที่ 3 เป็นชั้นเรือนยอดชั้นล่าง มีความสูงของเรือนยอดไม่เกิน 5 เมตร พรรณไม้ในชั้นเรือนยอดนี้มีลักษณะการปกคลุมของเรือนยอดไม่ต่อเนื่องกัน ไม้ในชั้นเรือนยอดนี้ ได้แก่ เต็ง (*Shorea obtusa* Wall. Ex Blume) รัง (*Shorea siamensis* Miq.) และแดง (*Xylocarpa xylocarpa* (Roxb.) Taub. var. *xylocarpa*)

นอกจากนี้ยังพบว่าตามพื้นล่างของป่ามี ปรังป่า (*Cycas siamensis* Miq.) และหญ้าเพ็ก (*Vietnamosasa pusilla* (Chevalier & A.Camus) Nguyen) ขึ้นอยู่ทั่วไป

จากโครงสร้างของป่าธรรมชาติซึ่งมีองค์ประกอบของชนิดพืชที่บ่งบอกว่าเป็นสังคมป่าเต็งรัง ได้แก่ ไม้เต็ง รัง แดง คำมอกหลวง เป็นต้น ส่วนประดู่ซึ่งเป็นไม้ที่อาจพบได้ทั้งป่าเต็งรังและป่าเบญจพรรณนั้น พบได้ทั่วไปเช่นกันในป่าธรรมชาติที่อยู่รอบๆ กับป่าชุมชนบ้านซับพลู และลักษณะที่บ่งบอกได้ว่าป่าบริเวณนี้มีสภาพตามธรรมชาติ ได้แก่ โครงสร้างด้านชั้นเรือนยอดซึ่งป่า

ภาพที่ 5 แสดงโครงสร้างด้านตั้งและการปกคลุมของเรือนยอดป่าเต็งรัง บริเวณป่าธรรมชาติ
 ใกล้เคียงที่ชุมชนใช้ประโยชน์

บริเวณนี้ประกอบด้วย 3 ชั้นเรือนยอดนั้นหมายถึงการเกิดของป่าเป็นไปตามกลไกตามธรรมชาติ ได้แก่พืชที่มีอายุมากเกิดก่อนก็จะมีเรือนยอดอยู่ชั้นบนและส่วนใหญ่จะหลงเหลืออยู่ในจำนวนไม่มากแต่จะมีความเด่นด้านพื้นที่ปกคลุมหรือเรือนยอดมีขนาดใหญ่ในที่นี้ได้แก่ ประดู่และกระบก

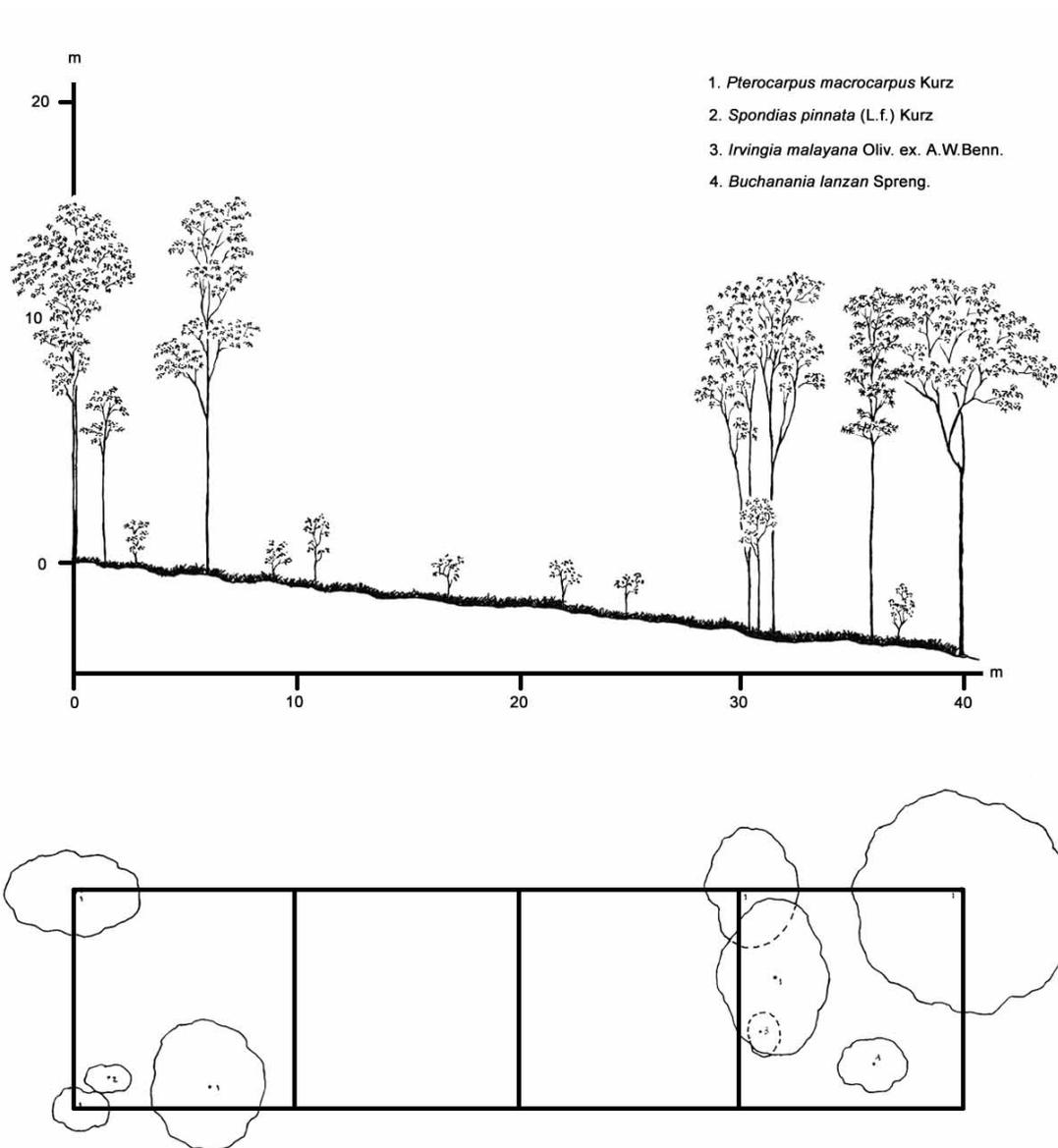
ขณะที่เรือนยอดชั้น 2 และ 3 ของป่าธรรมชาติซึ่งเป็นไม้ส่วนใหญ่พบว่าเป็นชนิดไม้ที่บ่งบอกว่าเป็นป่าเต็งรัง คือ ไม้แดง เต็ง รัง ค้ำอกหลวง เป็นต้น ตามปกติไม้เหล่านี้มีการเจริญเติบโตช้าจึงเป็นไปได้ว่าเป็นสาเหตุให้ไม้เด่นด้านชั้นเรือนยอดบริเวณนี้ จึงถูกยึดครองด้วยไม้ประดู่และกระบก ซึ่งทั้งสองชนิดดังกล่าวเป็นไม้ที่ชอบแสงแดดและเป็นไม้ที่พบได้ทั่วไปในป่าเบญจพรรณ อย่างไรก็ตามทั้งโครงสร้างป่าบริเวณนี้ พิจารณาจากชนิดไม้ส่วนใหญ่ ที่อยู่ในชั้น 2 3 และไม้พื้นล่าง พบว่าเป็นสังคมของป่าเต็งรัง โดยชัดเจน การศึกษาครั้งนี้จึงสำรวจไว้เพื่อเปรียบเทียบกับโครงสร้างของป่าชุมชนบ้านซำพลต่อไป

4.2.2 โครงสร้างป่าเต็งรังของป่าชุมชนบ้านซำพล การศึกษานี้ได้เลือกสำรวจเพื่อเป็นตัวแทนของป่าชุมชนเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีความเด่นชัดด้านสังคมพืชที่ปรากฏคล้ายกับป่าธรรมชาติ และเป็นบริเวณที่อยู่ใกล้เคียงกับหมู่บ้านเป็นตัวแทนของพื้นที่ใช้ประโยชน์ในหมู่บ้าน ซึ่งการศึกษาพบว่าสังคมพืชส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นป่าเต็งรัง (deciduous dipterocarp forest) พบกระจายอยู่ทั่วไป มีความลาดชันประมาณร้อยละ 10 มีเรือนยอดปกคลุมร้อยละ 25 (ภาพที่ 6) สามารถแบ่งชั้นเรือนยอดได้ 2 ชั้นเรือนยอด คือ

เรือนยอดชั้นที่ 1 เป็นชั้นเรือนยอดที่สูงสุด มีลักษณะการปกคลุมของเรือนยอดไม่ต่อเนื่องกัน มีความสูงของเรือนยอดตั้งแต่ 13-17 เมตร ไม้ในชั้นเรือนยอดนี้ ได้แก่ ประดู่ (*Pterocarpus macrocarpus* Kurz) และมะม่วงหาวแมงวัน (*Buchanania lanzan* Spreng) ซึ่งเป็นพรรณไม้เด่นในสังคมป่าบริเวณนี้

เรือนยอดชั้นที่ 2 เป็นชั้นเรือนยอดชั้นล่าง มีความสูงของเรือนยอดไม่เกิน 13 เมตร พรรณไม้ในชั้นเรือนยอดนี้มีลักษณะการปกคลุมของเรือนยอดไม่ต่อเนื่องกัน ไม้ในชั้นเรือนยอดนี้ ได้แก่ กระบก (*Irvingia malayana* Oliv. Ex A.W.Benn.) และมะกอก (*Spondias pinnata* (L.f.) Kurz)

นอกจากนี้ยังพบว่าตามพื้นล่างของป่ามี ปรังป่า (*Cycas siamensis* Miq.) และหญ้าเพ็ก (*Vietnamosasa pusilla* (Chevalier & A.Camus) Nguyen) ขึ้นอยู่ทั่วไป

ภาพที่ 6 แสดง โครงสร้างด้านตั้งและการปกคลุมของเรือนยอดป่าเต็งรัง บริเวณป่าชุมชนบ้านซับพลู ตำบลอุดมทรัพย์ อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

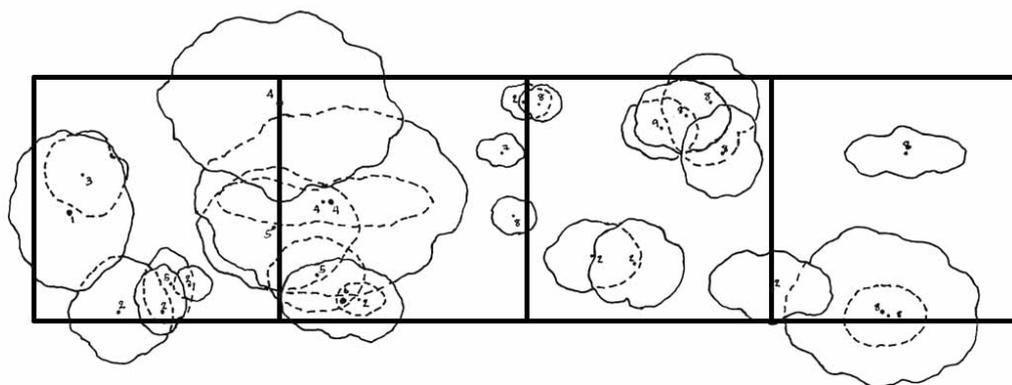
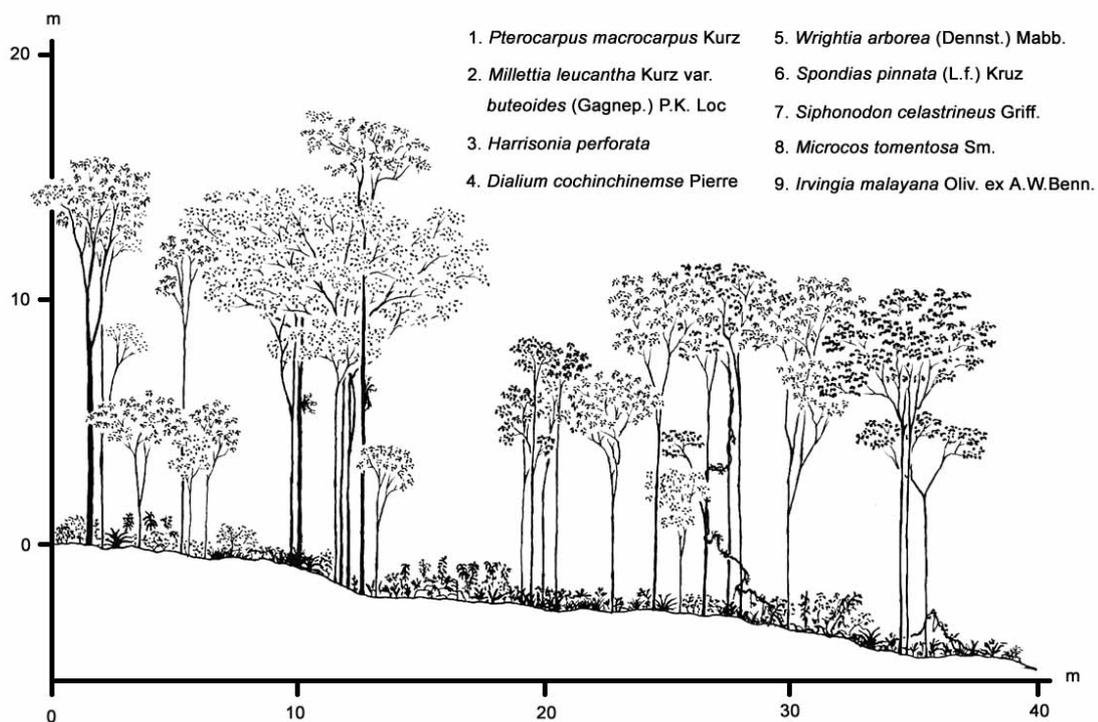
จากลักษณะโครงสร้างของป่าเต็งรังที่อยู่ในเขตป่าชุมชน พบว่า มีการแบ่งชั้นเรือนยอดของไม้ในสังคมพืชเพียง 2 ชั้น เท่านั้น และการปกคลุมของเรือนยอดเพียงร้อยละ 25 ของพื้นที่ซึ่งต่ำกว่าในป่าธรรมชาติที่อยู่ใกล้เคียงมากที่มีการปกคลุมของเรือนยอดร้อยละ 40 ของพื้นที่ลักษณะ

เหล่านี้เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลโดยสังเกตการใช้ประโยชน์ในป่าชุมชนขณะที่สำรวจและการสอบถามกับผู้ที่เกี่ยวข้องอยู่บริเวณใกล้เคียงพบว่า ป่าชุมชนที่เป็นป่าเต็งรังบริเวณดังกล่าวนี้มีการนำวัวเข้าไปเลี้ยงอยู่เกือบตลอดทั้งปี และในช่วงฤดูแล้งมีการเผาป่าบริเวณดังกล่าวเกือบทุกปีเช่นกัน กิจกรรมดังกล่าวอาจเป็นสาเหตุให้การเจริญเติบโตของไม้ในป่าชุมชนบริเวณนี้ขาดความต่อเนื่อง กล่าวคือโอกาสที่จะรอดตายของไม้ในป่าชุมชนเหล่านี้มีน้อย โดยวัวที่ชาวบ้านนำไปเลี้ยงจะเหยียบย่ำกล้าไม้ขนาดเล็ก ขณะที่ไม้หนุ่มบางต้นจะพบร่องรอยของการถูโดยวัวที่ชาวบ้านนำไปเลี้ยงจนเปลือกไม้หลุดล่อนและบางต้นหักโค่นทำให้ต้นไม้ตายไปในที่สุด ซึ่งลักษณะดังกล่าวทำให้สภาพของป่าเต็งรังที่เป็นป่าชุมชนมีโครงสร้างป่าไม้สมบูรณ์เหมือนป่าธรรมชาติที่อยู่ติดกันและมีโครงสร้างชั้นเรือนยอดเพียง 2 ชั้นเท่านั้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีบางช่วงที่ป่าชุมชนบริเวณนี้ไม่มีไฟป่าเกิดขึ้นทำให้ต้นไม้รอดตายไปได้ช่วงหนึ่งจึงมีเรือนยอดที่อยู่ในระดับเดียวกันคือเรือนยอดชั้น 2

4.2.3 โครงสร้างป่าดิบแล้งของป่าชุมชนบ้านซัพพลู บริเวณนี้เป็นตัวแทนสังคมพืชป่าดิบแล้งที่แม้ว่าการใช้ประโยชน์โดยตรงของชุมชนไม่เด่นชัดแต่พบว่า พื้นที่ส่วนใหญ่ มักมีร่องรอยของการเข้าไปแผ้วถางบุกรุกเพื่อนำมาเป็นที่ทำการเกษตร โดยวางแผนสำรวจจากป่าชุมชนบริเวณคลองมะไฟ ที่ส่วนใหญ่เป็นสังคมป่าดิบแล้งและมีแปลงที่ทำกินอยู่บริเวณกลางของป่าชุมชนด้วย (ภาพที่ 4) ลักษณะป่าดิบแล้ง (dry evergreen forest) ในป่าชุมชนบ้านซัพพลูพบตามบริเวณที่ลาดเชิงเขา มีความลาดชันประมาณร้อยละ 40 มีเรือนยอดปกคลุมร้อยละ 50 ดังแสดงในภาพที่ 7 สามารถแบ่งชั้นเรือนยอดได้ 2 ชั้นเรือนยอด คือ

เรือนยอดชั้นที่ 1 เป็นชั้นเรือนยอดที่สูงสุด มีลักษณะการปกคลุมของเรือนยอดต่อเนื่องกันเป็นหย่อมๆ มีความสูงของเรือนยอดตั้งแต่ 11-19 เมตร ไม้ในชั้นเรือนยอดนี้ ได้แก่ มะกอก (*Spondias pinnata* (L.f.) Kurz) เอลง (*Dialium cochinchinense* Pierre) ประดู่ (*Pterocarpus macrocarpus* Kurz) พลับพล่า (*Microcos paniculata* L.) ขะเจ๊า (*Milletia leucantha* Kurz) โมกมัน (*Wrightia arborea* (Dennst.) Mabb.) และหนามคนทา (*Harrisonia perforata* (Blanco) Merr.)

เรือนยอดชั้นที่ 2 เป็นชั้นเรือนยอดชั้นล่าง มีความสูงของเรือนยอดไม่เกิน 10 เมตร พรรณไม้ในชั้นเรือนยอดนี้มีลักษณะการปกคลุมของเรือนยอดต่อเนื่องกันเป็นหย่อมๆ ไม้ในชั้นเรือนยอดนี้ ได้แก่ พลับพล่า (*Microcos paniculata* L.) ขะเจ๊า (*Milletia leucantha* Kurz) มะคูก (*Siphonodon celastrineus* Griff.) กระจับปึก (*Irvingia malayana* Oliv. Ex A.W.Benn.) และ โมกมัน (*Wrightia arborea* (Dennst.) Mabb.)

ภาพที่ 7 แสดงโครงสร้างด้านตั้งและการปกคลุมของเรือนยอดป่าดิบแล้ง บริเวณป่าชุมชนบ้านชะพลู ตำบลอุดมทรัพย์ อำเภอลำปาง จังหวัดนครราชสีมา

นอกจากนี้ยังพบว่าตามพื้นล่างของป่ามี เหม็งป่า (*Ixora cibdela* Craib) และหญ้าคา (*Imperata cylindrica* (L.) P.Beauv.) ขึ้นอยู่ทั่วไป

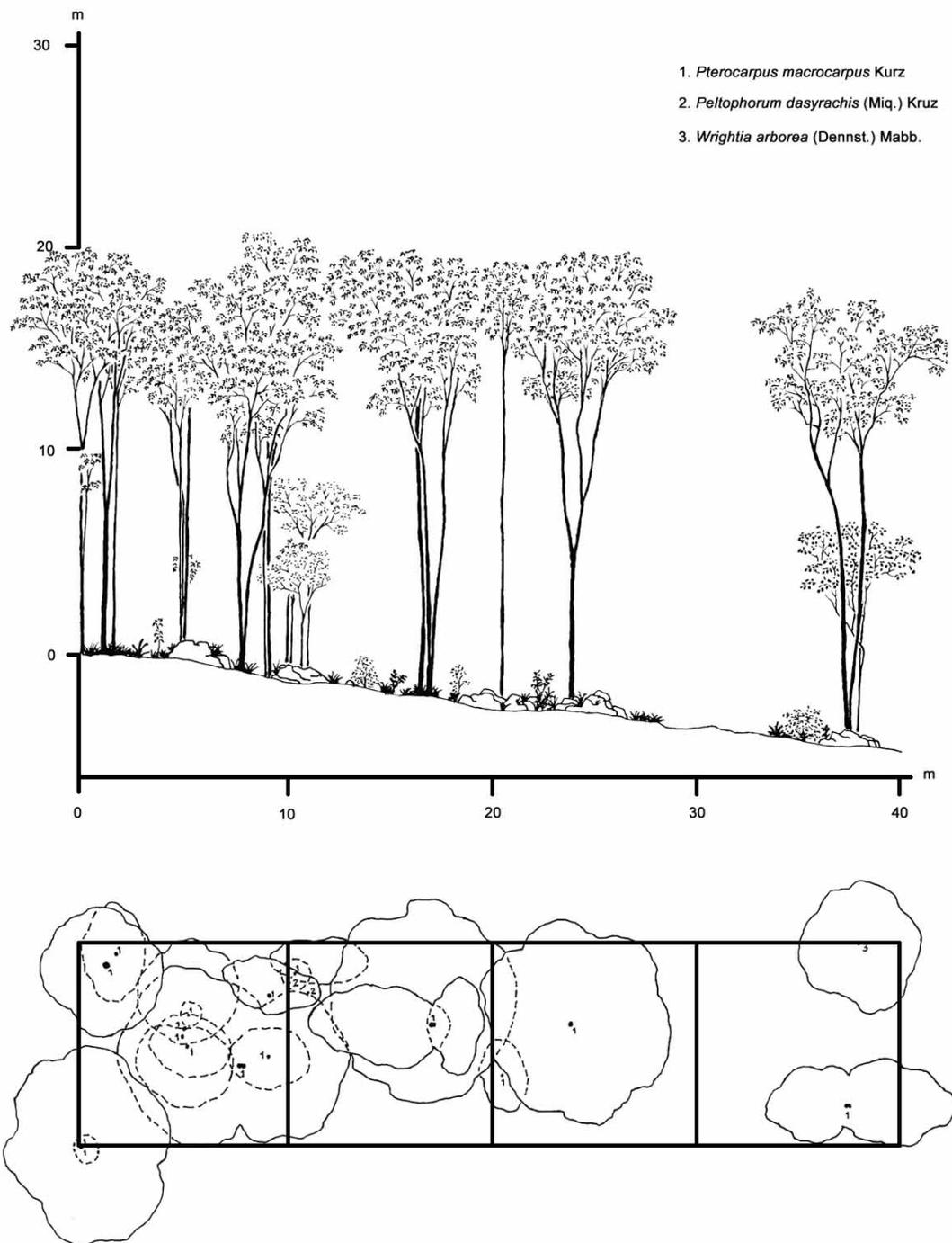
จากข้อมูลที่ได้จากการสำรวจบริเวณป่าชุมชนที่เป็นสังคมป่าดิบแล้งพบว่า โครงสร้างป่าประกอบด้วยไม้ที่ขึ้นตามป่าดิบแล้งเป็นส่วนใหญ่โดยพื้นที่ที่เป็นป่าดิบแล้งในป่าชุมชนบ้านซับพลูจะพบตามบริเวณที่เป็นแนวขอบขนานไปตามลำห้วยหรือร่องน้ำ ลักษณะดังกล่าวเป็นสาเหตุให้สังคมพืชป่าดิบแล้งปรากฏขึ้นแต่ก็พบว่าต้นไม้ตามป่าดิบแล้งในเขตป่าชุมชนมีขนาดไม่ใหญ่มากนักและอาจพบชนิดไม้ที่เป็นไม้เด่นของป่าเบญจพรรณหรือป่าเต็งรังเข้าไปบ้างเนื่องจากพื้นที่อยู่ในเขตติดต่อกันการกระจายพันธุ์ของต้นไม้จึงเข้าไปได้โดยไม่ยากนัก อย่างไรก็ตามในการสำรวจภาคสนามสังเกตเห็นร่องรอยของการพยายามแผ้วถางป่าที่เป็นเขตป่าชุมชนในลักษณะการค่อยๆ ถางขยายจากแปลงที่ทำกินที่อยู่ติดกันและบางบริเวณพบร่องรอยของการเผาเมื่อปีที่ผ่านๆ มาโดยสังเกตได้จากพื้นที่โล่งเตียนและพื้นล่างปกคลุมด้วยหญ้าคากระจายอยู่เป็นหย่อมๆ ทั่วทั้งป่า

4.2.4 โครงสร้างป่าชุมชนบ้านซับพลู บริเวณที่มีไม้ประดู่ขึ้นเป็นกลุ่มหนาแน่น โดยได้วางแปลงสำรวจพื้นที่บริเวณบูกิด พบสังคมพืชส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นป่าเบญจพรรณ (mixed deciduous forest) พื้นที่ที่มีความลาดชันประมาณร้อยละ 5 มีเรือนยอดปกคลุมร้อยละ 70 (ภาพที่ 8) สามารถแบ่งชั้นเรือนยอดได้ 2 ชั้นเรือนยอด คือ

เรือนยอดชั้นที่ 1 เป็นชั้นเรือนยอดที่สูงสุด มีลักษณะการปกคลุมของเรือนยอดต่อเนื่องกัน มีความสูงของเรือนยอดตั้งแต่ 16-23 เมตร ไม้ในชั้นเรือนยอดนี้ มีเพียงชนิดเดียว คือ ประดู่ (*Pterocarpus macrocarpus* Kurz) ซึ่งเป็นพรรณไม้เด่นในสังคมป่าบริเวณนี้

เรือนยอดชั้นที่ 2 เป็นชั้นเรือนยอดชั้นล่าง มีความสูงของเรือนยอดไม่เกิน 11 เมตร พรรณไม้ในชั้นเรือนยอดนี้มีลักษณะการปกคลุมของเรือนยอดไม่ต่อเนื่องกัน ไม้ในชั้นเรือนยอดนี้ ได้แก่ โมกมัน (*Wrightia arborea* (Dennst.) Mabb.) อะราง (*Peltophorum dasyrachis* (Miq.) Kurz) และ ประดู่ (*Pterocarpus macrocarpus* Kurz)

นอกจากนี้ยังพบว่าตามพื้นล่างของป่ามีสาบเสือ (*Chromolaena odoratum* (L.) R.M.King & H.Rob.) ขึ้นอยู่ทั่วไป

ภาพที่ 8 แสดงโครงสร้างด้านตั้งและการปกคลุมของเรือนยอดของป่าชุมชนบ้านซับพลู บริเวณที่มีไม้ประดู่ขึ้นหนาแน่น

ป่าชุมชนที่เป็นสังคมพืชป่าเบญจพรรณนี้พบเป็นพื้นที่เล็กๆ แต่ถูกกันเขตเป็นป่าชุมชนเมื่อเข้าไปสำรวจด้านโครงสร้างป่าพบว่าไม้ไม้เด่นเพียงชนิดเดียวคือ ประดู่ และบริเวณดังกล่าวนี้ไม่มีการใช้ประโยชน์โดยตรงแต่ด้วยสภาพของบริเวณนี้ที่ปกคลุมด้วยต้นประดู่มีขนาดใหญ่ซึ่งคาดว่าป็นสาเหตุให้มีการประกาศเป็นเขตป่าชุมชนเพื่อป้องกันการครอบครองและแสวงหาประโยชน์จากการตัดไม้ประดู่ไปขาย โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบพื้นที่ป่าตัวแทนทั้ง 4 บริเวณที่มีการศึกษาด้านโครงสร้างป่าแล้วพบว่า ป่าธรรมชาติที่เป็นเขตอุทยานแห่งชาติมีไม้ที่อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์กว่าบริเวณอื่นในป่าชุมชน โดยมีโครงสร้างด้านตั้งที่ครบถ้วน 3 ชั้นเรือนยอดและไม้กระจายสม่ำเสมอทั้งพื้นที่แสดงให้เห็นว่าไม่ถูกบุกรุกหรือถูกบุกรุกน้อยมาก ซึ่งลักษณะเหล่านี้สอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ที่พบว่าการใช้ประโยชน์ด้านต่างๆ ของชุมชนบ้านซับพลูส่วนใหญ่ ทั้งด้านพืชอาหารไม้ใช้สอยหรือเก็บหาของป่าต่างๆ ส่วนใหญ่หาจากป่าในเขตอุทยานแห่งชาติ

4.3 ความหลากหลายของพืชพรรณ

การศึกษาความหลากหลายของพืชพรรณบริเวณป่าชุมชนบ้านซับพลู ตำบลอุดมทรัพย์ อำเภอน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ปรากฏผลการศึกษาดังต่อไปนี้

ผลจากการวางแผนตัวอย่างสำรวจไม้บริเวณป่าชุมชนบ้านซับพลู ด้วยวิธีการวางแผนสำรวจไม้ โดย Line Plot System แล้วสำรวจวัดไม้โดยแปลงสำรวจ 3 แบบ คือ แปลงวงกลม รัศมี 17.85 เมตร สำหรับสำรวจไม้ใหญ่ แปลงสี่เหลี่ยมขนาด 5 x 5 เมตร สำหรับสำรวจไม้หนุ่มและแปลงสี่เหลี่ยมขนาด 2 x 2 เมตร สำหรับสำรวจไม้เล็ก แล้วนำผลการสำรวจมาวิเคราะห์ค่า ความหนาแน่น ความเด่น ความถี่ แล้วนำค่าเหล่านี้ไปหาค่าดัชนีความสำคัญของชนิดไม้ และหาค่าความหลากหลายของชนิดพรรณ ซึ่งจากการศึกษาพบว่าป่าชุมชนบ้านซับพลูส่วนใหญ่มีสังคมพืชเป็นป่าเต็งรัง มีป่าดิบแล้ง และป่าเบญจพรรณกระจายอยู่ในบางพื้นที่เพียงเล็กน้อย โดยจำแนกจากชนิดไม้เด่นที่ปรากฏในพื้นที่

จากการวางแผนศึกษาสังคมพืช พบว่าชนิดพรรณไม้ในแปลงตัวอย่างทั้งหมดมีจำนวน 89 ชนิด (species) 69 สกุล (genus) 32 วงศ์ (family) จำแนกได้เป็นไม้ใหญ่ (tree) คือ ไม้ที่มีขนาดเส้นรอบวงที่ระดับความสูงเพียงอก (1.30 เมตร) ตั้งแต่ 30 เซนติเมตรขึ้นไป มีจำนวน 57 ชนิด เมื่อพิจารณาจากค่าดัชนีความสำคัญ (IVI) พบว่า พลับพล่า (*Microcos paniculata* L.) ประดู่ (*Pterocarpus macrocarpus* Kurz) และเก็ดดำ (*Dalbergia cultrata*) เป็นไม้เด่น ในป่าชุมชนแห่งนี้

โดยมีค่าดัชนีความสำคัญเป็น 39.31, 32.01 และ 15.34 ตามลำดับ (ตารางผนวกที่ ก1) หมายถึงหากเกิดการเปลี่ยนแปลงใดๆ ต่อป่าชุมชนบ้านซำพลู ไม้พลับพลา ประดู่และเก็ดดำมีโอกาสดำรงอยู่หรือรอดในอัตราที่สูงกว่าไม้ชนิดอื่นๆ ส่วนการศึกษาสังคมของไม้หนุ่ม (pole) ซึ่งเป็นไม้ที่มีขนาดเส้นรอบวงที่ระดับความสูงเพียงอก ระหว่าง 10-30 เซนติเมตร พบว่า มีจำนวน 32 ชนิด มีความหนาแน่น 2,067 ต้นต่อเฮกแตร์ (ตารางผนวกที่ ก2) ส่วนลูกไม้ (seedling) คือ กล้าไม้ขนาดเล็กที่มีขนาดเส้นรอบวงที่ระดับความสูงเพียงอกไม่ถึง 10 เซนติเมตรพบจำนวน 46 ชนิด มีความหนาแน่น 26,620 ต้นต่อเฮกแตร์ (ตารางผนวกที่ ก3)

จากข้อมูลที่ศึกษาพบว่าสังคมพืชส่วนใหญ่ของป่าชุมชนบ้านซำพลูเป็นป่าเต็งรัง ซึ่งป่าชนิดนี้พบอยู่ในแถบภาคเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือของไทยเป็นพื้นที่ค่อนข้างแห้งแล้ง มีหน้าดินปกคลุมอยู่ตื้น และมักจะมีไฟป่าเกิดขึ้นบ่อยๆ ทำให้ชนิดไม้ในป่าชนิดนี้เป็นไม้ที่มีเปลือกหนาเพื่อทนต่อความร้อนและความแห้งแล้ง เช่น ไม้เต็ง ไม้รัง และเก็ดดำ เป็นต้น เมื่อเทียบการศึกษาลักษณะดังกล่าวกับที่ป่าดงดิบและป่าบ้านหนองจิก ตำบลพระธาตุ อำเภอนาควิน จังหวัดมหาสารคาม พบพันธุ์ไม้ทั้งสิ้น 56 วงศ์ 96 สกุล 115 ชนิด (ศิริวรรณ, 2547) ซึ่งพบความแตกต่างกันเล็กน้อยในด้านจำนวนวงศ์ สกุลและชนิดไม้ที่พบจากการศึกษาทั้งสองแห่ง แต่เมื่อพิจารณาด้านชนิดพรรณไม้ที่พบในพื้นที่ศึกษาทั้งสองแห่งพบที่มีความคล้ายคลึงกันค่อนข้างมาก หรืออาจกล่าวได้ว่าสังคมป่าเต็งรังทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีรูปแบบสังคมพืชที่ปกคลุมเป็นแบบเดียวกัน

อนึ่ง เนื่องจากพื้นที่ป่าชุมชนบ้านซำพลูกระจายอยู่เป็นแห่งๆ จำนวน 5 แห่ง และป่าธรรมชาติ 1 แห่ง การวิเคราะห์ข้อมูลด้านสังคมพืช รวมทั้งหมด 6 แห่ง เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลแยกเป็นแต่ละแห่ง คือ บริเวณบูกิต บริเวณหนองกระดัง บริเวณคลองมะไฟ บริเวณซำเลือดค้าง บริเวณหินตาโม และป่าธรรมชาติ สรุปค่าดัชนีความสำคัญ ค่าความถี่สัมพัทธ์ ค่าความหนาแน่นสัมพัทธ์ และค่าความเด่นสัมพัทธ์ของพืชแต่ละของป่าชุมชนได้ ดังนี้

4.3.1 พื้นที่ป่าชุมชนบริเวณบูกิต จากการวางแปลงศึกษาชนิดพรรณไม้พบว่า มีจำนวน 15 ชนิด (species) 15 สกุล (genus) 10 วงศ์ (family) จำแนกได้เป็นไม้ใหญ่ (tree) มีจำนวน 10 ชนิด และเมื่อพิจารณาชนิดพรรณไม้ในแปลงตัวอย่าง โดยพิจารณาจากค่าดัชนีความสำคัญ (IVI) (ตารางที่ 6) พบว่า ประดู่ (*Pterocarpus macrocarpus* Kurz) มีความสำคัญทางนิเวศสูงที่สุด มีค่า 158.82 รองลงมาเป็นพลับพลา (*Microcos paniculata*) จิวป่า (*Bombax ceiba* Pierre var. *anceps*)

และ แคลหางค่าง (*Markhamia pierrei* Dop) โดยมีค่า 42.61 31.59 และ 12.44 ตามลำดับ เมื่อพิจารณาจากค่าความถี่สัมพัทธ์ ซึ่งเป็นการชี้ให้เห็นถึงการปรากฏของชนิดพรรณในพื้นที่ พบว่า ประดู่ พลับพลา และจิวป่า มีค่าความถี่สัมพัทธ์สูงสุด คือ ร้อยละ 18.75 พิจารณาค่าความหนาแน่นสัมพัทธ์ พบว่า ประดู่มีค่าความหนาแน่นสัมพัทธ์มากที่สุด คือ 57.69 รองลงมาคือ พลับพลา และจิวป่า มีค่าเท่ากับ 17.31 และ 7.69 ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาค่าความเด่นสัมพัทธ์พบว่ามีค่าสูงสุดเช่นกัน คือ 82.37 รองลงมาคือ พลับพลา และจิวป่า ซึ่งมีค่าเท่ากับ 6.56 และ 5.15 ตามลำดับ

ตารางที่ 6 จำนวนชนิดพันธุ์ไม้ ความหนาแน่นสัมพัทธ์ ความถี่สัมพัทธ์ ความเด่นสัมพัทธ์ และค่าดัชนีความสำคัญของต้นไม้ ในพื้นที่ป่าชุมชนบริเวณบึงอีดัด บ้านซำพลู ตำบลอุดมทรัพย์ อำเภอน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ความหนาแน่น	ความถี่	ความเด่น	ดัชนี
			สัมพัทธ์	สัมพัทธ์	สัมพัทธ์	
			%	%	%	ความสำคัญ
1	กระบก	<i>Irvingia malayana</i> Oliv. Ex A.W.Benn.	1.92	6.25	0.20	8.38
2	เก็ดดำ	<i>Dalbergia cultrata</i> Graham ex Benth.	1.92	6.25	1.41	9.58
3	เขลง	<i>Dialium cochinchinense</i> Pierre	3.85	6.25	0.42	10.52
4	แคลหางป่า	<i>Markhamia pierrei</i> Dop	3.85	6.25	2.34	12.44
5	จิวป่า	<i>Bombax anceps</i> Pierre var. <i>anceps</i>	7.69	18.75	5.15	31.59
6	ประดู่	<i>Pterocarpus macrocarpus</i> Kurz	57.69	18.75	82.37	158.82
7	พลับพลา	<i>Microcos paniculata</i> L.	17.31	18.75	6.56	42.61
8	มะม่วงหัวแมงวัน	<i>Buchanania lanzan</i> Spreng	1.92	6.25	0.28	8.46
9	โมกมัน	<i>Wrightia arborea</i> (Dennst.) Mabb.	1.92	6.25	1.09	9.26
10	ลำควน	<i>Melodorum fruticosum</i> Lour.	1.92	6.25	0.17	8.34
รวม			100.00	100.00	100.00	300.00

สังคมนาไม้หนุ่ม (pole) ในป่าชุมชนบริเวณบึงอีดัด (ตารางผนวกที่ ก4) มีจำนวน 7 ชนิด มีความหนาแน่น 4,800 ต้นต่อเฮกแตร์ โดยพลับพลาเด่นที่สุดจำนวน 1,333 ต้น/เฮกแตร์ รองลงมาคือ เสี้ยวป่า จำนวน 1,067 ต้น/เฮกแตร์ และมีเข็มป่าและอะรางจำนวนน้อยที่สุด 133 ต้น/เฮกแตร์ เท่ากัน

ส่วนลูกไม้ (seedling) พบจำนวน 3 ชนิด มีความหนาแน่น 24,167 ต้นต่อเฮกแตร์ ดังแสดงในตารางผนวกที่ ก5 ทั้งนี้ ะรางมีลูกไม้อยู่มากที่สุดจำนวน 20,833 ต้น/เฮกแตร์ หรือร้อยละ 86.20

จากสภาพพื้นที่ป่าชุมชนบริเวณบูกิตซึ่งมีไม้ประคูดเป็นไม้เด่น แต่พบว่าไม่มีการตัดไม้ไปใช้สอยแต่อย่างใด ทั้งนี้เนื่องจากบริเวณนี้ชาวบ้านที่อาศัยอยู่เป็นชุมชนชั่วคราวที่ย้ายมาจากจังหวัดใกล้เคียงเฉพาะฤดูกาลเพาะปลูกข้าวโพดหรือมันสำปะหลังเท่านั้น การก่อสร้างบ้านเป็นที่พักจึงเป็นแบบไม่ถาวร ประกอบกับพื้นที่ป่าชุมชนบริเวณนี้เป็นผืนขนาดเล็ก ประมาณ 30 ไร่ และจากการสำรวจพบว่าพื้นที่ป่าเหล่านี้พบหินลอยอยู่ทั่วไปอาจเป็นสาเหตุหนึ่งทำให้ชาวบ้านคงผืนป่าเหล่านี้ซึ่งมีไม้ประคูดขนาดใหญ่ไว้เป็นร่มเงาแก่บ้านเรือนซึ่งส่วนใหญ่เป็นบ้านชั่วคราวและอีกสาเหตุหนึ่งที่ได้จากชาวบ้านที่ร่วมสำรวจด้วยได้ให้ข้อมูลว่าสาเหตุที่ป่าชุมชนกระจายเป็นแห่งๆ หลายแห่งนั้นเนื่องจากช่วงที่มีการรังวัดแนวเขตโดยกรมป่าไม้พื้นที่เหล่านั้นไม่ปรากฏการบุกรุกแผ้วถางจึงได้มีการกันไว้เป็นป่าชุมชน ขณะที่บางบริเวณเป็นพื้นที่กรณีที่ดินตกกันไม่ได้ถึงผู้ที่ครอบครอง จึงยอมให้กรมป่าไม้รังวัดกันเป็นแนวเขตป่าชุมชนไว้ก่อนเพื่อไม่ให้พื้นที่ตกเป็นของใครคนใดคนหนึ่ง

4.3.2 พื้นที่ป่าชุมชนบริเวณหินดาโม ซึ่งเป็นพื้นที่ป่าชุมชนที่อยู่ใกล้กับย่านที่เป็นบ้านเรือนมากที่สุดพื้นที่ประมาณ 30 ไร่ จากการวางแผนศึกษาชนิดพรรณไม้พบว่าไม้จำนวน 13 ชนิด (species) 13 สกุล (genus) 10 วงศ์ (family) จำแนกได้เป็นไม้ใหญ่ (tree) มีจำนวน 12 ชนิด เมื่อพิจารณาชนิดพรรณไม้ในแปลงตัวอย่าง จากค่าดัชนีความสำคัญ (IVI) (ตารางที่ 7) พบว่า มะกอกเกลื้อน (*Canarium subulatum* Guillaumin) มีค่าดัชนีความสำคัญสูงสุด 52.75 รองลงมาเป็น กาสามปึก (*Vitex peduncularis* Wall. ex Schauer) พลับพล่า (*Microcos paniculata* L.) และมะกอก (*Spondias pinnata* (L.f.) Kurz) โดยมีค่า 37.19 30.68 และ 30.56 ตามลำดับ ส่วนค่าความถี่สัมพัทธ์พบว่า มะกอกเกลื้อน มีค่าความถี่สัมพัทธ์สูงสุด รองลงมาคือ พลับพล่า ร้อยละ 20 และ 15 ค่าความหนาแน่นสัมพัทธ์ พบว่า แคนหาง่าง มีค่าความหนาแน่นสัมพัทธ์มากที่สุด คือ 16.67 รองลงมาคือ กาสามปึก มีค่าเท่ากับ 14.58 และเมื่อพิจารณาค่าความเด่นสัมพัทธ์พบว่า มะกอกเกลื้อนมีค่าสูงสุด คือ 24.41 รองลงมาคือ มะกอก มีค่าเท่ากับ 14.31

สังคมไม้หนุ่ม (pole) ที่ป่าชุมชนบริเวณหินดาโม พบว่ามีชนิดเดียวคือ พลับพล่า (*Microcos paniculata* L.) มีความหนาแน่น 2,133 ต้นต่อเฮกแตร์

ตารางที่ 7 จำนวนชนิดพันธุ์ไม้ ความหนาแน่นสัมพัทธ์ ความถี่สัมพัทธ์ ความเด่นสัมพัทธ์ และค่า
 ธรรมชาติความสำคัญของต้นไม้ ในพื้นที่ป่าชุมชนบริเวณหินตาโม บ้านซัพพลู ตำบลอุดมทรัพย์
 อำเภอลำปาง จังหวัดนครราชสีมา

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ความหนาแน่น	ความถี่	ความเด่น	ธรรมชาติ
			สัมพัทธ์	สัมพัทธ์	สัมพัทธ์	
			%	%	%	
1	กางขี้มอด	<i>Albizia odoratissima</i> (L.f.) Benth.	10.42	10	6.08	26.49
2	กาสามปีก	<i>Vitex peduncularis</i> Wall. ex Schauer	14.58	10	12.60	37.19
3	เขलग	<i>Dialium cochinchinense</i> Pierre	8.33	5	7.00	20.33
4	คูน	<i>Cassia fistula</i> L.	2.08	5	0.22	7.30
5	แคป่า	<i>Markhamia pierrei</i> Dop	16.67	5	5.73	27.39
6	จิวป่า	<i>Bombax anceps</i> Pierre var. <i>anceps</i>	8.33	5	11.43	24.77
7	ตะแบก	<i>Lagerstroemia calyculata</i> Kurz	6.25	5	3.49	14.74
8	ประดู่	<i>Pterocarpus macrocarpus</i> Kurz	2.08	5	7.56	14.64
9	พลับพล่า	<i>Microcos paniculata</i> L.	10.42	15	5.27	30.68
10	มะกอก	<i>Spondias pinnata</i> (L.f.) Kurz	6.25	10	14.31	30.56
11	มะกอกเกลื้อน	<i>Canarium subulatum</i> Guillaumin	8.33	20	24.41	52.75
12	อุโลก	<i>Hymenodictyon orixense</i> (Roxb.) Mabb.	6.25	5	1.90	13.15
รวม			100.00	100.00	100.00	300.00

ส่วนลูกไม้ (seedling) ที่ป่าชุมชนบริเวณหินตาโม พบจำนวน 8 ชนิด มีความหนาแน่น 61,667 ต้นต่อเฮกแตร์ ดังแสดงในตารางผนวกที่ ก6 ชนิดที่พบมากที่สุดคือ พลับพล่าและแคป่า จำนวน 21,667 และ 16,667 ตามลำดับ

จากสภาพสังคมพืชป่าชุมชนบริเวณหินตาโมพบว่าส่วนใหญ่เป็นชนิดไม้ที่เป็นไม้ไม่มีค่ามาก ไม้เด่น ได้แก่ มะกอกเกลื้อน กาสามปีก และพลับพล่า ซึ่งเหล่านี้ล้วนเป็นไม้เบิกนำบ่งบอกถึงว่า บริเวณนี้อาจเคยถูกบุกรุกแผ้วถางไม้ป่าดั้งเดิมไปแล้ว ดังนั้น การใช้ประโยชน์โดยตรงของป่าชุมชนบริเวณนี้ปัจจุบันแทบไม่มีการใช้ประโยชน์ใดๆ ส่วนสาเหตุที่มีการกันไว้เป็นป่าชุมชนอาจเนื่องจากขณะที่มีการรังวัดพื้นที่เตรียมกันเขตป่าชุมชนกับหมู่บ้านนั้นบริเวณดังกล่าวยังไม่มีเจ้าของชัดเจนทำให้ถูกกันเป็นป่าชุมชนด้วยสาเหตุคล้ายๆ กับบริเวณบูกอียด และขณะที่มีการสำรวจบางช่วงที่เป็นฤดูแล้งพบว่าบริเวณดังกล่าวถูกไฟไหม้เกือบทั้งหมด และเมื่อสอบถามชาวบ้านที่อาศัยอยู่

รอบๆ ก็ได้รับคำตอบว่ามีไฟไหม้เกือบทุกปีแต่สาเหตุทำให้เกิดการจุดไฟเผาป่านั้นไม่ได้รับคำตอบใดๆ ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีผู้ที่ประสงค์จะได้พื้นที่ดังกล่าวเพื่อประโยชน์ส่วนตัวอยู่แต่ไม่มีผู้ให้ข้อมูลที่แท้จริงอาจเป็นไปได้ว่ามีผู้ที่มีอำนาจทางใดทางหนึ่งเป็นผู้กระทำจึงไม่มีผู้ให้ข้อมูลที่แท้จริงกับการศึกษานี้

4.3.3 พื้นที่ป่าชุมชนบริเวณคลองมะไฟ ซึ่งเป็นป่าชุมชนที่ครอบคลุมอาณาบริเวณกว้างที่สุดจากทั้งหมด 5 แห่ง ซึ่งป่าชุมชนบริเวณนี้มีพื้นที่ประมาณ 800 ไร่ จากการวางแผนศึกษาชนิดพรรณไม้บริเวณป่าคลองมะไฟพบว่ามียานวน 66 ชนิด (species) 53 สกุล (genus) 22 วงศ์ (family) จำแนกได้เป็น ไม้ใหญ่ (tree) มียานวน 46 ชนิด เมื่อพิจารณาชนิดพรรณไม้ในแปลงตัวอย่างโดยพิจารณาจากค่าดัชนีความสำคัญ (IVI) (ตารางที่ 8) พบว่า พลับพล่า (*Microcos paniculata* L.) มีค่าดัชนีความสำคัญสูงสุด 63.39 รองลงมาเป็น ประดู่ (*Pterocarpus macrocarpus* Kurz) โมกมัน (*Wrightia arborea* (Dennst.) Mabb.) และมะกอก (*Spondias pinnata* (L.f.) Kurz) โดยมีค่า 45.73 21.58 และ 18.98 ตามลำดับ เมื่อพิจารณาจากค่าความถี่สัมพัทธ์ พบว่า พลับพล่า มีค่าความถี่สัมพัทธ์สูงสุด รองลงมาคือ ประดู่ โมกมัน และมะกอก ร้อยละ 11.5 8.5 และ 6.5 ตามลำดับ พิจารณาค่าความหนาแน่นสัมพัทธ์ พบว่า พลับพล่ามีค่าความหนาแน่นสัมพัทธ์มากที่สุด คือ 27.42 รองลงมาคือ ประดู่ โมกมัน และชะเง้อ มีค่าเท่ากับ 10.65 7.69 และ 5.72 ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาค่าความเด่นสัมพัทธ์พบว่า ประดู่มีค่าสูงสุด คือ 23.58 รองลงมาคือ พลับพล่า และมะกอก ซึ่งมีค่าเท่ากับ 18.48 และ 9.72 ตามลำดับ

ไม้หนุ่ม (pole) ที่ป่าชุมชนบริเวณ คลองมะไฟ (ตารางผนวกที่ ก7) มียานวน 26 ชนิด มีความหนาแน่น 1,493 ต้นต่อเฮกแตร์ ชนิดที่มีจำนวนมากได้แก่ พลับพล่า ประดู่ และ โมกมัน มีความหนาแน่น 371 302 166 ต้น/เฮกแตร์ ตามลำดับ

ส่วนลูกไม้ (seedling) พบยานวน 33 ชนิด มีความหนาแน่น 22,378 ต้นต่อเฮกแตร์ ดังแสดงในตารางผนวกที่ ก8 ส่วนชนิดที่พบมากได้แก่ หนามคนทา เลียน และลิ้นกวาง ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการวางแผนตัวอย่างป่าชุมชนบริเวณคลองมะไฟ ซึ่งเป็นบริเวณที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่ที่สุดของป่าชุมชนบ้านซบพลูและพื้นที่ครอบคลุมบริเวณคลองมะไฟ ดังนั้น ทำให้พบชนิดไม้มากกว่าบริเวณอื่น แต่อย่างไรก็ตามด้วยลักษณะของพื้นที่บริเวณนี้เป็นที่ลาดเทลงสู่คลองมะไฟและมีพื้นที่บางบริเวณปกคลุมด้วยหินทำให้ไม่ค่อยมีการบุกรุกแผ้วถางไปทำ

ตารางที่ 8 จำนวนชนิดพันธุ์ไม้ ความหนาแน่นสัมพัทธ์ ความถี่สัมพัทธ์ ความเด่นสัมพัทธ์ และค่า
 ธรรมชาติความสำคัญของต้นไม้ ในพื้นที่ป่าชุมชนบริเวณคลองมะไฟ บ้านซับพลู ตำบล
 อุคมทรัพย์ อำเภอลำลูกกา จังหวัดนครราชสีมา

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ความหนาแน่น	ความถี่	ความเด่น	ธรรมชาติ
			สัมพัทธ์	สัมพัทธ์	สัมพัทธ์	
			%	%	%	ความสำคัญ
1	กระท่อมหนู	<i>Mitragyna brunonis</i> Craib	0.59	1.50	0.93	3.02
2	กระท่อมเนิน	<i>Mitragyna rotundifolia</i> (Roxb.) Kuntze	0.20	0.50	0.09	0.79
3	กระบก	<i>Irvingia malayana</i> Oliv. Ex A.W.Benn.	1.97	4.00	1.40	7.37
4	กระพี้จั่น	<i>Millettia brandisiana</i> Kurz	0.59	0.50	0.65	1.74
5	ขมิ้นต้น	<i>Metadina trichotoma</i> (Zoll. Ex Merr.) Bakh.f.	0.79	1.50	1.04	3.33
6	กางขี้มอด	<i>Albizia odoratissima</i> (L.f.) Benth.	1.78	3.50	2.77	8.04
7	เก็ดดำ	<i>Dalbergia cultrata</i> Graham ex Benth.	0.20	0.50	2.73	3.43
8	เก็ดแดง	<i>D. oliveri</i> Gamble	0.99	2.00	2.19	5.17
9	ชะเง้อ	<i>Millettia leucantha</i> Kurz	5.72	3.00	3.35	12.07
10	ขันทองพยาบาท	<i>Suregada multiflorum</i> (A. Juss.) Baill.	1.97	2.00	0.88	4.86
11	ขี้ฮ้าย	<i>Walsura robusta</i> Roxb.	0.20	0.50	0.05	0.75
12	เขลง	<i>Dialium cochinchinense</i> Pierre	4.73	4.00	1.99	10.73
13	คอแลน	<i>Nephelium hypoleucum</i> Kurz	0.39	1.00	0.26	1.65
14	ค้ำถาว	<i>Aglaia edulis</i> (Roxb.) Wall.	0.20	0.50	0.04	0.74
15	คูน	<i>Cassia fistula</i> L.	0.59	0.50	0.13	1.22
16	แคป้า	<i>Markhamia pierrei</i> Dop	0.20	0.50	0.21	0.91
17	จิวป่า	<i>Bombax ceiba</i> Pierre var. <i>anceps</i>	1.18	2.50	1.23	4.91
18	ชิงชัน	<i>Dalbergia anceps</i> Gamble	5.13	3.50	3.43	12.06
19	แดง	<i>Xylia xylocarpa</i> (Roxb.) Taub. var. <i>xylocarpa</i>	0.20	0.50	0.10	0.79
20	ตะคร้อ	<i>Schleichera oleosa</i> (Lour.) Oken	0.39	1.00	0.18	1.57
21	ตะแบก	<i>Lagerstroemia calyculata</i> Kurz	0.39	1.00	0.51	1.91
22	ตาเสือ	<i>Aphanamixis polystachya</i> (Wall.) R.Parker	0.20	0.50	0.08	0.78
23	ตั่วเกลี้ยง	<i>Cratoxylum cochinchinense</i> (Lour.) Blume	0.20	0.50	0.07	0.77
24	ตั่วขน	<i>Cratoxylum formosum</i> subsp. <i>pruniflorum</i> (Kurz) Gogel.	0.20	0.50	0.05	0.75
25	โมรี	<i>Diospyros oblonga</i> Wall.ex G.Don.	0.20	0.50	0.02	0.71
26	ประคู้	<i>Pterocarpus macrocarpus</i> Kurz	10.65	11.50	23.58	45.73
27	พลับพล	<i>Microcos paniculata</i> L.	27.42	17.50	18.48	63.39
28	พะยุง	<i>Dalbergia cochinchinensis</i> Pierre	3.16	1.00	1.72	5.88

ตารางที่ 8 (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ความหนาแน่น	ความถี่	ความเด่น	ตรงชั้น
			สัมพัทธ์	สัมพัทธ์	สัมพัทธ์	ความสำคัญ
			%	%	%	
29	มะกอก	<i>Spondias pinnata</i> (L.f.) Kurz	2.76	6.50	9.72	18.98
30	มะกอกเกล็ดน	<i>Canarium subulatum</i> Guillaumin	2.37	3.00	4.29	9.65
31	มะกาคัด	<i>Mallotus philippensis</i> Mull. Arg.	0.99	1.50	0.27	2.76
32	มะเกลือ	<i>Diospyros mollis</i> Griff.	0.39	0.50	0.17	1.06
33	มะค่าแต้	<i>Sindora siamensis</i> Teijsm. & Miq.	1.38	1.00	0.81	3.19
34	มะค่าโมง	<i>Azelia xylocarpa</i> (Kurz) Craib	4.54	2.00	5.14	11.67
35	มะคูก	<i>Siphonodon celastrineus</i> Griff.	0.20	0.50	0.03	0.73
36	มะเคื่อ	<i>Ficus</i> sp.	0.20	0.50	0.12	0.82
37	มะไฟ	<i>Baccaurea ramiflora</i> Lour.	0.20	0.50	0.01	0.71
38	โมกมัน	<i>Wrightia arborea</i> (Dennst.) Mabb.	7.69	8.50	5.39	21.58
39	ลำควน	<i>Melodorum fruticosum</i> Lour.	1.78	1.00	0.29	3.07
40	ลำไยป่า	<i>Paranephelium xestophyllum</i> Miq.	0.39	0.50	0.30	1.19
41	เลี่ยน	<i>Melia azedarach</i> L.	2.56	2.00	2.73	7.30
42	สัตตบรรณ	<i>Alstonia scholaris</i> (L.) R.Br.	0.79	0.50	0.28	1.57
43	เสี้ยวเครือ	<i>Bauhinia glauca</i> subsp. <i>tenuiflora</i> (Watt ex C.B.Clarke) K.& S.S. Larsen	0.20	0.50	0.07	0.76
44	หนามคนทา	<i>Harrisonia perforata</i> (Blanco) Merr.	1.78	2.00	0.81	4.59
45	อ้อยช้าง	<i>Lannea coromandelica</i> (Hout.) Merr.	0.99	2.00	1.27	4.26
46	อินทนิลน้ำ	<i>Lagerstroemia speciosa</i> (L.) Pers.	0.39	0.50	0.13	1.03
รวม			100.00	100.00	100.00	300.00

การเกษตร แต่ก็พบว่ามีการขยายตามขอบแปลงพื้นที่เกษตรกับขอบเขตของป่าชุมชนที่มีการไถดิน พื้นที่เข้ามาเกินขอบเขตในลักษณะค่อยเป็นค่อยไปเข้าไปรุกพื้นที่ของป่าชุมชนที่มีการทำแนวเขตไว้โดยปักเสาหลักเขต กล่าวคือ บริเวณคลองมะไฟ พบร่องรอยของการบุกรุกให้เห็นอยู่บ้างตามขอบแปลงติดกับพื้นที่เกษตรกรรมของราษฎร

4.3.4 พื้นที่ป่าชุมชนบริเวณหนองกระดัง จากการวางแผนศึกษาชนิดพรรณไม้พบว่า มีจำนวน 14 ชนิด (species) 14 สกุล (genus) 9 วงศ์ (family) จำแนกได้เป็นไม้ใหญ่ (tree) พบว่า มีจำนวน 10 ชนิด เมื่อพิจารณาชนิดพรรณไม้ในแปลงตัวอย่าง โดยพิจารณาจากค่าดัชนีความสำคัญ

(IVI) (ตารางที่ 9) โดยมี กางจืด (Albizia odoratissima (L.P.) Benth.) มีค่าดัชนีความสำคัญสูงที่สุด 54.52 รองลงมาเป็นประคู้ (Pterocarpus macrocarpus) แดง (Xylia xylocarpa (Roxb.) Taub. var. xylocarpa) และกระท่อมหนู (Mitragyna brunonis Craib) โดยมีค่า 51.12 35.25 และ 29.45 ตามลำดับ เมื่อพิจารณาจากค่าความถี่สัมพัทธ์ พบว่า ทุกชนิดพรรณ มีค่าความถี่สัมพัทธ์เท่ากัน คือ ร้อยละ 10 แสดงว่ามีการปรากฏของชนิดพรรณเท่ากันทั้งพื้นที่ เมื่อพิจารณาค่าความหนาแน่นสัมพัทธ์ พบว่า กางจืดมีค่าความหนาแน่นสัมพัทธ์มากที่สุด คือ 25 รองลงมาคือ ประคู้ แดง และกระท่อมหนู มีค่าเท่ากับ 20.83 12.50 และ 12.50 ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาค่าความเด่นสัมพัทธ์ พบว่า ประคู้มีค่าสูงสุดเช่นกัน คือ 20.28 รองลงมาคือ กางจืด และแดง ซึ่งมีค่าเท่ากับ 19.52 และ 12.75 ตามลำดับ ไม้หนุ่ม (pole) (ตารางผนวกที่ ก9) พบว่า มีจำนวน 4 ชนิด มีความหนาแน่น 4,000 ต้นต่อเฮกแตร์ ส่วนลูกไม้ (seedling) พบจำนวน 4 ชนิด มีความหนาแน่น 25,000 ต้นต่อเฮกแตร์ ดังแสดงในตารางผนวกที่ ก10

ตารางที่ 9 จำนวนชนิดพันธุ์ไม้ ความหนาแน่นสัมพัทธ์ ความถี่สัมพัทธ์ ความเด่นสัมพัทธ์ และค่าดัชนีความสำคัญของต้นไม้ ในพื้นที่ป่าชุมชนบริเวณหนองกระดิ่ง บ้านซับพลู ตำบลอุคมทรัพย์ อำเภอลำลูกเกด จังหวัดนครราชสีมา

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ความหนาแน่น	ความถี่	ความเด่น	ดัชนี
			สัมพัทธ์	สัมพัทธ์	สัมพัทธ์	
			%	%	%	ความสำคัญ
1	กระโดน	<i>Careya sphaerica</i> Roxb.	8.33	10	7.83	26.17
2	กระท่อมหนู	<i>Mitragyna rotundifolia</i> (Roxb.) Kuntze	12.50	10	6.95	29.45
3	กระบก	<i>Irvingia malayana</i> Oliv. Ex A.W.Benn.	4.17	10	9.41	23.57
4	กางจืด	<i>Albizia odoratissima</i> (L.f.) Benth.	25.00	10	19.52	54.52
5	จืดป่า	<i>Bombax anceps</i> var. <i>anceps</i>	4.17	10	4.69	18.85
6	แดง	<i>Xylia xylocarpa</i> (Roxb.) Taub. var. <i>xylocarpa</i>	12.50	10	12.75	35.25
7	ประคู้	<i>Pterocarpus macrocarpus</i> Kurz	20.83	10	20.28	51.12
8	เปล้า	<i>Croton delpyi</i> Gagnep.	4.17	10	2.19	16.35
9	มะค่าแต้	<i>Sindora siamensis</i> Teijsm. & Miq.	4.17	10	10.54	24.71
10	รัง	<i>Shorea siamensis</i> Miq.	4.17	10	5.84	20.01
	รวม		100.00	100.00	100.00	300.00

บริเวณหนองกระดิ่งเป็นป่าชุมชนที่มีพื้นที่ขนาดเล็กประมาณ 10 ไร่ มีต้นไม้ปรากฏอยู่ที่พบในป่าเบญจพรรณเป็นส่วนใหญ่และเนื่องจากเป็นพื้นที่ขนาดเล็กจึงพบไม้เพียงไม่กี่ชนิด จากลักษณะทางนิเวศวิทยาของพื้นที่บริเวณนี้ที่หน้าดินตื้นมีหินปกคลุมบ้างบางบริเวณจึงอาจเป็นสาเหตุให้ถูกรอดพ้นจากการบุกรุกเพื่อทำการเกษตรและส่วนหนึ่งคาดว่าสาเหตุเกิดจากความขัดแย้งหรือหาผู้ที่ครอบครองที่แท้จริงยังไม่ได้จึงมีการกันเป็นเขตป่าชุมชนเหมือนพื้นที่บริเวณอื่น

4.3.5 พื้นที่ป่าชุมชนบริเวณซับเลือดค่าง จากการวางแผนศึกษาชนิดพรรณไม้พบว่าป่าชุมชนบริเวณซับเลือดค่างมีจำนวน 38 ชนิด (species) 32 สกุล (genus) 18 วงศ์ (family) จำแนกได้เป็นไม้ใหญ่ (tree) มีจำนวน 30 ชนิด เมื่อพิจารณาชนิดพรรณไม้ในแปลงตัวอย่าง โดยพิจารณาจากค่าดัชนีความสำคัญ (IVI) (ตารางที่ 10) พบว่า ประดู่ (*Pterocarpus macrocarpus* Kurz) มีค่าดัชนีความสำคัญสูงสุด 87.71 รองลงมาเป็นพลับพลาก (Microcos paniculata L.) จิวป่า (*Bombax ceiba* Pierre var. *anceps*) และกระโดน (*Careya sphaerica* Roxb.) โดยมีค่า 27.82 22.00 และ 14.97 ตามลำดับ เมื่อพิจารณาจากค่าความถี่สัมพัทธ์ พบว่า ประดู่ มีค่าความถี่สัมพัทธ์สูงสุด 11.9 รองลงมาก็คือ จิวป่า และพลับพลาก ร้อยละ 9.52 และ 7.14 ตามลำดับ พิจารณาค่าความหนาแน่นสัมพัทธ์ พบว่า ประดู่มีค่าความหนาแน่นสัมพัทธ์มากที่สุด คือ 30.19 รองลงมาก็คือ พลับพลาก เกลง และจิวป่า มีค่าเท่ากับ 13.21 7.55 และ 6.60 ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาค่าความเด่นสัมพัทธ์พบว่า ประดู่มีค่าสูงสุดเช่นกัน คือ 45.61 รองลงมาก็คือ กระโดน และพลับพลาก ซึ่งมีค่าเท่ากับ 8.32 และ 7.47 ตามลำดับ ไม้หนุ่ม (pole) (ตารางผนวกที่ ก11) มีจำนวน 8 ชนิด มีความหนาแน่น 4,267 ต้นต่อเฮกแตร์ ส่วนลูกไม้ (seedling) พบจำนวน 14 ชนิด มีความหนาแน่น 24,167 ต้นต่อเฮกแตร์ ดังแสดงในตารางผนวกที่ ก12

ป่าชุมชนซับบริเวณเลือดค่างเป็นป่าชุมชนที่ใกล้กับหมู่บ้านที่เป็นชุมชนมากที่สุด มีพื้นที่ไม่ใหญ่มาก ประมาณ 80 ไร่ ช่วงที่สำรวจสังเกตจากร่องรอยของพื้นที่พบว่าบริเวณนี้มีไฟป่าเกิดขึ้นและรุนแรงกว่าบริเวณอื่นๆ เมื่อพิจารณาจากสภาพทางนิเวศวิทยาของพื้นที่บริเวณนี้ ชนิดไม้ที่สำรวจพบส่วนใหญ่เป็นสังคมไม้ป่าเต็งรัง ได้แก่ ไม้เต็ง รัง ตั้ว สมอไทยและมะค่าแต่เป็นต้น สภาพป่าค่อนข้างโปร่งเนื่องจากการถูกไฟป่าเกือบทุกปีทำให้เกิดช่องว่างมากระหว่างชั้นเรือนยอดไม้ชั้นล่างกับไม้ใหญ่ และเมื่อพิจารณาความสำคัญของชนิดไม้เด่นจากค่า ดัชนีความสำคัญ พบว่าประดู่เป็นไม้ที่มีความเด่นในพื้นที่นี้มากกว่าไม้ชนิดอื่นในทุกๆ ด้าน รองลงมาเป็นกระโดน และพลับพลาก ซึ่งไม้สองชนิดหลังเป็นชนิดที่ไม่มีค่าในเชิงพานิชย์ ซึ่งลักษณะดังกล่าวทำให้ประมวลผลการศึกษาว่าการที่พื้นที่บริเวณนี้ถูกไฟไหม้บ่อยนั้นอาจไม่ได้เป็นความต้องการพื้นที่

เพื่อทำการเกษตรหรือหวังครอบครองเหมือนบริเวณอื่น แต่จากข้อมูลที่ได้จากการสังเกตและสอบถามชาวบ้านที่อยู่ใกล้เคียง ทำให้ทราบว่า การเผาป่าบริเวณซบเลือดค้างเพื่อหวังผลให้เกิดหญ้าระบัดเพื่อใช้เป็นแหล่งอาหารของสัตว์เลี้ยงได้แก่โคเนื้อ ซึ่งกลุ่มชาวบ้านที่เลี้ยงโคเนื้ออยู่บริเวณใกล้กับป่าชุมชนบริเวณดังกล่าว และจากที่ป่าชุมชนบริเวณนี้ใกล้เคียงกับชุมชนมากที่สุด และมีสภาพเป็นป่าเต็งรัง ซึ่งการเผานี้เมื่อเริ่มเข้าสู่หน้าฝนทำให้ไม้พื้นล่างขึ้นอย่างรวดเร็วและมีพืชที่เป็นอาหารอยู่ด้วย เช่น บุก ผักหวาน เห็ด เป็นต้น ดังนั้น คาดว่าบริเวณซบเลือดค้างนี้เป็นป่าชุมชนที่ชาวบ้านใช้ประโยชน์โดยตรงมากที่สุด

ตารางที่ 10 จำนวนชนิดพันธุ์ไม้ ความหนาแน่นสัมพัทธ์ ความถี่สัมพัทธ์ ความเด่นสัมพัทธ์ และค่าพรรณนิคมสำคัญของต้นไม้ในพื้นที่ป่าชุมชนบริเวณซบเลือดค้าง บ้านซบพลู ตำบลอุดมทรัพย์ อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ความหนาแน่น	ความถี่	ความเด่น	พรรณนิคม
			สัมพัทธ์	สัมพัทธ์	สัมพัทธ์	ความสำคัญ
			%	%	%	
1	กระโดน	<i>Careya sphaerica</i> Roxb.	1.89	4.76	8.32	14.97
2	กระทุ่มเนิน	<i>Mitragyna rotundifolia</i> (Roxb.) Kuntze	1.89	4.76	5.88	12.53
3	กระบก	<i>Irvingia malayana</i> Oliv. Ex A.W.Benn.	0.94	2.38	1.09	4.41
4	กระพี้จั่น	<i>Millettia brandisiana</i> Kurz	2.83	2.38	0.51	5.72
5	ขมิ้นต้น	<i>Metadina trichotoma</i> (Zoll. Ex Merr.) Bakh.f.	3.77	2.38	1.95	8.11
6	ชะเง้อ	<i>Millettia leucantha</i> Kurz	0.94	2.38	0.34	3.67
7	ขี้อาย	<i>Walsura robusta</i> Roxb.	0.94	2.38	0.24	3.57
8	เขลง	<i>Dialium cochinchinense</i> Pierre	7.55	2.38	2.10	12.03
9	แคป้า	<i>Markhamia pierreii</i> Dop	0.94	2.38	0.23	3.56
10	จิวป่า	<i>Bombax anceps</i> Pierre var. <i>anceps</i>	6.60	9.52	5.87	22.00
11	แดง	<i>Xylia xylocarpa</i> (Roxb.) Taub. var. <i>xylocarpa</i>	1.89	2.38	1.02	5.29
12	ตะโก	<i>Diospyros hasseltii</i> Zoll.	0.94	2.38	0.87	4.20
13	คิ้วขน	<i>Cratoxylum formosum</i> subsp. <i>pruniflorum</i> (Kurz) Gogel.	0.94	2.38	0.23	3.55
14	คิ้วส้ม	<i>Cratoxylum formosum</i> (Jack) Dyer	1.89	2.38	0.46	4.72
15	ประคู้	<i>Pterocarpus macrocarpus</i> Kurz	30.19	11.90	45.61	87.71
16	พลับพลา	<i>Microcos paniculata</i> L.	13.21	7.14	7.47	27.82
17	มะกอก	<i>Spondias pinnata</i> (L.f.) Kurz	0.94	2.38	0.29	3.61
18	มะเกลือ	<i>Diospyros mollis</i> Griff.	0.94	2.38	0.07	3.40

ตารางที่ 10 (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ความหนาแน่น	ความถี่	ความเด่น	ดรชนี
			สัมพัทธ์	สัมพัทธ์	สัมพัทธ์	ความสำคัญ
			%	%	%	
19	มะค่าแต้	<i>Sindora siamensis</i> Teijsm. & Miq.	2.83	2.38	0.53	5.74
20	มะค่าโมง	<i>Azelia xylocarpa</i> (Kurz) Craib	0.94	2.38	0.27	3.59
21	มะม่วงหัวแมงวัน	<i>Buchanania lanzan</i> Spreng	0.94	2.38	0.12	3.45
22	โมกมัน	<i>Wrightia arborea</i> (Dennst.) Mabb.	4.72	4.76	5.32	14.80
23	ขอป่า	<i>Morinda coreia</i> Ham. var. <i>chebula</i>	1.89	2.38	0.77	5.04
24	รัง	<i>Shorea siamensis</i> Miq.	0.94	2.38	0.06	3.39
25	เลี่ยน	<i>Melia azedarach</i> L.	1.89	2.38	1.43	5.70
26	สมอไทย	<i>Terminalia chebula</i> Retz.	1.89	2.38	1.66	5.93
27	สมอพิเภก	<i>Terminalia bellirica</i> (Gaertn.) Roxb.	0.94	2.38	0.09	3.41
28	สัตตบรรณ	<i>Alstonia scholaris</i> (L.) R.Br.	0.94	2.38	6.19	9.52
29	หนามคนทา	<i>Harrisonia perforata</i> (Blanco) Merr.	1.89	2.38	0.85	5.12
30	อุโลก	<i>Hymenodictyon orixense</i> (Roxb.) Mabb.	0.94	2.38	0.13	3.45
รวม			100.00	100.00	100.00	300.00

3.3.6 พื้นที่ป่าธรรมชาติ ซึ่งเป็นป่าที่จะใช้เปรียบเทียบผลการศึกษาด้านต่างๆ กับป่าชุมชนบ้านซำพลู จากการวางแผนศึกษาชนิดพรรณไม้ในป่าธรรมชาติใกล้กับป่าชุมชนบริเวณซำเลือดค่างมีพบว่า มีไม้จำนวน 16 ชนิด (species) 14 สกุล (genus) 9 วงศ์ (family) จำแนกได้เป็น ไม้ใหญ่ (tree) พบว่า มีจำนวน 15 ชนิด เมื่อพิจารณาชนิดพรรณไม้ในแปลงตัวอย่าง โดยพิจารณาจากค่าดัชนีความสำคัญ (IVI) (ตารางที่ 11) พบว่า ประดู่ (*Pterocarpus macrocarpus* Kurz) มีค่าดัชนีความสำคัญสูงสุด 84.96 รองลงมาเป็น ไม้เต็ง (*Shorea obtusa* Wall. Ex Blume) กางขี้มอด (*Albizia odoratissima* (L.P.) Benth.) และแดง (*Xylocarpa xylocarpa* (Roxb.) Taub. var. *xylocarpa*) โดยมีค่า 49.49 21.66 และ 20.07 ตามลำดับ เมื่อพิจารณาจากค่าความถี่สัมพัทธ์ พบว่า ประดู่ เต็ง และ กางขี้มอด มีค่าความถี่สัมพัทธ์สูงสุดเท่ากัน คือ ร้อยละ 11.54 พิจารณาจากความหนาแน่นสัมพัทธ์ พบว่า ประดู่มีค่าความหนาแน่นสัมพัทธ์มากที่สุด คือ 32.81 รองลงมาก็คือ เต็ง แดง และมะกอกเกลื่อน มีค่าเท่ากับ 20.31 7.81 และ 6.25 ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาค่าความเด่นสัมพัทธ์พบว่า ประดู่มีค่าสูงสุดเช่นกัน คือ 40.61 รองลงมาก็คือ เต็ง กาสามปึก และ กางขี้มอด ซึ่งมีค่าเท่ากับ 17.64 9.31 และ 5.43 ตามลำดับ ไม้หนุ่ม (pole) (ตารางผนวกที่ ก13) พบว่า มีจำนวน 4 ชนิด มีความ

หนาแน่น 933 ต้นต่อเฮกแตร์ ส่วนลูกไม้ (seedling) พบจำนวน 5 ชนิด มีความหนาแน่น 40,000 ต้นต่อเฮกแตร์ ดังแสดงในตารางผนวกที่ ก14

ป่าธรรมชาติซึ่งเป็นพื้นที่ที่อยู่ติดกับป่าชุมชนแต่ถูกกั้นด้วยแนวถนนแบ่งเขตระหว่างป่าธรรมชาติที่เป็นเขตอุทยานแห่งชาติทับลาน โดยลักษณะทางนิเวศวิทยาของพื้นที่ใกล้เคียงกับป่าชุมชนแต่พบว่าไม้ที่อยู่ในเขตป่าธรรมชาติจะมีขนาดเฉลี่ยโตกว่าไม้ในป่าชุมชนอย่างเห็นได้ชัด

ตารางที่ 11 จำนวนชนิดพันธุ์ไม้ ความหนาแน่นสัมพัทธ์ ความถี่สัมพัทธ์ ความเด่นสัมพัทธ์ และค่าดัชนีความสำคัญของต้นไม้ในพื้นที่ป่าธรรมชาติ บ้านซับพลู ตำบลอุ่มมทรัพย์ อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ความหนาแน่น	ความถี่	ความเด่น	ดัชนี
			สัมพัทธ์	สัมพัทธ์	สัมพัทธ์	
			%	%	%	ความสำคัญ
1	กระโดน	<i>Careya sphaerica</i> Roxb.	4.69	7.69	1.78	14.16
2	กระทุ่มเนิน	<i>Mitragyna rotundifolia</i> (Roxb.) Kuntze	4.69	7.69	3.24	15.62
3	กระบก	<i>Irvingia malayana</i> Oliv. Ex A.W.Benn.	1.56	3.85	0.73	6.14
4	กางจี่มอด	<i>Albizia odoratissima</i> (L.f.) Benth.	4.69	11.54	5.43	21.66
5	กาสามปีก	<i>Vitex peduncularis</i> Wall. ex Schauer	4.69	3.85	9.31	17.84
6	คำมอกหลวง	<i>Gardenia sootepensis</i> Hutch.	3.13	3.85	4.84	11.81
7	แดง	<i>Xylocarpa</i> (Roxb.) Taub. var. <i>xylocarpa</i>	7.81	7.69	4.57	20.07
8	เต็ง	<i>Shorea obtusa</i> Wall. Ex Blume	20.31	11.54	17.64	49.49
9	ประดู่	<i>Pterocarpus macrocarpus</i> Kurz	32.81	11.54	40.61	84.96
10	พลับพลา	<i>Microcos paniculata</i> L.	1.56	3.85	0.61	6.02
11	พะยอม	<i>Shorea roxburghii</i> G. Don	1.56	3.85	4.15	9.56
12	มะกอกเกลื่อน	<i>Canarium subulatum</i> Guillaumin	6.25	7.69	2.64	16.59
13	มะค่าแต้	<i>Sindora siamensis</i> Teijsm. & Miq.	3.13	7.69	1.96	12.77
14	รัง	<i>Shorea siamensis</i> Miq.	1.56	3.85	0.47	5.88
15	เหมือดโสด	<i>Aporosa villosa</i> (Wall. ex Lindl.) Baill.	1.56	3.85	2.02	7.43
รวม			100.00	100.00	100.00	300.00

เนื่องจากไม่ค่อยถูกบุกรุกเหมือนในเขตป่าชุมชน ชนิดพืชในป่าธรรมชาติที่เปรียบเทียบกับทั้งไม้ในป่าเบญจพรรณ เช่น ประดู่ แดง กางจืด กาสำปีก และไม้ในป่าเต็งรัง เช่น เต็ง รัง และมะค่าแต่ด้วยสภาพพื้นที่ป่าบริเวณนี้เป็นเขตอุทยานแห่งชาติทำให้ไม่พบร่องรอยของการบุกรุกชัดเจนนัก จะมีบ้างในลักษณะการจุดไฟเผาป่า และป่าธรรมชาติบริเวณใกล้เคียงนี้เป็นแหล่งอาหารจำพวก ผักหวาน บุก และอื่น ๆ ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะฤดูฝนที่มีเห็ดจำนวนมากก็พบว่า ชาวบ้านอาศัยหาของป่าจากป่าธรรมชาติในเขตอุทยานมากกว่าในเขตป่าชุมชนหลายเท่า สาเหตุเนื่องจากป่าชุมชนบริเวณที่มีสภาพใกล้เคียงกับป่าธรรมชาติที่เปรียบเทียบกับนี้ได้แก่ ป่าชุมชนบริเวณซับเลือดค้างหนองกระดังและบูกิต โดยที่หนองกระดังและบูกิต เป็นพื้นที่เล็กๆ อยู่ห่างไกลกับชุมชนเป็นสาเหตุให้ชาวบ้านไม่ค่อยได้ใช้เป็นแหล่งหาของป่าที่เป็นอาหาร ส่วนบริเวณซับเลือดค้างซึ่งอยู่ใกล้ชุมชนแต่ด้วยพื้นที่ไม่ใหญ่มากทำให้ชุมชนเลือกที่จะเข้าไปหาของป่าประเภทอาหารที่อยู่ในป่าธรรมชาติมากกว่าเนื่องจากอยู่ใกล้กับหมู่บ้านและเป็นพื้นที่กว้างสามารถหาของป่าได้มากกว่า โดยเมื่อพิจารณาด้านชนิดพันธุ์ไม้เด่นในป่าชุมชนแต่ละบริเวณพบว่าล้วนเป็นไม้ที่ไม่ใช่เป็นพืชที่สนองความต้องการชุมชนในด้านเป็นแหล่งพืชอาหารหรือเก็บหาของป่าอย่างอื่นเช่น สมุนไพร เป็นต้น มีบ้างคือชนิดที่เป็นไม้ใช้สอยได้แก่ประดู่ เต็ง รัง แต่ก็พบว่าในป่าชุมชนมีไม้เหล่านี้อยู่มากพอจะใช้ประโยชน์ได้

จากการสำรวจวางแผนศึกษาชนิดพรรณไม้ นำมาวิเคราะห์หาค่าความหลากหลายของพืชพรรณ (diversity index) ในพื้นที่ป่าธรรมชาติและป่าชุมชนบ้านซับพลู ตำบลอุดมทรัพย์ อำเภอรังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา พบว่า ค่าดัชนีความหลากหลายของพืชพรรณเมื่อเรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ ป่าชุมชนบริเวณคลองมะไฟ มีค่าดัชนีความหลากหลายเท่ากับ 2.87 ป่าชุมชนบริเวณซับเลือดค้าง ป่าชุมชนบริเวณหินตาไม้ ป่าธรรมชาติ ป่าชุมชนบริเวณหนองกระดัง และป่าชุมชนบริเวณบูกิต มีค่าดัชนีความหลากหลายเท่ากับ 2.69 2.35 2.18 2.06 และ 1.45 ตามลำดับ (ตารางที่ 12) ทั้งนี้ ป่าชุมชนบริเวณคลองมะไฟ มีค่าดัชนีความหลากหลายมากที่สุด เนื่องจากพื้นที่ป่าชุมชนมีขนาดใหญ่และครอบคลุมบริเวณริมห้วย ซึ่งมีความชื้นสูง พรรณไม้จึงมีหนาแน่นและหลากหลายชนิดมากกว่าบริเวณอื่นๆ ส่วนบริเวณบูกิต เป็นพื้นที่ป่าชุมชนที่ปรากฏชนิดไม้ประดู่ป่าขึ้นอยู่หนาแน่น บางบริเวณประดู่ปกคลุมพื้นที่มากกว่าครึ่งของพื้นที่ทำให้ค่าดัชนีความหลากหลายต่ำกว่าบริเวณอื่นๆ ซึ่งความหลากหลายของแต่ละบริเวณจะสัมพันธ์กับลักษณะทางนิเวศวิทยาของพื้นที่เช่นกัน เช่น บริเวณริมห้วยหรือคลองมีความชื้นสูงแต่ดินตื้น อย่างคลองมะไฟทำให้มีความหลากหลายชนิดของต้นไม้สูง กว่าบริเวณอื่น ขณะที่บริเวณอื่นๆ มีค่าความหลากหลายชนิดใกล้เคียงกันเนื่องจากสภาพทางนิเวศวิทยาคือคล้ายกัน อย่างไรก็ตามความหลากหลายชนิดของไม้ในป่าชุมชนแต่ละบริเวณไม่ได้

มีอิทธิพลต่อการใช้ประโยชน์ของราษฎรมากนัก แต่กลับเป็นป่าธรรมชาติที่อยู่ใกล้เคียงซึ่งมีความสมบูรณ์ของต้นไม้มากกว่า จึงเป็นแหล่งหาของป่าจำพวกพืชอาหาร เช่น ผักหวาน บุก หน่อไม้และเห็ดชนิดต่างๆ เป็นต้น

ตารางที่ 12 ค่าดัชนีความหลากหลายของพืชพรรณ ในพื้นที่ป่าชุมชนและป่าธรรมชาติ

พื้นที่	ดัชนีความหลากหลาย
ป่าชุมชน	
- บริเวณบูกิต	1.45
- บริเวณหินตาไม้	2.35
- บริเวณคลองมะไฟ	2.87
- บริเวณหนองกระดิ่ง	2.06
- บริเวณซบเลียดค้าง	2.69
ป่าธรรมชาติ	2.18

5. การศึกษาแนวทางการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน

การศึกษาแนวทางการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนของป่าชุมชนบ้านซบพลูประกอบด้วย 3 ขั้นตอนคือ 1) การอภิปรายกลุ่มเพื่อเสนอความเห็นต่อแนวการจัดการป่าชุมชนบ้านซบพลู ได้แก่ ผู้นำชุมชน กลุ่มเก็บหาของป่า และกลุ่มที่ไม่เก็บหาของป่า โดยการประชุมกลุ่มย่อยดังกล่าวจะดำเนินการควบคู่กับการศึกษาสำรวจแบบสัมภาษณ์ในชุมชน 2) การเสนอผลการศึกษาด้านทรัพยากรป่าไม้และให้ชุมชนมีส่วนร่วมแสดงความเห็น โดยผ่านกระบวนการอภิปรายกลุ่มตามกลุ่มย่อยในชุมชน โดยการนำผลการศึกษาด้านทรัพยากรป่าไม้เสนอกับกลุ่มเป้าหมายที่อยู่ใกล้กับป่าชุมชนแต่ละแห่ง ทั้ง 5 แห่ง 3) เมื่อได้ผลการประชุมแล้วจะนำมาพิจารณาร่วมกับข้อมูลเดิมจากการสำรวจอีกครั้งเพื่อพิจารณาข้อเด่นข้อด้อยของการพัฒนาตามแนวทางต่างๆ ในขั้นนี้ผู้ศึกษาจะใช้วิธีการเปรียบเทียบโดยการบรรยาย ซึ่งได้ผลการศึกษาดังนี้

5.1 การอภิปรายกลุ่ม โดยดำเนินการขณะที่ยังสำรวจเก็บข้อมูลในหมู่บ้านซบพลูเมื่อเดือนพฤษภาคม 2548 แบ่งตามกลุ่มโดยชุมชน ได้แก่

กลุ่มผู้นำชุมชน ประกอบด้วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในหมู่บ้าน และผู้นำทางด้านความคิด (เศรษฐกิจ) ของหมู่บ้านซึ่งมีอยู่ 1 ราย รวมทั้งหมด 5 ราย การอภิปรายมุ่งเน้นให้กลุ่มผู้นำดังกล่าว เสนอแนะมุมมองการจัดการป่าชุมชนของบ้านซับพลู ผลการอภิปรายส่วนของกลุ่มผู้นำมีความเห็นว่าการจัดการป่าชุมชนควรทำเพื่อเป็นแหล่งหาของป่า (ของลูกบ้าน/ประชาชน) เป็นเรื่องหลักและเป็นแหล่งท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ เป็นเรื่องรอง และเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารตามลำดับ โดยกลุ่มผู้นำเหล่านี้ให้เหตุผลว่าเป็นการทำเพื่อให้เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมมากที่สุดซึ่งส่วนใหญ่ในหมู่บ้านเป็นผู้ที่มีรายได้น้อย

กลุ่มเก็บหาของป่า ในกลุ่มเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่มีรายได้น้อยไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง มีอาชีพรับจ้างเพียงอย่างเดียวและบางรายเช่าพื้นที่เพื่อทำการเกษตรแต่ไม่มากนักเป็นต้น โดยในกลุ่มนี้มีความเห็นว่าควรเก็บรักษาป่าชุมชนไว้เพื่อเป็นแหล่งอาหารและไม่ใช้สอยเป็นลำดับแรก รองลงไปควรส่งเสริมไว้เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ และเป็นป่าต้นน้ำตามลำดับ ซึ่งคล้ายกับความเห็นของกลุ่มผู้นำชุมชน

กลุ่มที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเก็บหาของป่าโดยตรง ได้แก่ ครอบครัวที่มีคนสูงอายุและมีลูกหลานคอยช่วยเหลือส่งเสียดูแล หรือครัวเรือนที่มีอาชีพค้าขาย หรือเป็นนายจ้างในหมู่บ้าน กลุ่มนี้ไม่มีการเก็บหาของป่าแต่อาจซื้อหาจากคนที่ไปเก็บมาได้บ้าง โดยในกลุ่มนี้มีความเห็นว่าควรสงวนป่าชุมชนบ้านซับพลูไว้เป็นแหล่งอาหารของคนในชุมชนและเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ

5.2 การเสนอผลการศึกษาต่อชุมชนบ้านซับพลู ดำเนินการเมื่อมีการนำข้อมูลการสำรวจวางแผนสำรวจป่าไม้มาวิเคราะห์ผลแล้วได้มีการนำผลการศึกษาศึกษาสำรวจทรัพยากรป่าไม้ในป่าชุมชนเพื่อหาหรือถึงแนวทางการใช้ประโยชน์ป่าชุมชนให้เกิดความยั่งยืน ลักษณะการเสนอผลการศึกษากลับเป็นแบบอภิปรายกลุ่มเช่นเดียวกัน โดยแบ่งตามกลุ่มตัวแทนชุมชนที่อยู่ใกล้กับป่าชุมชน บริเวณต่างๆ คือบริเวณบูกิต บริเวณหินตาโม บริเวณคลองมะไฟ บริเวณหนองกระดิ่ง และบริเวณซับเลือดค้าง การเสนอผลการศึกษาดังกล่าวได้ดำเนินการเมื่อเดือนสิงหาคม 2548 ลักษณะของการอภิปรายได้นำเสนอข้อมูลโดยรวมของป่าชุมชนบ้านซับพลูให้ที่ประชุมทราบและเปิดโอกาสให้อภิปรายแสดงความคิดเห็นต่อผลการศึกษา แต่ไม่มีการลงคะแนนหรือเลือก โดยเฉพาะการแสดงความเห็นไม่แยกสรุปตามกลุ่มย่อยของป่าชุมชน เนื่องจากแต่ละแห่งมีพื้นที่ไม่เท่ากันและมีจำนวนครัวเรือนเกี่ยวข้องแตกต่างกันมาก โดยประเด็นที่เป็นคำถามต่อที่ประชุมได้แก่ ระดับความสมบูรณ์ของป่าชุมชน แบ่งเป็น 3 ระดับ สมบูรณ์มาก เท่ากับ มีศักยภาพสูงในการรองรับการใช้

ประโยชน์ป่าชุมชนของคนในหมู่บ้าน สมบูรณ์ปานกลาง เท่ากับ พอมีประโยชน์ชุมชนพึ่งพิงได้บ้าง และไม่สมบูรณ์ เท่ากับ ป่าเสื่อมโทรมไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ และความเห็นต่อแนวทางการจัดการป่าชุมชนให้ยั่งยืนต้องทำอะไร ดังนั้น การศึกษาจึงนำความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะจากที่ประชุมไปสรุปรวบรวมเป็นความเห็นส่วนใหญ่ ได้ผลดังนี้

ความสมบูรณ์ของป่าชุมชนบ้านซับพลูในความเห็นของชุมชนพบว่าโดยรวมป่าชุมชนบ้านซับพลูมีความสมบูรณ์ในระดับปานกลาง คือยังมีประโยชน์ชาวบ้านพึ่งพิงได้ แม้ว่าศักยภาพด้านการเป็นแหล่งอาหารและไม่ใช้สอยอยู่ในระดับต่ำ คือ พันธุ์ไม้ปัจจุบันเป็นชนิดที่ไม่ใช่อาหารและไม่ค่อยมีไม้ที่ใช้สอยทำบ้านเรือนได้มากนัก โดยไม้เหล่านี้มักจะมีอยู่ในเขตป่าธรรมชาติที่เป็นเขตอุทยานแห่งชาติทับลาน และผลของการแสดงความคิดเห็นต่อการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าชุมชนไปสู่ความยั่งยืน เรียงตามลำดับที่มีผู้เห็นด้วยมากได้แก่ 1) ต้องมีการทำแนวเขตและทำป้ายแสดงให้ชัดเจน 2) ทำกติกา/ข้อตกลงในการใช้ประโยชน์ให้คนในชุมชนได้ทราบ 3) การส่งเสริมอาชีพแก่คนในชุมชน ซึ่งชาวบ้านเห็นว่าเป็นสิ่งจำเป็นเช่นกัน

5.3 การวิเคราะห์แนวทางการจัดการป่าชุมชน แนวทางการจัดการป่าชุมชนให้ไปสู่ความยั่งยืนกับชุมชนบ้านซับพลูโดยการเปรียบเทียบข้อดี ข้อด้อยของแต่ละแนวทางโดยใช้ข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ ข้อมูลจากการวางแผนสำรวจทรัพยากรป่าไม้ และการอภิปรายกลุ่มของชุมชนมาประกอบการพิจารณา และวิเคราะห์ความเป็นไปได้จากข้อมูลที่ได้จากการศึกษาทั้งในด้านสังคม การจัดการของชุมชนต่อป่า และทรัพยากรในป่าชุมชนและป่าธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติ โดยมีการเสนอ 3 แนวทางที่จะพัฒนาป่าชุมชนจากมากไปน้อย คือ 1) การพัฒนาเป็นแหล่งอาหาร แหล่งไม้ใช้สอย 2) พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวพักผ่อน และ 3) พัฒนาเป็นป่าต้นน้ำลำธารให้หมู่บ้านสรุปได้ ดังนี้

1) การพัฒนาเป็นแหล่งอาหาร แหล่งไม้ใช้สอย ประกอบด้วยข้อดีข้อด้อยดังนี้

ข้อดี	ข้อด้อย
- เป็นการจัดการเพื่อตอบสนองแก่คนหมู่มาก โดยเฉพาะกลุ่มผู้ที่มีรายได้น้อยดังเช่นจากผลการสัมภาษณ์ด้านสภาพทางเศรษฐกิจพบว่าผู้ใช้ประโยชน์จากป่าในรูปแบบการหาอาหารและของป่าถึงร้อยละ 78.72	- การใช้ประโยชน์จากป่าของชุมชนส่วนใหญ่ที่ผ่านมาเป็นการใช้พื้นที่ป่าในเขตอุทยานแห่งชาติมากกว่าในเขตป่าชุมชนซึ่งสาเหตุเนื่องจากป่าธรรมชาติในเขตอุทยานฯมีความอุดมสมบูรณ์มากกว่าทุกๆ ด้าน
- เป็นข้อเสนอแนะลำดับต้นๆ ในการอภิปรายกลุ่ม	- ความเห็นที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ประชาชนเห็นด้วยเป็นลำดับที่ 2 รองจากการพัฒนาเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร
	- จากข้อมูลการศึกษาด้านทรัพยากรป่าไม้ในป่าชุมชนมีชนิดไม้ที่เป็นประโยชน์ต่อการก่อสร้างอยู่เพียงไม่กี่ชนิด ได้แก่ ประคูด่าง มะกอกเป็นต้น ส่วนไม้พื้นล่างหรือไม้ชนิดที่เป็นพืชอาหารมีอยู่น้อยมาก

2) การพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ

ข้อดี	ข้อด้อย
- พื้นที่ป่าชุมชนปัจจุบันเงียบสงบอยู่ในที่สูงทัศนียภาพในช่วงฤดูฝนสวยงามตามธรรมชาติแต่เหมาะสำหรับคนในสังคมเมืองที่หลีกเลี่ยงความวุ่นวายชั่วขณะสังเกตได้จากปัจจุบันมีนายทุนจากเมืองหลวงเข้าไปกว้านซื้อที่ดินของชาวบ้านไว้จำนวนมากบางรายไปปลูกบ้านไว้เพื่อไปพักผ่อนเป็นครั้งคราว	- สภาพของพื้นที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการท่องเที่ยวมากนัก ไม่มีแหล่งดึงดูดใจเส้นทางคมนาคมไม่สะดวกและไกลจากเส้นทางหลัก
	- จากข้อมูลการสัมภาษณ์ที่ผ่านมาชาวบ้านในชุมชนใช้ประโยชน์ในทางเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจน้อย

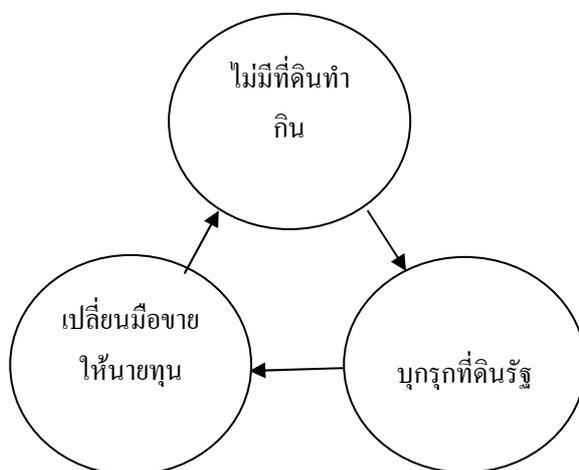
3) พัฒนาเป็นป่าต้นน้ำลำธารให้หมู่บ้าน

ข้อดี	ข้อด้อย
- ผลการสัมภาษณ์เป็นลำดับแรกที่ชาวบ้านเห็นว่าควรพัฒนาไปสู่ความยั่งยืนหรือแนวทางที่ชาวบ้านอยากให้เป็น คิดเป็นร้อยละ 53.19 เทียบกับกลุ่มตัวอย่างที่สัมภาษณ์	- ต้องฟื้นฟูป่าไม้ที่อาจต้องใช้เวลานานและงบประมาณมาก กว่าที่จะเห็นผลลัพธ์ทำให้ระยะที่อยู่ในช่วงดำเนินการอาจได้รับความร่วมมือจากประชาชนน้อย

จากข้อมูลที่ได้จากการศึกษาทั้งแบบสัมภาษณ์ การสำรวจด้านทรัพยากรป่าไม้ การสำรวจด้านพฤกษศาสตร์พื้นบ้าน ตลอดจนการให้ชุมชนแสดงความคิดเห็นต่อแนวทางการจัดการป่าชุมชนบ้านซับพลูให้เกิดความยั่งยืนนั้น หากพิจารณาจากข้อมูลเชิงลึกที่ได้ขณะเก็บข้อมูลในพื้นที่ พบว่า พื้นที่ป่าชุมชนบ้านซับพลูตกอยู่ในสถานะล่อแหลมต่อการนำไปใช้ประโยชน์ส่วนตัวของคนบางกลุ่มได้ในอนาคตอันใกล้ โดยข้อมูลที่สนับสนุนได้แก่ ลักษณะความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่สังเกตได้พบว่าได้มีการแบ่งแยกกันตามกลุ่มที่มา หรือกลุ่มอำนาจ เช่น กลุ่มที่มาจากแหล่งเดียวกัน กับกลุ่มผู้นำที่มีอำนาจทางการปกครอง เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ได้ก่อให้เกิดเป็นความขัดแย้งเล็กๆ และแต่ละกลุ่มจะคอยเก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากทรัพยากรในหมู่บ้านซึ่งลำดับแรกคือที่ดิน และที่ดินที่ยังไม่มีการครอบครองเป็นเจ้าของอย่างเป็นทางการ เช่น พื้นที่ป่าชุมชน

ดังนั้น แนวทางที่จะพัฒนาให้ป่าชุมชนบ้านซับพลูมีความยั่งยืนควรเลือกแนวทางที่ชาวบ้านเห็นด้วยมากที่สุดและควรยึดข้อมูลตามแบบสัมภาษณ์ ทั้งนี้ เพราะช่วงที่มีการเก็บข้อมูลการสัมภาษณ์ชาวบ้านหรือผู้ที่ถูกสัมภาษณ์จะมีความเป็นอิสระทางความคิดมากที่สุดเนื่องจากไม่ได้ อยู่เป็นกลุ่มก้อนและไม่ต้องระแวงหรือเกรงกลัวอิทธิพลของผู้นำทั้งทางตรงและทางอ้อม ขณะที่จากการสังเกตการอภิปรายกลุ่มหรือประชุมกลุ่มย่อยๆ ชาวบ้านมักจะไม่แสดงความคิดเห็นกันมากนักแต่จะดูทิศทางของที่ประชุมหรือคนอื่นๆ และเห็นด้วยตามกันเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งหากพิจารณาตามเงื่อนไขดังกล่าวแล้ว ป่าชุมชนบ้านซับพลูควรพัฒนาเป็นป่าต้นน้ำลำธาร ช่วยรักษาสภาพแวดล้อมของหมู่บ้าน และคาดว่าจะได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านซับพลูมากกว่าแนวทางอื่น ขณะที่แนวทางรองลงมาได้แก่การพัฒนาเป็นแหล่งหาของป่าโดยเฉพาะพืชอาหาร นั้นด้วยศักยภาพของป่าชุมชนต่อการเป็นแหล่งอาหารมีศักยภาพต่ำ โดยเมื่อพิจารณาจากการเก็บหาของป่าพบว่าร้อยละ 78.38 ของผู้เก็บหาของป่าเป็นการเก็บหาในป่าอุทยานแห่งชาติทับลาน

การวิเคราะห์ความพร้อมของชุมชนบ้านซับพลูต่อการจัดการป่าชุมชนไปสู่ความยั่งยืน เมื่อพิจารณาลักษณะของคนในชุมชน พบว่า มีความสัมพันธ์กันแบบหลวมๆ กล่าวคือ มีการยึดถือวัตถุเงินทองเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวความสัมพันธ์ในกลุ่มมากกว่าความเอื้อเฟื้อหรือความเอื้ออาทรทางจิตใจ ทั้งนี้สาเหตุอาจเป็นเพราะการที่ต้องปฏิสัมพันธ์กับชุมชนภายนอกซึ่งมีการรุกของสังคมเมืองเข้ามามากขึ้นการเจริญและแข่งขันกันทางวัตถุจึงมีอิทธิพลต่อความคิดของคนในชุมชนบ้านซับพลูเมื่อคนในชุมชนมีความทะเยอทะยานด้านวัตถุมากขึ้น ทำให้เกิดการแซกซึมเข้ามาของคนภายนอกชุมชนมีมากและเข้ามายึดครองได้โดยไม่ยาก เช่น ที่ดินทำกินของคนในหมู่บ้านซับพลู ถึงแม้ว่าในช่วงแรกบ้านซับพลูถูกอพยพย้ายออกจากป่าที่ประกาศเป็นเขตอุทยานแห่งชาติซับพลูมาอยู่ ณ ที่ปัจจุบันนั้น มีการจัดสรรที่ดินให้ได้ไม่ครบทุกครอบครัว ขณะที่ปัจจุบันจากข้อมูลการศึกษาเชิงลึกพบว่า ที่ดินทำกินของราษฎรส่วนใหญ่ ได้ถูกครอบครองโดยนายทุนซึ่งอยู่นอกหมู่บ้านไปแล้วจำนวนมาก ในขณะที่คนในหมู่บ้านไม่มีที่ทำกินมากขึ้นโดยคนเหล่านี้หันไปประกอบอาชีพรับจ้างซึ่งหากพิจารณาวงจรของการครอบครองและการบุกรุกที่ดินของรัฐก็จะวนเวียนเป็นวัฏจักร ไม่สิ้นสุด คือ ไม่มีที่ทำกิน → บุกรุกที่ดินรัฐ → เปลี่ยนมือขายให้นายทุน → ไม่มีที่ทำกิน → บุกรุกที่ดินรัฐ หรือแสดงได้ดังนี้

ลักษณะดังกล่าวทำให้ชุมชนมีความสัมพันธ์กันแบบไม่เข้มแข็ง กล่าวคือ คนในชุมชนจะให้ความสำคัญกับระบบทุนนิยมมากขึ้น สังเกตได้จากที่พื้นที่ทำกินของราษฎรได้ถูกขายให้นายทุนเป็นส่วนใหญ่ และยังมีแนวโน้มอย่างนี้ต่อไป กอปรกับเมื่อพิจารณาข้อมูลทรัพยากรในป่าชุมชนมีความสมบูรณ์ไม่มากพอที่จะเป็นแหล่งผลิตสนองความต้องการให้กับชุมชนได้ ไม่ว่าจะเป็นแหล่งอาหารหรือแหล่งไม้ใช้สอย สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยส่งเสริมให้คนในชุมชนไม่เห็นคุณค่าหรือ

ความสำคัญของป่าชุมชนมากนัก และคาดว่าจะ成为อุปสรรคต่อการจัดการป่าชุมชนให้มีความยั่งยืนต่อไปในอนาคต

ดังนั้น แนวทางที่ควรจัดการหรือพัฒนาป่าชุมชนบ้านซำพลูเพื่อให้เกิดการยอมรับและนำไปสู่ความยั่งยืน สำหรับการศึกษานี้ควรให้เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารของหมู่บ้านเป็นหลัก เนื่องจากเป็นแนวที่เป็นกลางและหากว่าการดำเนินการได้ผลก็จะเกิดผลดีด้านอื่นๆ ตามมาทั้งการเป็นแหล่งอาหาร หรือแหล่งไม้ใช้สอยของชุมชน โดยมีแนวทางจัดการป่าชุมชน ดังนี้

- (1) จัดประชุมชาวบ้านซำพลูเพื่อทำประชามติเกี่ยวกับแนวทางจัดการป่าชุมชน
- (2) ประชาสัมพันธ์แนวเขตป่าชุมชนโดยให้ชุมชนทุกกลุ่ม ได้ทราบอย่างทั่วถึง
- (3) ให้ชุมชนเลือกตัวแทนเป็นคณะกรรมการดูแลป่าชุมชน
- (4) หน่วยงานรัฐคอยสนับสนุนด้านเครื่องมือและวิทยาการ
- (5) กำหนดกิจกรรมเกี่ยวกับการดูแลบำรุงรักษาและปลูกป่า ในป่าชุมชนอย่างต่อเนื่องทุกปี
- (6) ให้ชุมชนกำหนดสิทธิการใช้ประโยชน์ป่าชุมชนด้วยชุมชนเอง

สรุปผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผล

การศึกษาศาสตร์พื้นฐานและความหลากหลายของพรรณพืชบริเวณป่าชุมชนบ้านซับพลู ตำบลอุดมทรัพย์ อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้วิธีการพฤกษศาสตร์พื้นฐานศึกษาลักษณะการใช้ประโยชน์และองค์ความรู้ของชุมชนบ้านซับพลู ศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพและศึกษาศักยภาพการเป็นแหล่งผลิตของป่าชุมชน และศึกษาแนวทางการใช้ประโยชน์และการจัดการป่าชุมชนบ้านซับพลูไปสู่ความยั่งยืน สรุปผลได้ดังนี้

1. การศึกษาชุมชนบ้านซับ ซึ่งเป็นชุมชนที่เกิดจากการอพยพย้ายถิ่นมาจากพื้นที่ใกล้เคียงร้อยละ มีอาชีพทำการเกษตรร้อยละ 55.32 โดยมีการปลูกข้าวโพดเป็นส่วนใหญ่ รายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือนส่วนใหญ่น้อยกว่า 5,000 บาท (ร้อยละ 48.94) และมีการใช้ประโยชน์จากป่าของชุมชนบ้านซับพลู ในรูปของการเก็บหาของป่ามากที่สุด ร้อยละ 78.72 และพื้นที่ที่ชุมชนเข้าไปเก็บหาของป่าส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่าในเขตอุทยานแห่งชาติทับลาน ชุมชนรับรู้การมีป่าชุมชน และเห็นว่าป่าชุมชนดังกล่าวเป็นประโยชน์ต่อหมู่บ้าน เห็นว่าป่าสมบูรณ์ในระดับปานกลาง และเห็นด้วยต่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าชุมชน และพร้อมทั้งสนับสนุนให้ฟื้นฟูเพื่อเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร

2. ด้านพฤกษศาสตร์พื้นฐานของป่าชุมชนบ้านซับพลู พบว่า ศักยภาพของป่าชุมชนด้านความหลากหลายของชนิดพืชมีน้อย ส่งผลต่อภูมิปัญญาของชุมชนที่มีการนำพืชในป่ามาใช้ประโยชน์น้อย มีการนำมาเป็นสมุนไพร โดยนำเอาส่วนของลำต้น กิ่ง ใบหรือราก ได้แก่ อ้อยสามสวน โสมพันราก หนอนตายอยาก แก่นงูเห่า ตะไคร้ต้น ม้ากระทืบโรง พญาเท้าเอว รวมทั้งพืชอาหาร ได้แก่ ผักหวาน บุค ผักกูด และแห้งหอม ส่วนประโยชน์ป่าในรูปแหล่งไม้ใช้สอย ได้แก่ ไม้แดง ประดู่ เต็ง และรัง และมีพืชล้มลุกเพียงชนิดเดียวที่ใช้ทำไม้กวาดคือ ต้นอ้อ

3. การศึกษาด้านป่าไม้ผลการสำรวจพรรณไม้ในป่าชุมชนบ้านซับพลู ทั้ง 5 แห่ง ได้แก่ บริเวณบูกี๊ด หนองกระทิง คลองมะไฟ ชับเลือดค้างและหินตาโม่ ปรากฏชนิดไม้เด่นแต่ละพื้นที่ จำแนกป่าในพื้นที่ป่าชุมชนได้ 3 ชนิด คือ ป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ และป่าดิบแล้ง

4. ความหลากหลายของไม้ทั้งหมดจากการสำรวจมีจำนวน 89 ชนิด (species) 69 สกุล (genus) 32 วงศ์ (family) โดยป่าเต็งรังมีความหลากหลายของพันธุ์พืช 26 ชนิด ป่าเบญจพรรณมีความหลากหลายของพันธุ์พืช 12 ชนิด และป่าดิบแล้ง มีความหลากหลายของพันธุ์พืช 43 ชนิด เมื่อเทียบผลการศึกษากับบริเวณอื่นที่เป็นป่าชุมชนตามภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่าป่าชุมชนบ้านซับพลูมีความหลากหลายของพรรณไม้ต่ำกว่าที่อื่น ซึ่งแสดงว่ามีศักยภาพด้านการเป็นแหล่งผลิตต่ำกว่าป่าชุมชนอื่น

5. การศึกษาหาแนวทางจัดการป่าชุมชนให้เกิดการยอมรับและนำไปสู่ความยั่งยืน สรุปได้ว่าความเห็นส่วนใหญ่ของคนในชุมชนเกือบทั้งหมดต้องการให้มีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนบ้านซับพลูให้คงอยู่ต่อไป และส่วนใหญ่เห็นด้วยที่จะให้มีการจัดการไปเป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำลำธาร และหวังผลด้านการเป็นแหล่งหาของป่าและเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของคนในหมู่บ้าน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาด้านพฤกษศาสตร์พื้นบ้านและความหลากหลายของพรรณพืชในป่าชุมชนบ้านซับพลู ตำบลอุดมทรัพย์ อำเภอน้ำหนาว จังหวัดนครราชสีมา มีข้อเสนอแนะต่อผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงหรือผู้ที่จะศึกษาด้านการจัดการป่าชุมชนให้ประสบความสำเร็จและมีความยั่งยืนต่อไป ดังนี้

1. หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง (กรมป่าไม้/กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช) ควรให้การส่งเสริมสนับสนุนการจัดการป่าชุมชนอย่างจริงจัง ต่อเนื่องและให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในแต่ละขั้นตอนของการจัดการ เช่น การกำหนดเขตป่า การตั้งกติกาป่าชุมชน และแม้แต่การส่งเสริมอาชีพที่จะสร้างรายได้ให้กับชุมชนโดยไม่ต้องทำลายทรัพยากรป่าไม้ เป็นต้น เช่น การฝึกอบรมชุมชนให้มีจิตสำนึกในการดูแลรักษาป่าชุมชน สร้างทัศนคติที่ดีต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

2. ทำความเข้าใจกติกาการใช้ป่าชุมชนและป่าในเขตอุทยานแห่งชาติทับลานให้ชุมชนทราบอย่างชัดเจน โดยทำเป็นป้ายเตือนหรือแจ้งให้ชุมชนทราบอย่างทั่วถึงและสม่ำเสมอ รวมทั้งป้ายบอกแนวเขตอุทยานแห่งชาติกับชุมชน โดยติดตั้งตามพื้นที่ขอบเขตระหว่างหมู่บ้านกับอุทยานแห่งชาติ โดยเฉพาะการเข้าไปเก็บหาของป่าในเขตอุทยานแห่งชาติ เนื่องจากข้อมูลจากการศึกษาพบว่าแหล่งที่มีศักยภาพด้านอาหารและสมุนไพรที่ชุมชนใช้ประโยชน์ได้ส่วนใหญ่อยู่ในเขตหวงห้าม

ของอุทยานแห่งชาติทับลาน ดังนั้น ที่ผ่านมาระหว่างเข้าไปหาของป่าในเขตอุทยานแห่งชาติย่อมผิดกฎหมายตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504

3. การทำข้อตกลงร่วมกันระหว่าง ภาครัฐ (กรมป่าไม้/กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน เป็นสิ่งจำเป็นเร่งด่วนลำดับแรกสำหรับป่าชุมชนบ้านซับพลู เนื่องจากการศึกษาที่ผ่านมาพบว่ามีประชาชนบางกลุ่มยังแสวงหาประโยชน์ส่วนตัวกับพื้นที่สาธารณะที่กำหนดเป็นป่าชุมชนแห่งนี้ ซึ่งทำได้โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน การให้ข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับป่าชุมชนที่ชัดเจนเช่น ขอบเขตพื้นที่ป่าชุมชน ทั้งทำป้ายบอกหลักเขตและการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเป็นต้น จะทำให้ทุกฝ่ายทราบและเข้าใจในกติกามากขึ้น เนื่องจากที่ผ่านมาข้อมูลป่าชุมชนจะรับทราบอยู่ในวงแคบเฉพาะกลุ่มของผู้นำชุมชน เป็นต้น

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

- ก่องกานดา ชยามฤต. 2528. **สมุนไพรไทย ตอนที่ 4**. กongsบำรุง กรมป่าไม้, กรุงเทพฯ.
- กรมการพัฒนาชุมชน. 2546. **ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน กชช. 2ค ปี 2546**. กระทรวงมหาดไทย, กรุงเทพฯ.
- กรมป่าไม้. ม.ป.ป. **แผนที่แสดงแปลงที่ดินทำกินและแนวเขตป่าชุมชนบ้านซำเต่าและบ้านซำพลู**.
- กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. 2548. **สถิติป่าไม้**. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ.
- กรมแผนที่ทหาร. 2534. **แผนที่ภูมิประเทศ มาตราส่วน 1: 50,000 ะวางบ้านบ้านซำบอน (5337-I) และบ้านตลิ่งชัน (5437-IV)**.
- โกมล แพรกทอง. 2533. **แนวความคิดของป่าชุมชน**, น. 5-12. ใน โกมล แพรกทอง, บรรณาธิการ. **ป่าชุมชนในประเทศไทย**. ฝ่ายส่งเสริมและพัฒนาป่าชุมชน กองจัดการที่ดินป่าสงวนแห่งชาติ กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, กรุงเทพฯ.
- เดือนใจ นุชดำรงค์และธีรยุทธ สมตน. 2548. **พฤกษศาสตร์พื้นบ้าน : พืชอาหารชาวอีสาน**. กลุ่มงานนิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อมป่าไม้ สำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้และพันธุ์พืช กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช, กรุงเทพฯ.
- จินนา เผือกนาง. 2548. **พฤกษศาสตร์พื้นบ้านของราษฎรท้องถิ่นที่บ้านช่องแคบสามัคคี ตำบลท่าเสา อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ชลธิชา ทิชาชาติ. 2547. **พฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ธีรพงษ์ งามวิไลรัตน์. 2540. การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้โดยองค์การของชุมชนบ้านดงกาหลง.
สำนักงานป่าไม้จังหวัดเชียงใหม่,เชียงใหม่.

บุศบรรณ ณ.สงขลา. 2525. สมุนไพรไทย ตอนที่ 1. กองบำรุง กรมป่าไม้, กรุงเทพฯ.

ปาริชาติ ฤทธิเดช. 2544. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาป่าชุมชน กรณีศึกษา: ป่าชุมชน
เขาราวเทียนทอง ตำบลเนินขาม กิ่งอำเภอเนินขาม จังหวัดชัยนาท. สำนักส่งเสริมการปลูกป่า
กรมป่าไม้, กรุงเทพฯ.

ปรีชา องค์ประเสริฐ. 2541. พฤกษศาสตร์พื้นบ้านในป่าชุมชนดงใหญ่ ตำบลสร้างถ่อน้อย อำเภอ
หัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ไพโรจน์ ทองจตุ. 2540. การป้องกันป่าอนุรักษ์โดยชุมชนบ้านอุตุมนเหนือ. สำนักอนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติ, กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

ภูมิ พิณเทพ. 2542. การจัดการป่าชุมชนโดยองค์การชุมชน กรณีศึกษา ป่าชุมชนบ้านร่มโพธิ์ทอง
ตำบลครองตะเกรา อำเภอท่าตะเกียบ จังหวัดฉะเชิงเทรา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ภัทรพร ภวภูตานนท์ ณ มหาสารคาม. 2545. การศึกษาความหลากหลายของพืชและพฤกษศาสตร์
พื้นบ้านในป่าบุ่งชีหลง จังหวัดมหาสารคาม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ลีนา ผู้พัฒนาพงศ์. 2522. สมุนไพรไทย ตอนที่ 2. กองบำรุง กรมป่าไม้, กรุงเทพฯ.

_____. 2525. สมุนไพรไทย ตอนที่ 3. กองบำรุง กรมป่าไม้, กรุงเทพฯ.

_____. 2530. สมุนไพรไทย ตอนที่ 5. กองบำรุง กรมป่าไม้, กรุงเทพฯ.

- ศิริวรรณ อูทธา. 2547. พฤษศาสตร์พื้นบ้านในป่าดอนปู่ตา และป่าทำเลบ้านหนองจิก
จังหวัด มหาสารคาม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ศักดิ์สิทธิ์ กิจขยัน. 2545. พฤษศาสตร์พื้นบ้านในป่าชุมชนอนุรักษ์ผาเวียง อำเภอนาหว้า
จังหวัดหนองบัวลำภู. สำนักงานป่าไม้เขตอุดรธานี กรมป่าไม้, กรุงเทพฯ.
- สมศักดิ์ สุขวงศ์. 2541. รายงานการประชุมเชิงปฏิบัติการพฤษศาสตร์พื้นบ้านและการใช้
ทรัพยากรพรรณพืชอย่างยั่งยืนในภาคใต้ตอนล่าง. ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่ง
ภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- สุมาลี ทองดอนแอ. 2546. พฤษศาสตร์พื้นบ้านของชุมชนไทยทรงดำในจังหวัดกาญจนบุรี และ
จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สถานีวิจัยสิ่งแวดล้อมสะแกราช. 2545. ค่าเฉลี่ยการตรวจวัดข้อมูลอุตุนิยมิวิทยาเป็นรายเดือน.
สถานีวิจัยสิ่งแวดล้อมสะแกราช, นครราชสีมา.
- สถิต วัชรกิตติ. 2525. การสำรวจทรัพยากรป่าไม้. คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,
กรุงเทพฯ.
- ศิริวรรณ สุขศรี. 2546. พฤษศาสตร์พื้นบ้านในบริเวณเขตห้ามล่าสัตว์ป่าบึงโขงหลง จังหวัด
หนองคาย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สำนักวิจัยการจัดการป่าไม้และผลิตผลป่าไม้. 2547. คุณลักษณะของไม้ไทย. กรมป่าไม้,
กรุงเทพฯ.
- อรุณ แก้วจตุรัส. 2543. พฤษศาสตร์พื้นบ้านของชาวมอแกน อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์
อำเภอกระบุรี จังหวัดพังงา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อุทิศ ภูอินทร์. 2542. นิเวศวิทยาพื้นฐานเพื่อการป่าไม้. ภาควิชาชีววิทยาป่าไม้ คณะวนศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.

อำนาจ คอวนิช. 2528. **วนศาสตร์ชุมชน**. คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.

เอกภพ เพิ่มพูล, ภมร เฟ่งกุล, สมเกียรติ ปัญญาพัฒนศักดิ์ และมณฑา จันทมาศ. 2544. **พฤกษศาสตร์พื้นบ้านป่าชุมชนบ้านหินจอก หมู่ที่ 6 ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง**. โครงการส่งเสริมและพัฒนาป่าชุมชนในพื้นที่แนวกันชน ฝ่ายป่าชุมชน สำนักงานป่าไม้เขตสงขลา.

FAO. 1978. **Forestry for local Community Development**. FAO, Rome, Italy.

Harshberger, J.W. 1895. **The Ethnobotanical lead to Drug Discovery**. Available Source:

<http://www.geocities.com./SoHo/Museum/3211/kaew.htm>, July 30, 2004.

Martin, G.J. 1995. **Ethnobotany**. Great Britain. Cambridge University Press.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
ตารางผลการสำรวจด้านป่าไม้

ตารางผนวกที่ ก1 จำนวนชนิดพันธุ์ไม้ ความหนาแน่นสัมพัทธ์ ความถี่สัมพัทธ์ ความเด่นสัมพัทธ์ และค่าดัชนีความสำคัญของต้นไม้บริเวณป่าชุมชนบ้านซับพลู ตำบลอุคมทรัพย์ อำเภอลำลูกกา จังหวัดนครราชสีมา

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ความหนาแน่นสัมพัทธ์ %	ความถี่สัมพัทธ์ %	ความเด่นสัมพัทธ์ %	ดัชนีความสำคัญ
1	เก็ดแดง	<i>Dalbergia oliveri</i> Gamble	0.68	1.39	4.48	6.55
2	เก็ดดำ	<i>Dalbergia cultrata</i> Graham ex Benth.	0.27	0.69	14.38	15.34
3	เขลง	<i>Dialium cochinchinense</i> Pierre	5.16	3.82	0.90	9.88
4	เป็ล้า	<i>Croton delpyi</i> Gagnep.	0.14	0.35	1.43	1.91
5	เลี่ยน	<i>Melia azedarach</i> L.	2.04	1.74	2.32	6.09
6	เลี้ยวเครือ	<i>Bauhinia glauca</i> subsp. <i>tenuiflora</i> (Watt ex C.B. Clarke) K. & S.S. Larsen	0.14	0.35	0.82	1.30
7	แคหางค่าง	<i>Markhamia pierrei</i> Dop	1.63	1.39	0.98	4.00
8	แดง	<i>Xylia xylocarpa</i> (Roxb.) Taub. var. <i>xylocarpa</i>	0.82	1.04	1.92	3.78
9	โมรี	<i>Diospyros oblonga</i> Wall. Ex G. Don	0.14	0.35	0.19	0.67
10	โมกมัน	<i>Wrightia arborea</i> (Dennst.) Mabb.	6.11	6.94	1.63	14.69
11	กระโดน	<i>Careya sphaerica</i> Roxb.	0.54	1.04	5.46	7.05
12	กระท่อมหนู	<i>Mitragyna brunonis</i> Craib	1.09	2.08	3.44	6.61
13	กระท่อมเนิน	<i>Mitragyna rotundifolia</i> (Roxb.) Kuntze	0.14	0.35	1.16	1.65
14	กระบก	<i>Irvingia malayana</i> Oliv. Ex A.W. Benn.	1.77	3.82	1.79	7.37
15	กระพี้จั่น	<i>Millettia brandisiana</i> Kurz	0.82	0.69	1.30	2.81
16	ขมิ้นต้น	<i>Metadina trichotoma</i> (Zoll. ex Merr.) Bakh.f.	1.09	1.39	2.10	4.58
17	กางขี้มอด	<i>Albizia odoratissima</i> (L.f.) Benth.	2.72	3.47	2.11	8.30
18	กาสามปึก	<i>Vitex peduncularis</i> Wall. ex Schauer	0.95	0.69	1.32	2.97
19	ชะเง้อ	<i>Millettia leucantha</i> Kurz	4.08	2.43	1.18	7.69
20	ชันทองพญาบาท	<i>Suregada multiflorum</i> (A. Juss.) Baill.	1.36	1.39	0.91	3.66
21	ขี้ฮ้าย	<i>Walsura robusta</i> Roxb.	0.27	0.69	0.69	1.66
22	คอแลน	<i>Nephelium hypoleucum</i> Kurz	0.27	0.69	1.59	2.56
23	ค้ำควาว	<i>Aglaia edulis</i> (Roxb.) Wall.	0.14	0.35	0.53	1.01
24	คูน	<i>Cassia fistula</i> L.	0.54	0.69	0.44	1.68

ตารางผนวกที่ ก1 (ต่อ 1)

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ความหนาแน่นสัมพัทธ์ %	ความถี่สัมพัทธ์ %	ความเด่นสัมพัทธ์ %	ดัชนีความสำคัญ
25	จิว	<i>Bombax ceiba</i> Pierre var. <i>anceps</i>	2.99	4.86	2.26	10.11
26	ชิงชัน	<i>Dalbergia oliveri</i> Gamble	3.53	2.43	1.16	7.13
27	ตะแบก	<i>Lagerstroemia calyculata</i> Kurz	0.68	1.04	1.57	3.29
28	ตะโก	<i>Diospyros hasseltii</i> Zoll.	0.14	0.35	2.67	3.15
29	ตะคร้อ	<i>Schleichera oleosa</i> (Lour.) Oken	0.27	0.69	1.10	2.07
30	ตาเสือ	<i>Aphanamixis polystachya</i> (Wall.) R.Parker	0.14	0.35	0.98	1.47
31	ตีวเกลี้ยง	<i>Cratoxylum cochinchinense</i> (Lour.) Blume	0.14	0.35	0.87	1.35
32	ตีวขน	<i>Cratoxylum formosum</i> subsp. <i>pruniflorum</i> (Kurz) Gogel.	0.27	0.69	0.68	1.65
33	ตีวส้ม	<i>Cratoxylum formosum</i> (Jack) Dyer	0.27	0.35	0.69	1.31
34	ประคู้	<i>Pterocarpus macrocarpus</i> Kurz	16.58	11.46	3.98	32.01
35	พลับพลา	<i>Microcos paniculata</i> L.	22.69	15.28	1.34	39.31
36	พะยุง	<i>Dalbergia cochinchinensis</i> Pierre	2.17	0.69	1.24	4.11
37	มะเกลือ	<i>Diospyros mollis</i> Griff.	0.41	0.69	0.66	1.76
38	มะเดื่อ	<i>Ficus</i> sp.	0.14	0.35	1.50	1.98
39	มะไฟ	<i>Baccaurea ramiflora</i> Lour.	0.14	0.35	0.18	0.66
40	มะกอก	<i>Spondias pinnata</i> (L.f.) Kurz	2.45	5.56	3.18	11.18
41	มะกอกเกลื่อน	<i>Canarium subulatum</i> Guillaumin	2.17	3.47	3.89	9.53
42	มะกาศัด	<i>Mallotus philippensis</i> Mull. Arg.	0.68	1.04	0.58	2.30
43	มะค่าแต้	<i>Sindora siamensis</i> Teijsm. & Miq.	1.49	1.39	1.36	4.24
44	มะค่าโมง	<i>Azelia xylocarpa</i> (Kurz) Craib	3.26	1.74	2.28	7.28
45	มะคูก	<i>Siphonodon celastrineus</i> Griff.	0.14	0.35	0.38	0.86
46	มะม่วงหาวแมง วัน	<i>Buchanania lanzan</i> Spreng	0.27	0.69	0.48	1.45
47	ขอป่า	<i>Morinda coreia</i> Ham. var. <i>chebula</i>	0.27	0.35	1.18	1.80
48	รัง	<i>Shorea siamensis</i> Miq.	0.27	0.69	1.43	2.40
49	ลำไยป่า	<i>Paranephelium xestophyllum</i> Miq.	0.27	0.35	1.84	2.46
50	ลำควน	<i>Melodorum fruticosum</i> Lour.	1.36	1.04	0.38	2.78
51	สมอไทย	<i>Terminalia chebula</i> Retz. Var. <i>Chebula</i>	0.27	0.35	1.90	2.52

ตารางผนวกที่ ก1 (ต่อ 2)

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ความหนาแน่นสัมพัทธ์ %	ความถี่สัมพัทธ์ %	ความเด่นสัมพัทธ์ %	ดัชนีความสำคัญ
52	สมอพิเภก	<i>Terminalia bellirica</i> (Gaertn.) Roxb.	0.14	0.35	0.28	0.76
53	สัตตบรรณ	<i>Alstonia scholaris</i> (L.) R.Br.	0.68	0.69	1.58	2.95
54	คนทา	<i>Harrisonia perforata</i> (Blanco) Merr.	1.49	1.74	1.15	4.38
55	อ้อยช้าง	<i>Lanea coromandelica</i> (Houtt.) Merr.	0.68	1.39	2.78	4.85
56	อินทนิลน้ำ	<i>Lagerstroemia speciosa</i> (L.) Pers.	0.27	0.35	0.82	1.44
57	อุโลก	<i>Hymenodictyon orixense</i> (Roxb.) Mabb.	0.54	0.69	0.55	1.79
รวม			100.00	100.00	100.00	300.00

ตารางผนวกที่ ก2 จำนวนความหนาแน่นของไม้หนุ่มในแปลงตัวอย่างขนาด 5 x 5 ตารางเมตร
จำนวน 54 แปลง บริเวณป่าชุมชนบ้านซับพลู ตำบลอุ่มทรัพย์ อำเภอลำลูกกา จังหวัดนครราชสีมา

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	จำนวนต้น/เฮกแตร์
1	เข็มป่า	<i>Ixora cibdela</i> Craib	Rubiaceae	7
2	เขลง	<i>Dialium cochinchinense</i> Pierre	Leguminosae-Caesalpinoideae	74
3	เปล้า	<i>Croton delpyi</i> Gagnep.	Euphorbiaceae	59
4	เลี่ยน	<i>Melia azedarach</i> L.	Meliaceae	59
5	เสี้ยวป่า	<i>Bauhinia saccocalyx</i> Pierre	Leguminosae-Caesalpinoideae	59
6	แคหัวหมู	<i>Markhamia stipulata</i> Seem. Var. <i>stipulata</i>	Bignoniaceae	52
7	แคป่า	<i>Markhamia pierrei</i> Dop	Bignoniaceae	7
8	โมกมัน	<i>Wrightia arborea</i> (Dennst.) Mabb.	Apocynaceae	200
9	กระบก	<i>Irvingia malayana</i> Oliv. Ex A.W.Benn.	Irvingiaceae	7

ตารางผนวกที่ ก2 (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	จำนวนต้น/ เฮกแตร์
10	กัคลิน	<i>Walsura pinnata</i> Hassk.	Meliaceae	15
11	กางขี้มอด	<i>Albizia odoratissima</i> (L.P.) Benth.	Leguminosae-Mimosoideae	30
12	ขะเจี๊ยะ	<i>Milletia leucantha</i> Kurz	Leguminosae-Papilionoideae	111
13	ค้ำคาว	<i>Aglaia edulis</i> (Roxb.) Wall.	Meliaceae	7
14	ค้ำมอกหลวง	<i>Gardenia sootepensis</i> Hutch.	Rubiaceae	22
15	คูน	<i>Cassia fistula</i> L.	Leguminosae-Caesalpinoideae	15
16	จิ้ง	<i>Bombax ceiba</i> Pierre var. <i>anceps</i>	Bombacaceae	59
17	ฉนวน	<i>D. nigrescens</i> Kurz	Leguminosae-Papilionoideae	15
18	ชิงชัน	<i>Dalbergia oliveri</i> Gamble	Leguminosae-Papilionoideae	52
19	ตองเต่า	<i>Pterospermum cinnamomeum</i> Kurz	Sterculiaceae	30
20	ประดู่	<i>Pterocarpus macrocarpus</i> Kurz	Leguminosae-Papilionoideae	237
21	พลับพลา	<i>Microcos paniculata</i> L.	Tiliaceae	748
22	มะเดื่อ	<i>Ficus</i> sp.	Moraceae	7
23	มะไฟ	<i>Baccaurea ramiflora</i> Lour.	Euphorbiaceae	7
24	มะกล่ำต้น	<i>Adenantha pavonina</i> L.	Leguminosae-Mimosoideae	7
25	มะกอกเกล็ดน	<i>Canarium subulatum</i> Guillaumin	Burseraceae	7
26	มะกายคัต	<i>Mallotus philippensis</i> Mull. Arg.	Euphorbiaceae	74
27	มะหวด	<i>Lepisanthes rubiginosa</i> (Roxb.) Leenh.	Sapindaceae	22
28	ลำไยป่า	<i>Paranephelium xestophyllum</i> Miq.	Sapindaceae	15
29	สีเสียดแก่น	<i>Acacia catechu</i> (L.f.) Willd.	Leguminosae-Mimosoideae	7
30	หนามคนทา	<i>Harrisonia perforata</i> (Blanco) Merr.	Simaroubaceae	15
31	อ้อยช้าง	<i>Lannea coromandelica</i> (Houtt.) Merr.	Anacardiaceae	30
32	อะราง	<i>Peltophorum dasyrachis</i> (Miq.) Kurz	Leguminosae-Caesalpinoideae	7
รวม				2,067

ตารางผนวกที่ ก3 จำนวนความหนาแน่นของลูกไม้ในแปลงตัวอย่างขนาด 2 x 2 ตารางเมตร
จำนวน 54 แปลง บริเวณป่าชุมชนบ้านซับพลู ตำบลอุดมทรัพย์ อำเภอมัญจาคีรี
จังหวัดนครราชสีมา

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	จำนวนต้น/ เฮกแตร์
1	เก็ดแดง	<i>Dalbergia oliveri</i> Gamble	Leguminosae-Papilionoideae	324
2	เข็มป่า	<i>Ixora cibdela</i> Craib	Rubiaceae	324
3	เขลง	<i>Dialium cochinchinense</i> Pierre	Leguminosae-Caesalpinoideae	324
4	เต็ง	<i>Shorea obtusa</i> Wall. Ex Blume	Dipterocarpaceae	926
5	เปล้าใหญ่	<i>Croton poilanei</i> Gagnep.	Euphorbiaceae	139
6	เลี่ยน	<i>Melia azedarach</i> L.	Meliaceae	370
7	เสี้ยวป่า	<i>Bauhinia saccocalyx</i> Pierre	Leguminosae-Caesalpinoideae	278
8	แคหัวหมู	<i>Markhamia stipulata</i> Seem. Var. <i>stipulata</i>	Bignoniaceae	46
9	แคป่า	<i>Markhamia pierrei</i> Dop	Bignoniaceae	926
10	แดง	<i>Xylia xylocarpa</i> (Roxb.) Taub. var. <i>xylocarpa</i>	Leguminosae-Mimosoideae	370
11	โมกมัน	<i>Wrightia arborea</i> (Dennst.) Mabb.	Apocynaceae	1,250
12	โมกหลวง	<i>Holarrhena pubescens</i> Wall. Ex G. Don	Apocynaceae	417
13	กะหนานปลิง	<i>Pterospermum acerifolium</i> (L.) Willd.	Sterculiaceae	185
14	กางขี้มอด	<i>Albizia odoratissima</i> (L.f.) Benth.	Leguminosae-Mimosoideae	556
15	ก้านเหลือง	<i>Nauclea orientalis</i> (L.) L.	Rubiaceae	46
16	กาสามปึก	<i>Vitex peduncularis</i> Wall. ex Schauer	Labiatae	324
17	ชะเง้อ	<i>Milletia leucantha</i> Kurz	Leguminosae-Papilionoideae	787
18	จิว	<i>Bombax ceiba</i> Pierre var. <i>anceps</i>	Bombacaceae	463
19	ฉนวน	<i>Dalbergia nigrescens</i> Kurz	Leguminosae-Papilionoideae	231
20	ชิงชัน	<i>D. oliveri</i> Gamble	Leguminosae-Papilionoideae	694
21	ตีนนก	<i>Vitex pinnata</i> L.	Labiatae	93
22	น้ำผึ้งขาว	<i>Aporosa octandra</i> var. <i>yunnanensis</i> (Pax & K.Hoffm.) Schott	Euphorbiaceae	93
23	ปรงป่า	<i>Cycas siamensis</i> Miq.	Cycadaceae	93

ตารางผนวกที่ ก3 (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	จำนวนต้น, เฮกแตร์
24	ประคู้	<i>Pterocarpus macrocarpus</i> Kurz	Leguminosae-Papilionoideae	2,824
25	ป้อ	<i>Sterculia</i> sp.	Sterculiaceae	741
26	ป้อหูช้าง	<i>Firmiana colorata</i> (Roxb.) R.Br.	Sterculiaceae	139
27	พลับพล	<i>Microcos paniculata</i> L.	Tiliaceae	7,407
28	พะยุง	<i>Dalbergia cochinchinensis</i> Pierre	Leguminosae-Papilionoideae	509
29	มะกอก	<i>Spondias pinnata</i> (L.f.) Kurz	Anacardiaceae	93
30	มะกอก เกลื่อน	<i>Canarium subulatum</i> Guillaumin	Burseraceae	139
31	มะกอกกัณฑ์	<i>Mallotus philippensis</i> Mull. Arg.	Euphorbiaceae	324
32	มะค่าแต้	<i>Sindora siamensis</i> Teijsm. & Miq.	Leguminosae-Caesalpinoideae	185
33	มะคูก	<i>Siphonodon celastrineus</i> Griff.	Celastraceae	46
34	มะม่วง หัวแมงวัน	<i>Buchanania lanzan</i> Spreng	Anacardiaceae	880
35	มะหาด	<i>Lepisanthes rubiginosa</i> (Roxb.) Leenh.	Sapindaceae	787
36	ลำดวน	<i>Melodorum fruticosum</i> Lour.	Annonaceae	93
37	ลิ้นกวาง	<i>Ancistrocladus tectorius</i> (Lour.) Merr.	Ancistrocladaceae	324
38	ส้มกบ	<i>Hymenodictyon orixense</i> (Roxb.) Mabb.	Rubiaceae	185
49	สมอไทย	<i>Terminalia chebula</i> Retz.	Combretaceae	46
40	สะเดา	<i>Azadirachta indica</i> var. <i>siamensis</i> Valeton	Meliaceae	278
41	สีเสียดแก่น	<i>Acacia catechu</i> (L.f.) Willd.	Leguminosae-Mimosoideae	231
42	คนทา	<i>Harrisonia perforata</i> (Blanco) Merr.	Simaroubaceae	787
43	หวาย	<i>Dendrocalamus</i> sp.	Gramineae	46
44	อ้อยช้าง	<i>Lanea coromandelica</i> (Hout.) Merr.	Anacardiaceae	46
45	อะราง	<i>Peltophorum dasyrachis</i> (Miq.) Kurz	Leguminosae-Caesalpinoideae	1,157
46	อุโลก	<i>Hymenodictyon orixense</i> (Roxb.) Mabb.	Rubiaceae	93
รวม				26,620

ตารางผนวกที่ ก4 จำนวนความหนาแน่นของไม้หนุ่มในแปลงตัวอย่างขนาด 5 X 5 ตารางเมตร
จำนวน 3 แปลง ในพื้นที่ป่าชุมชนบริเวณบูกิต บ้านซับพลู ตำบลอุดมทรัพย์
อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	จำนวนต้น/ เฮกแตร์
1	เข็มป่า	<i>Ixora cibdela</i> Craib	Rubiaceae	133
2	เขलग	<i>Dialium cochinchinense</i> Pierre	Leguminosae-Caesalpinoideae	800
3	จิวป่า	<i>Bombax anceps</i> Pierre var. <i>anceps</i>	Bombacaceae	667
4	พลับพลา	<i>Microcos paniculata</i> L.	Tiliaceae	1,333
5	เลี่ยน	<i>Melia azedarach</i> L.	Meliaceae	667
6	เสี้ยวป่า	<i>Bauhinia saccocalyx</i> Pierre	Leguminosae-Caesalpinoideae	1,067
7	อะราง	<i>Peltophorum dasyrachis</i> (Miq.) Kurz	Leguminosae-Caesalpinoideae	133
รวม				4,800

ตารางผนวกที่ ก5 จำนวนความหนาแน่นของลูกไม้ในแปลงตัวอย่างขนาด 2 X 2 ตารางเมตร
จำนวน 3 แปลง บริเวณป่าชุมชนบ้านซับพลู ตำบลอุดมทรัพย์ อำเภอวังน้ำเขียว
จังหวัดนครราชสีมา

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	จำนวนต้น/ เฮกแตร์
1	พลับพลา	<i>Microcos paniculata</i> L.	Tiliaceae Leguminosae-	2,500
2	มะค่าแต้	<i>Sindora siamensis</i> Teijsm. & Miq.	Caesalpinoideae Leguminosae-	833
3	อะราง	<i>Peltophorum dasyrachis</i> (Miq.) Kurz	Caesalpinoideae	20,833
รวม				24,167

ตารางผนวกที่ 6 จำนวนความหนาแน่นของลูกไม้ในแปลงตัวอย่างขนาด 2 X 2 ตารางเมตร
จำนวน 3 แปลง บริเวณป่าชุมชนบริเวณหินตาโม่ บ้านซับพลู ตำบลอุดมทรัพย์
อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	จำนวนต้น/ เฮกแตร์
1	กางขี้มอด	<i>Albizia odoratissima</i> (L.f.) Benth.	Leguminosae-Mimosoideae	4,167
2	กาสามปึก	<i>Vitex peduncularis</i> Wall. ex Schauer	Labiatae	5,833
3	แคป่า	<i>Markhamia pierrei</i> Dop	Bignoniaceae	16,667
4	ประคู้	<i>Pterocarpus macrocarpus</i> Kurz	Leguminosae-Papilionoideae	3,333
5	พลับพลา	<i>Microcos paniculata</i> L.	Tiliaceae	21,667
6	มะกอก	<i>Spondias pinnata</i> (L.f.) Kurz	Anacardiaceae	1,667
7	มะกอกเกลื้อน	<i>Canarium subulatum</i> Guillaumin	Burseraceae	2,500
8	หนามคนทา	<i>Harrisonia perforata</i> (Blanco) Merr.	Simaroubaceae	5,833
รวม				61,667

ตารางผนวกที่ ก7 จำนวนความหนาแน่นของไม้หนุ่มในแปลงตัวอย่างขนาด 5 X 5 ตารางเมตร
จำนวน 41 แปลง ในพื้นที่ป่าชุมชนบริเวณคลองมะไฟ บ้านซับพลู ตำบลอุดมทรัพย์
อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	จำนวนต้น/ เฮกแตร์
1	กระบก	<i>Irvingia malayana</i> Oliv. Ex A.W.Benn.	Irvingiaceae	10
2	กัตถิน	<i>Walsura pinnata</i> Hassk.	Meliaceae	10
3	กางจืด	<i>Albizia odoratissima</i> (L.f.) Benth.	Leguminosae-Mimosoideae	29
4	ชะเง้อ	<i>Milletia leucantha</i> Kurz	Leguminosae-Papilionoideae	49
5	เขลง	<i>Dialium cochinchinense</i> Pierre	Leguminosae-Caesalpinoideae	39
6	ค้ำคาว	<i>Aglaia edulis</i> (Roxb.) Wall.	Meliaceae	10
7	ค้ำมอกหลวง	<i>Gardenia sootepensis</i> Hutch.	Rubiaceae	29
8	คูน	<i>Cassia fistula</i> L.	Leguminosae-Caesalpinoideae	20
9	แคหัวหมู	<i>Markhamia stipulata</i> Seem. var. <i>stipulata</i>	Bignoniaceae	68
10	จืดป่า	<i>Bombax anceps</i> Pierre var. <i>anceps</i>	Bombacaceae	10
11	ฉนวน	<i>Dalbergia nigrescens</i> Kurz	Leguminosae-Papilionoideae	20
12	ชิงชัน	<i>Dalbergia oliveri</i> Gamble	Leguminosae-Papilionoideae	68
13	ตองเต่า	<i>Pterospermum cinnamomeum</i> Kurz	Sterculiaceae	39
14	ประคู้	<i>Pterocarpus macrocarpus</i> Kurz	Leguminosae-Papilionoideae	302
15	พลับพลา	<i>Microcos paniculata</i> L.	Tiliaceae	371
16	มะกล่ำต้น	<i>Adenantha pavonina</i> L.	Leguminosae-Mimosoideae	10
17	มะกอกเกล็ด	<i>Canarium subulatum</i> Guillaumin	Burseraceae	10
18	มะกอกคัต	<i>Mallotus philippensis</i> Mull. Arg.	Euphorbiaceae	98
19	มะเดื่อ	<i>Ficus</i> sp.	Moraceae	10
20	มะไฟ	<i>Baccaurea ramiflora</i> Lour.	Euphorbiaceae	10
21	มะหวด	<i>Lepisanthes rubiginosa</i> (Roxb.) Leenh.	Sapindaceae	29
22	โมกมัน	<i>Wrightia arborea</i> (Dennst.) Mabb.	Apocynaceae	166
23	ลำไยป่า	<i>Paranephelium xestophyllum</i> Miq.	Sapindaceae	20
24	เลี่ยน	<i>Melia azedarach</i> L.	Meliaceae	29
25	หนามคนทา	<i>Harrisonia perforata</i> (Blanco) Merr.	Simaroubaceae	20
26	อ้อยช้าง	<i>Lanea coromandelica</i> (Houtt.) Merr.	Anacardiaceae	20
รวม				1,493

ตารางผนวกที่ ๘ จำนวนความหนาแน่นของลูกไม้ในแปลงตัวอย่างขนาด 2 X 2 ตารางเมตร
จำนวน 41 แปลง ในพื้นที่ป่าชุมชนบริเวณคลองมะไฟ บ้านซับพลู ตำบลอุดมทรัพย์
อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	จำนวน ต้น/เฮก แตร์
1	กะหนานปลิง	<i>Pterospermum acerifolium</i> (L.) Willd.	Sterculiaceae	183
2	กางจี่มอด	<i>Albizia odoratissima</i> (L.f.) Benth.	Leguminosae-Mimosoideae	427
3	ก้านเหลือง	<i>Nauclea orientalis</i> (L.) L.	Rubiaceae	61
4	เก็ดแดง	<i>Dalbergia oliveri</i> Gamble	Leguminosae-Papilionoideae	427
5	ขะเจี๊ยะ	<i>Milletia leucantha</i> Kurz	Leguminosae-Papilionoideae	671
6	เข็มป่า	<i>Ixora cibdela</i> Craib	Rubiaceae	427
7	เขลง	<i>Dialium cochinchinense</i> Pierre	Leguminosae-Caesalpinoideae	427
8	แกหัวหมู	<i>Markhamia stipulata</i> Seem. . var. <i>stipulata</i>	Bignoniaceae	61
9	จิวป่า	<i>Bombax anceps</i> Pierre var. <i>anceps</i>	Bombacaceae	244
10	ฉนวน	<i>Dalbergia nigrescens</i> Kurz	Leguminosae-Papilionoideae	305
11	ชิงชัน	<i>Dalbergia oliveri</i> Gamble	Leguminosae-Papilionoideae	915
12	น้ำผึ้งขาว	<i>Aporosa octandra</i> var. <i>yunnanensis</i> (Pax & K.Hoffm.) Schott	Euphorbiaceae	122
13	ประคู้	<i>Pterocarpus macrocarpus</i> Kurz	Leguminosae-Papilionoideae	2,805
14	ปอ	<i>Sterculia</i> sp.	Sterculiaceae	366
15	ปอหูช้าง	<i>Firmiana colorata</i> (Roxb.) R.Br.	Sterculiaceae	183
16	เปล้าใหญ่	<i>Croton poilanei</i> Gagnep.	Euphorbiaceae	61
17	พลับพลา	<i>Microcos paniculata</i> L.	Tiliaceae	7,073
18	พะยุง	<i>Dalbergia cochinchinensis</i> Pierre	Leguminosae-Papilionoideae	671
19	มะกายคัต	<i>Mallotus philippensis</i> Mull. Arg.	Euphorbiaceae	427
20	มะค่าแต้	<i>Sindora siamensis</i> Teijsm. & Miq.	Leguminosae-Caesalpinoideae	122
21	มะคูก	<i>Siphonodon celastrineus</i> Griff.	Celastraceae	61
22	มะม่วงหัวแมงวัน	<i>Buchanania lanzan</i> Spreng	Anacardiaceae	1,159
23	มะหาด	<i>Lepisanthes rubiginosa</i> (Roxb.) Leenh.	Sapindaceae	1,037
24	โมกมัน	<i>Wrightia arborea</i> (Dennst.) Mabb.	Apocynaceae	1,280
25	โมกหลวง	<i>Holarrhena pubescens</i> Wall. Ex G. Don	Apocynaceae	549

ตารางผนวกที่ ก8 (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	จำนวนต้น/ เฮกแตร์
26	ลำควน	<i>Melodorum fruticosum</i> Lour.	Annonaceae	122
27	ลิ้นกวาง	<i>Ancistrocladus tectorius</i> (Lour.) Merr.	Ancistrocladaceae	427
28	เลี่ยน	<i>Melia azedarach</i> L. <i>Azadirachta indica</i> var <i>siamensis</i>	Meliaceae	488
29	สะเดา	Valeton	Meliaceae	366
30	เสี้ยวป่า	<i>Bauhinia saccocalyx</i> Pierre	Leguminosae-Caesalpinoideae	183
31	หนามคนทา	<i>Harrisonia perforata</i> (Blanco) Merr.	Simaroubaceae	610
32	หวาย	<i>Dendrocalamus</i> sp.	Gramineae	61
33	อ้อยช้าง	<i>Lannea coromandelica</i> (Houtt.) Merr.	Anacardiaceae	61
รวม				22,378

ตารางผนวกที่ ก9 จำนวนความหนาแน่นของไม้หนุ่มในแปลงตัวอย่างขนาด 5 X 5 ตารางเมตร จำนวน 1 แปลง ในพื้นที่ป่าชุมชนบริเวณหนองกระดิ่ง บ้านซับพลู ตำบล อุดมทรัพย์ อำเภอลำลูกกา จังหวัดนครราชสีมา

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	จำนวนต้น/ เฮกแตร์
1	กางเขมอด	<i>Albizia odoratissima</i> (L.f.) Benth.	Leguminosae-Mimosoideae	400
2	แคป่า	<i>Markhamia pierrei</i> Dop	Bignoniaceae	400
3	ประจู่	<i>Pterocarpus macrocarpus</i> Kurz	Leguminosae-Papilionoideae	400
4	เปล้า	<i>Croton delpyi</i> Gagnep.	Euphorbiaceae	2,800
รวม				4,000

ตารางผนวกที่ ก10 จำนวนความหนาแน่นของลูกไม้ในแปลงตัวอย่างขนาด 2 X 2 ตารางเมตร
จำนวน 1 แปลง ในพื้นที่ป่าชุมชนบริเวณหนองกระดัง บ้านซับพลู ตำบล
อุคมทรัพย์ อำเภอลำลูกเกว จังหวัดนครราชสีมา

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	จำนวนต้น/เฮก แตร์
1	จิวป่า	<i>Bombax anceps</i> Pierre var. <i>anceps</i>	Bombacaceae	2,500
2	พลับพล	<i>Microcos paniculata</i> L.	Tiliaceae	7,500
3	ส้มกบ	<i>Hymenodictyon orixense</i> (Roxb.) Mabb.	Rubiaceae	7,500
4	เลี้ยวป่า	<i>Bauhinia saccocalyx</i> Pierre	Leguminosae-Caesalpinioideae	7,500
รวม				25,000

ตารางผนวกที่ ก11 จำนวนความหนาแน่นของไม้หนุ่มในแปลงตัวอย่างขนาด 5 X 5 ตารางเมตร
จำนวน 6 แปลง ในพื้นที่ป่าชุมชนบริเวณซับเลือดค้าง บ้านซับพลู ตำบล
อุคมทรัพย์ อำเภอลำลูกเกว จังหวัดนครราชสีมา

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	จำนวนต้น/เฮก แตร์
1	กัตลีน	<i>Walsura pinnata</i> Hassk.	Meliaceae	67
2	ชะเง้อ	<i>Millettia leucantha</i> Kurz	Leguminosae-Papilionoideae	667
3	จิวป่า	<i>Bombax anceps</i> Pierre var. <i>anceps</i>	Bombacaceae	133
4	เปล้า	<i>Croton delpyi</i> Gagnep.	Euphorbiaceae	67
5	พลับพล	<i>Microcos paniculata</i> L.	Tiliaceae	2,467
6	โมกมัน	<i>Wrightia arborea</i> (Dennst.) Mabb.	Apocynaceae	667
7	สีเสียดแก่น	<i>Acacia catechu</i> (L.f.) Willd.	Leguminosae-Mimosoideae	67
8	อ้อยช้าง	<i>Lannea coromandelica</i> (Houtt.) Merr.	Anacardiaceae	133
รวม				4,267

ตารางผนวกที่ ก12 จำนวนความหนาแน่นของลูกไม้ในแปลงตัวอย่างขนาด 2 X 2 ตารางเมตร
จำนวน 6 แปลง ในพื้นที่ป่าชุมชนบริเวณชัยเลิศค่าง บ้านชัยพลู ตำบล
อุดมทรัพย์ อำเภอน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	จำนวนต้น/ เฮกแตร์
1	กะหนานปลิง	<i>Pterospermum acerifolium</i> (L.) Willd.	Sterculiaceae	417
2	ขะเจี๊ยะ	<i>Milletia leucantha</i> Kurz	Leguminosae-Papilionoideae	2,500
3	जूป่า	<i>Bombax anceps</i> Pierre var. <i>anceps</i>	Bombacaceae	1,667
4	แดง	<i>Xylia xylocarpa</i> (Roxb.) Taub. var. <i>xylocarpa</i>	Leguminosae-Mimosoideae	1,667
5	ตีนนก	<i>Vitex pinnata</i> L.	Labiatae	833
6	เต็ง	<i>Shorea obtusa</i> Wall. Ex Blume	Dipterocarpaceae	1,250
7	ประดู่	<i>Pterocarpus macrocarpus</i> Kurz	Leguminosae-Papilionoideae	1,250
8	ปอ	<i>Sterculia</i> sp.	Sterculiaceae	4,167
9	เปล้า	<i>Croton delpyi</i> Gagnep.	Euphorbiaceae	833
10	พลับพล	<i>Microcos paniculata</i> L.	Tiliaceae	5,000
11	โมกมัน	<i>Wrightia arborea</i> (Dennst.) Mabb.	Apocynaceae	1,250
12	สมอไทย	<i>Terminalia chebula</i> Retz. var. <i>chebula</i>	Combretaceae	417
13	สีเสียดแก่น	<i>Acacia catechu</i> (L.f.) Willd.	Leguminosae-Mimosoideae	2,083
14	อุโลก	<i>Hymenodictyon orixense</i> (Roxb.) Mabb.	Rubiaceae	833
รวม				24,167

ตารางผนวกที่ ก13 จำนวนความหนาแน่นของไม้หนุ่มในแปลงตัวอย่างขนาด 5 X 5 ตารางเมตร
จำนวน 3 แปลง ในพื้นที่ป่าธรรมชาติ บ้านชัยพลู ตำบลอุดมทรัพย์ อำเภอน้ำเขียว
จังหวัดนครราชสีมา

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	จำนวนต้น/ เฮกแตร์
1	แดง	<i>Xylia xylocarpa</i> (Roxb.) Taub. var. <i>xylocarpa</i>	Leguminosae-Mimosoideae	267
2	เต็ง	<i>Shorea obtusa</i> Wall. Ex Blume	Dipterocarpaceae	133
3	ประดู่	<i>Pterocarpus macrocarpus</i> Kurz	Leguminosae-Papilionoideae	400
4	มะกอกเกลื้อน	<i>Canarium subulatum</i> Guillaumin	Burseraceae	133
รวม				933

ตารางผนวกที่ ก14 จำนวนความหนาแน่นของลูกไม้ในแปลงตัวอย่างขนาด 2 X 2 ตารางเมตร
จำนวน 3 แปลง ในพื้นที่ป่าธรรมชาติ บ้านซับพลู ตำบลอุดมทรัพย์ อำเภอ
วังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	จำนวนต้น/ เฮกแตร์
1	แดง	<i>Xylia xylocarpa</i> (Roxb.) Taub. var. <i>xylocarpa</i>	Leguminosae-Mimosoideae	3,333
2	ตัวเกลี้ยง	<i>Cratoxylum cochinchinense</i> (Lour.) Blume	Guttiferae	18,333
3	เต็ง	<i>Shorea obtusa</i> Wall. Ex Blume	Dipterocarpaceae	14,167
4	ประคู้	<i>Pterocarpus macrocarpus</i> Kurz	Leguminosae-Papilionoideae	3,333
5	มะค่าแต้	<i>Sindora siamensis</i> Teijsm. & Miq.	Leguminosae-Caesalpinoideae	833
รวม				40,000

ภาคผนวก ข
ภาพถ่ายพืชจากการศึกษา

หนอนตายหยาก
(*Stemona tuberosa* Lour.)

อ้อยสามสวน
(*Myriopteron extensum* Schum.)

แก่นงูเห่า
(*Toddalia asiatica* (L.) Lam.)

ภาพผนวกที่ ๗1 พืชสมุนไพรที่ราษฎรเก็บหามาจากป่า

แห่นางหอม
(*Amomum xanthiodes* Wall.)

ไม้กระเทียมโรง
(*Knema linifolia* (Roxb.) Warb.)

พญาเท้าเอว
(*Oxyceros horridus* Lour.)

ภาพผนวกที่ ข1 (ต่อ)

ผักหวาน

(*Melientha savis* Pierre)

บุกใหญ่

(*Arisaema pattaniensis* Gagnep.)

ผักกูด

(*Diplazium esculentum* (Retz.))

ผักหนาม

(*Lasia spinosa* (L.) Thw.)

หน่อไม้

ภาพผนวกที่ ๖2 พืชอาหารที่ราษฎรเก็บหามาจากป่า

ภาคผนวก ค
แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการศึกษา

แบบสัมภาษณ์เก็บข้อมูลด้านเศรษฐกิจ รายได้ รายจ่าย การประกอบอาชีพของคนในชุมชนบ้านซับพลู
หมู่ที่ 16 ตำบลอุ่มทราย อำเภอน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

หัวข้อการวิจัย “พฤกษศาสตร์พื้นบ้านและความหลากหลายของพรรณพืชบริเวณ ป่าชุมชนบ้านซับพลู ตำบลอุ่มทราย อำเภอน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา” ผู้ให้สัมภาษณ์.....บ้านเลขที่..... ผู้สัมภาษณ์.....ว/ค/ป ที่สัมภาษณ์.....ความเห็น..... ผู้ตรวจแบบสอบถาม.....ว/ค/ป ที่ตรวจ.....ความเห็น.....
--

ส่วนที่ 1: ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

1. เพศ

- (1) ชาย (2) หญิง

2. อายุปี

3. สถานภาพในครอบครัว

- (1) หัวหน้าครอบครัว (2) สามี (3) ภรรยา (4) บุตร
(5) อื่นๆ.....

4. ระดับการศึกษาผู้ให้สัมภาษณ์

- (1) ไม่ได้เรียนหนังสือ (2) จบประถมศึกษา
(3) จบมัธยมต้น/ จบ ปวช. (4) จบมัธยมปลาย/ปวส
(5) จบปริญญาตรี (6) สูงกว่าปริญญาตรี

5. สมาชิกในครอบครัวทั้งหมด.....คน (รวมผู้ให้ข้อมูล)

- (1) ชาย.....คน (2) หญิง.....คน
(3) อายุต่ำกว่า 18 ปี.....คน (4) อายุ 18 ปีขึ้นไป.....คน
อาศัย/ทำงานประจำอยู่นอกหมู่บ้านเกิน 6 เดือนในรอบปี.....คน
สาเหตุ.....

6. ท่านย้ายมาจากถิ่นอื่นหรือไม่ จากที่ใด

- (1) เป็นคนท้องถิ่น เกิดในหมู่บ้าน
- (2) ย้ายมาจากถิ่นอื่น
- ย้ายมาจากต่างตำบลในอำเภอวังน้ำเขียว.....
- ย้ายมาจากต่างอำเภอในจังหวัดนครราชสีมา.....
- ย้ายมาจากจังหวัดอื่น.....

ส่วนที่ 2: สภาพทางเศรษฐกิจ

7. อาชีพสมาชิกของครอบครัว ในรอบปี

- (1) รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ.....คน (2) พนักงานบริษัทฯ.....คน
- (3) ค้าขาย (ระบุ).....คน (4) รับจ้างทั่วไป.....คน
- (5) ทำการเกษตร.....คน ชนิดพืชเกษตร
- มันสำปะหลัง.....ไร่
- ข้าวโพด.....ไร่
- อื่นๆ (ระบุชนิด)ไร่
- (6) เลี้ยงสัตว์.....คน ชนิดสัตว์ที่เลี้ยงในรอบปี
- โค.....ตัว
- เพื่อขาย.....ตัว เป็นอาหาร.....ตัว
- สุกร.....ตัว
- เพื่อขาย.....ตัว เป็นอาหาร.....ตัว
- ไก่.....ตัว
- เพื่อขาย.....ตัว เป็นอาหาร.....ตัว
- อื่นๆ (ระบุชนิด).....ตัว

8. การใช้ประโยชน์จากป่า

- 8.1 สมาชิกในครอบครัวมีการเก็บหา/ใช้ประโยชน์จากป่าหรือไม่ (นับรวมเป็นผู้ซื้อ)
- (1) มี (2) ไม่มี..... (ไม่ทำข้อ 8.2)

9.2 ของป่าที่เก็บหา ล่า จำพวก สัตว์ป่า และอื่นๆ

ชนิด	ปฏิทินการเก็บหาใน รอบปี ช่วงเดือน-เดือน	ความถี่ในการเก็บ หาต่อฤดูกาล (ครั้ง)	ปริมาณที่ นำไปขาย (ตัว)	ปริมาณที่ นำไป รับประทาน (ตัว)

10. รายได้ในครอบครัว

10.1 รายได้โดยตรงที่เป็นตัวเงิน

รายได้จากเงินเดือน/รายได้ประจำ.....บาท/เดือน.....บาท/ปี

รายได้จากการขายพืชเกษตร.....บาท/ปี

รายได้จากการเลี้ยง/ขายสัตว์.....บาท/ปี

รายได้จากการรับจ้างทุกชนิด.....บาท/ปี

รายได้จากค่าเช่าที่ดิน/เครื่องมือ.....บาท/ปี

รายได้จากการค้าขาย.....บาท/ปี (ไม่รวมของป่าทุกชนิด)

รายได้จากการขายของป่า.....บาท/ปี

รวมรายได้เป็นตัวเงิน ประมาณบาท/ปี

10.2 รายได้โดยอ้อมที่ไม่เป็นตัวเงิน

ลดค่าใช้จ่ายจากสัตว์ที่เลี้ยงเป็นอาหาร.....บาท/เดือน.....บาท/ปี

ลดค่าใช้จ่ายโดยกินสัตว์ป่าเป็นอาหาร.....บาท/เดือน.....บาท/ปี

ลดค่าใช้จ่ายโดยกินพืชผักของป่า.....บาท/เดือน.....บาท/ปี

ลดค่าใช้จ่ายอื่นๆ

ระบุ.....บาท/เดือน.....บาท/ปี

ระบุ.....บาท/เดือน.....บาท/ปี

รวมรายได้เป็นตัวเงิน ประมาณบาท/ปี

11. รายจ่ายในครอบครัว

ค่าเช่าต่างๆ เช่น ที่ดิน และอื่นๆบาท/เดือน.....บาท/ปี
อาหารบาท/วันบาท/เดือน.....บาท/ปี
ค่ารักษาพยาบาล ค่ายาบาท/เดือน.....บาท/ปี
เครื่องนุ่งห่มบาท/เดือน.....บาท/ปี
การศึกษา ค่าเทอมบุตรหลานรวมค่าชุดนักเรียนบาท/เดือน.....บาท/ปี
งานประเพณี/งานบุญบาท/เดือน.....บาท/ปี
เครื่องอำนวยความสะดวก บ้านเท็ง	
ระบุ.....บาท/เดือน.....บาท/ปี
ค่าเดินทาง ค่าพาหนะ น้ำมันบาท/วัน.....บาท/เดือน.....บาท/ปี
ดอกเบี้ยเงินกู้และเงินต้นบาท/เดือน.....บาท/ปี
อื่นๆ ระบุ (ห่วย, เหล้า, บุหรี่)บาท/เดือน.....บาท/ปี

รวมรายจ่ายในครอบครัวประมาณบาท/ปี

ส่วนที่ 3: สภาพทางสังคม-ความคิดเห็น

12. ท่านคิดว่าปัจจุบันป่าชุมชนมีประโยชน์กับหมู่บ้าน หรือไม่ ไม่มี (ข้ามข้อ 13) มีระดับใด (ทำต่อข้อ 13)

มาก ปานกลาง น้อย

13. ท่านคิดว่าป่าชุมชนของหมู่บ้านมีประโยชน์ด้านใดมากที่สุด (เลือกตอบได้ 3 ข้อเรียงลำดับ 1 2 3)

- เป็นแหล่งอาหารของชุมชน
- เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ/ท่องเที่ยว
- เป็นแหล่งยารักษาโรค พืชสมุนไพร
- เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร ช่วยรักษาสภาพแวดล้อมของหมู่บ้าน
- เป็นแหล่งไม้ใช้สอยในหมู่บ้าน

14. ท่านเห็นว่าสภาพป่าชุมชนมีความสมบูรณ์อยู่ในระดับใด

มาก ปานกลาง น้อย

15. ท่านเห็นด้วยหรือไม่ที่จะอนุรักษ์/ฟื้นฟูป่าชุมชนของหมู่บ้าน

ไม่เห็นด้วย เพราะ.....

เห็นด้วย และคิดว่าควรเป็นรูปแบบใด

() เป็นแหล่งอาหารของชุมชน

() เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ/ท่องเที่ยว

() เป็นแหล่งยารักษาโรค พืชสมุนไพร

() เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร ช่วยรักษาสภาพแวดล้อมของหมู่บ้าน

() เป็นแหล่งไม้ใช้สอยในหมู่บ้าน

.....

ประวัติการศึกษา และการทำงาน

ชื่อ -นามสกุล	นายถาวร บุญราศรี
วัน เดือน ปี ที่เกิด	21 ตุลาคม พ.ศ. 2514
สถานที่เกิด	อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
ประวัติการศึกษา	วท.บ. (วนศาสตร์) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	นักวิชาการสิ่งแวดล้อม
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	บริษัท ปัญญาคอนซัลแตนท์ จำกัด
ทุนการศึกษาที่ได้รับ	ทุนจากศูนย์การศึกษาการใช้ที่ดินและการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์